Oral Çalışlar • Gürhan Uçkan

kadınların isveç'i



İMGE kitabevi


İMGE
kitabevi

Oral Çalışlar
Gürhan Uçkan
Kadınların İsveç'i
© İmge Kitabevi Yayınları, 1997
Tüm hakları saklıdır.
ISBN 975-533-191-3
1. Baskı: Nisan 1997

Kapak Tasarımı
Elvan Özsezgin

Dizgi.
Mesut Seven

Kapak Baskısı
Pelin Ofset 418 70 93

İç Baskı ve Cilt
Zirve Ofset 229 66 84

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10 - 419 46 11
Faks: (312) 425 65 32
İnternet: www.imge.com.tr
E-posta: imge@www.imge.com.tr

Oral Çalışlar
Gürhan Uçkan

Kadınların İsveç'i

İMGE
kitabevi

İçindekiler

Önsöz 7
Giriş: Neden Kadınlar 9
Kadınların İsveç'i 13
Buraya Nasıl Gelindi? 19
24 Mayıs 1919 22
Bir Portre: Fredrika Bremer 25
Hertha ve Kadınların Özgürlüğü 28
Günümüzde Durum 31
İsveç'e Özgün bir Kurum: "Ombundsman" 36
Eva Nikell, "Parti Listelerini Değiştirdik" 39
Eşitlik Ombundsman'ı Lena Svanaeus'a Eleştiri 44
"JämO Uzmanları Çiğniyor" 47
Marita Ulvskog 50
Erkeklere Çağrı: İşyerinizde Kadınların Olması Sizi Korkutmasın! 55
22 Yaşında İki Kadın Parlamenter 58
28 Yaşında Kadın Bakan 59
İş Piyasasında Kadın 60
Gotland'ın Kadınları 66
Eşlerinden Ayrı Yaşayan Kadınlar 67
Çalışan Kadınlar Çoğunlukta 67
Gotland Belediyesi'nin Eşitlik Programı 70
1996 Yılındaki Eşitlik Programı 70
Kvinnor Kan (Kadın Yapar) Vakfı 73
İşyerinde Cinsel Taciz ve Yasalar 75
Cinsel Taciz Nedir? 75

Eşitlik Yasası 76
İşçevresi Yasası 77
Ceza Yasası 78
İşgüvencesi Yasası 78
Cinsel Tacize Uğrama Durumunda Neler Yapılacak? 78
Gazeteci-Yazar Maria-Pia Boëthius 81
Feminist Üzerine 84
"İktidarın Yansı" 86
Irza Geçme Konusunda 89
Kadınlara Şiddet ve Kadınevleri 91
"Kadınevi" 93
Feminizm Üzerine Bir Köşe Yazısı: "Kadın Giysileri İçinde Erkek Domuzluk" 95
"Kadınlar İçin Ev, Stresin Doruk Noktası" 98
İsveç'in İlk Kadın Papazı: Margit Sahlin 101
Eğitimde Eşitlik 103
Yüksek Öğrenim 104
Evlilikte Eşitlik 105
Aile Planlaması 106
Mona Sahlin: Bir Kadın Liderin Geri Gelmek Üzere Gidişi 110
Sosyalist Parti'yi Güler Yüzlü Yapan Kadın Başkan: Gudrun Schyman 115
Liberal Partinin Kadın Başkanı: Maria Leissner 118
İsveç Parlamentosu'nda Bir Kürt Kızı 120
İsveç'te Cinsel Yaşam ve Düşündürdükleri 126
Seksolog Katerina Janouch: "Kadınlara 'Vanilya Seks'i Öneririm..." 139
Genç Kızların Yanlış Saplantıları 131
Eşcinsellik Konusu 134
Sonsöz Olarak 136
Sonuç: İsveçli Kadınların Mesajı 139

Önsöz

Bu kitabı bir davetle gittiğim İsveç gezisinden sonra Gürhan Uçkan'la birlikte yazmayı kararlaştırdık. İsveç dönüşü, Cumhuriyet Gazetesi'ne Gürhan'la birlikte hazırladığımız yazı dizisi ilgi gördü. İmge Yayınevi'nin sahibi Refik Tabakçı, bu araştırmayı, bir kitap haline getirmemizi önerdi.

Gürhan, araştırmanın kapsamını genişletmek için yeniden çalıştı. Ben de daha önceki yazdıklarımı yeniden gözden geçirerek, kitaba son şeklini verdim.

Bu kitap, kadın özgürlüğü mücadelesinde çok mesafe almış İsveç deneyini ele alıyor. Türkiye'deki demokrasi ve kadın özgürlüğü çabalarına ışık tutabilecek ilginç ipuçları gördüğümüz bu örneği sizlere aktarmak istedik.

Kadın özgürlüğü ile demokrasi arasında çok yakın bağlar olduğu, bu örnekle bir kez daha ortaya çıkıyor.

Keyifle okuyacağınızı umuyorum.

Oral Çalışlar
Ağustos 1996

Önsöz

Bu çalışma, güncelle kalıcı olanın bir araya getirilmesinden oluşuyor. Oral'ın röportajlarına, İsveç'teki kadınların bugüne nasıl ulaştıklarını biraz olsun aydınlatabilmek için belgesel bilgiler ve çeşitli kaynaklardan alıntılar eklemeyi yeğledim. Ayrıca, dosyanın teslim edildiği güne dek yaşanan son gelişmeleri de yetiştirmeye çalıştım. Politik, toplumsal ve ekonomik konulara ek olarak, İsveçli kadınların cinsellik konusundaki görüşlerini, en yetkin kadın araştırmacıların ağzından okura aktardım. Bugün İsveç'in en tartışmacı, çalışkan ve güçlü yazarlarından olan Maria-Pia Boethius'la yaptığım söyleşiyi bu çalışmaya alarak sizlere, uç noktalara kaçmayan toplumcu gerçekçi femininizmin İsveç'teki şekliyle ilgili bilgi vermeyi amaçladım. Son olarak, Oral Çalışlar'a, buradaki bir haftalık süre içinde kamerasıyla eşlik eden ve rehberlik yapan değerli dostum Mustafa Sönmez'e teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Gürhan Uçkan
Nisan 1997

Giriş:
Neden Kadınlar?

İsveç Dışişleri Bakanlığı'ndan bir haftalık İsveç daveti aldığımda, nasıl bir program istediğim de sorulmuştu. Bende İsveç'teki kadın hareketine ilişkin görüşmeler ve araştırmalar yapmak istediğimi belirttim.

İsveç, dünyada kadın özgürlüğünün en geliştiği ülkelerden birisiydi. Hükümetin yarısı, parlamentonun da yarısına yakını kadınlardan oluşuyordu. İsveç'li kadınların bu aşamaya nasıl geldiklerini, şu anda hangi hedefler için mücadele ettiklerini doğrusu çok merak ediyorum.

İsveç, dünyanın en gelişmiş demokratik sistemlerinden birisine sahipti. Kadınların etkinliğiyle, demokrasinin gelişmişliği arasında bire bir paralellik bulunduğu görülüyordu. Diğer İskandinav ülkelerinde de kadınlar çok etkiliydiler, uygarlık ve demokrasi konusunda çok mesafe almışlardı.

Türkiye'de ise, baskıcı bir sistem hüküm sürüyor. Bu sistem, kadınları da baskı altında tutuyor. Kadınların gündelik yaşamımızdaki etkilerinin artmasının, barış ve demokrasiye ulaşmamızda önemli bir adım olacağını düşünüyordum. İsveç'teki deneyi öğrenmek, ülkemiz açısından bu deneyden dersler çıkarmak ve bunları aktar-

mak istiyordum.

İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Merkezi, benim bu talebime uygun düşen bir program düzenledi. Ülkedeki kadın hareketinin önde gelenleriyle görüşme ve uzun uzun konuşma olanağı buldum.

Eşitlik Sorunları Bakanı bayan Marita Ulvskog (bu kitap yazıldığı sırada Kültür Bakanlığı'na getirildi), Fırsat Eşitliği Ombudsman'ı Direktörü bayan Eva Nikell, ülkenin ilk kadın papazı bayan Margit Sahlin, Kvinnor Kan (Kadın Yapabilir) Vakfı Müdürü bayan Ulla Lindvall, Baltık Yazarlar ve Çevirmenler Merkezi Direktörü bayan Gunilla Forsen, İsveç Parlamentosu'nun Türkiye'den göç etmiş Kürt kökenli tek kadın milletvekili Nalin Baksı, İsveç'lilerin ünlü Gotland adası Belediyesi'nin Personel İşleri Müdürü bayan Seja Gottleben, Gotland Eyalet Yönetimi Eşitlik İşleri Uzmanı bayan Birgatta Svensk ve adada bir baharat bitkileri bahçesi kurarak ilginç bir merkez oluşturan bayan Lena Blomquist'le İsveç'teki eşitlik mücadelesi ve kadın hareketi üzerine uzun ve yararlı görüşmeler yaptım.

Kendilerinden çok şeyler öğrendiğimi itiraf ediyor ve bir kez daha teşekkürlerimi yolluyorum.

Görüştüğüm kadın liderlerin bir kısmının devlet yetkilisi olması, kafalarda soru işaretlerine neden olabilir. Kadın da olsa devlet yetkilisi bir kişinin, kadın hareketiyle nasıl bir ilgisi var, sorusu akla gelebilir. İsveç'te resmi görevlerdeki kadınlar da, kadın özgürlüğü mücadelesinin önemli unsurlarından birisi.

Bir çok ülkedeki kadın yetkiliden farklı olarak, İsveçli yetkili kadınlar, kadın hareketinin sivil bir parçası olarak görevlerini yerine getiriyorlar.

Bu gezinin hoş yanlarından birisi, Türkiye'nin İsveç

Büyükelçisi'nin de bir kadın olmasıydı. Büyükelçi Solmaz Ünaydın'ın gösterdiği yakın ilgi ve dostluğu hep hatırlayacağım.

Stockholm'de aynca İsveç Dışişleri Bakanlığı Siyaset Planlaması Özel Danışmanı , Büyükelçi Ingmar Carlsson, İsveç'in eski Türkiye Büyükelçisi Erik Kornell, İsveç'in İstanbul eski Başkonsolosu Büyükelçi Caj Falkman, İsveç Yazarlar Birliği Başkan Yardımcısı Lars Erik Blomquist'le de Türkiye, Ortadoğu ve İslamiyet dahil olmak üzere bir çok konuda konuşma olanağı buldum.

Bu arada İsveç Uluslarası İlişkiler Enstitüsü'nde 8 ülkenin büyükelçisinin, İsveç eski Dışişleri Bakanı, Genel Kurmay eski Başkanı'nın ve çok sayıda görsel ve yazılı basın mensubunun izlediği "Türkiye" üzerine bir konferans verdim.

İsveç gezim sırasında, bu gezinin organizasyonunu üstlenen ve her şeyin tıkır tıkır yürümesini sağlayan İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Merkezi Müdürü Kjell Holm'e, yardımcısı bayan Inga-May Leander'e özel teşekkürlerimi yolluyorum.

İsveç'teki kadınların bizim açımızdan oldukça ilginç olan serüvenini keyifle okuyacağınızı umuyorum.

Oral Çalışlar
Şubat 1996

Kadınların İsveç'i

Stokcholm, uçaktan buzlar içinde görünüyordu, şehrin çevresindeki deniz bile donmuştu. Böyle soğuk bir mevsimde ve bu derece soğuk bir havada dolaşacak olmanın endişesiyle, çevreyi havadan izlerken, uçak havaalanına iniverdi.

İsveç, son 50-60 yılın en soğuk kışlarından birisini yaşıyordu. Sıcaklık –5 ile –20 arasında inip çıkıyordu.

Korktuğum başıma gelmedi. İsveç'in soğuk havası içinde, sıcak, samimi ve dost bir hafta geçirdim. İsveç'li kadınların on yıllara yayılan mücadelesini dinlemek ve kazandıkları onca mevziye karşın hâlâ yapmaları gereken çok şeyleri olduğunu öğrenmek, bu geziye ayrı bir renk kattı.

Kamu Yönetimi ve Eşitlik İlişkilerinden Sorumlu Bakan bayan Marita Ulvskog'a, "Siz dünya kadınlarının öncüsüsünüz, bu nedenle neler yaptıklarınızın bilinmesi ve deneylerinizin aktarılması çok önemlidir" dediğimde yüzüme gülerek baktı ve şunları söyledi: "Halkısınız, ama bizim de çok büyük sorunlarımız var. İsveç her şeye rağmen erkek egemen bir ülke olma özelliğini henüz yitirmiş değil. Evet, karşılaştırma yapılırsa, bizim daha iyi durumda olduğumuzu söyleyebiliriz. Fakat bu, herşeyin

bittiği anlamına gelmiyor. Kadınların tüm dünyada ortak sorunları olduğunu da biliyoruz."

Marita Ulvskg, İsveç hükümetindeki 10 kadın bakandan birisiydi ve oldukça kritik konulardan sorumluydu. Örneğin kendisi ateist olduğu halde, kiliseler ona bağlıydı. Aslında İsveç hükümetinde kadın bakan sayısı, kısa bir süre öncesine kadar 11'di. Yani Başbakan dahil 22 kişilik hükümetin tam yarısıydı. Ancak bu kadın bakanlardan birisi ve en etkilisi olan Mona Sahlin geçen aylarda istifa etmek zorunda kalmıştı.

Mona Sahlin'in istifasına giden yol, 1995 eylül ayı içinde iktidardaki Sosyal Demokrat Parti'nin Başkanı ve Başbakan Ingvar Carlsson'un özel nedenlerle istifa edeceğini açıklamasıyla başladı. Carlsson'un istifa edeceğini açıkladığı tarihte, Partinin Genel Sekreteri ve Başbakan Yardımcısı olan Mona Sahlin Başbakanlığın en güçlü adayı idi. Çünkü biri erkek, biri kadın olan iki aday, Sahlin'e karşı adaylıklarını koymayacaklarını açıklamışlardı.

İsveç'in tarihinde ilk kez bir kadın Başbakan artık gündemdeydi. Kazanılmış onca mevziye bir de Başbakanlık eklenecekti. Bu sırada olan oldu ve Sahlin hakkında bir kredi kartı skandalı patlak verdi. Medyanın üzerine acımasızca gittiği skandal, Sahlin'in bakanlıktaki masrafları için kullanması gereken kredi kartını, bazı kişisel işlerinde kullandığının anlaşılmasıyla ortaya çıktı.

İsveç'te bakanların makam otosu yoktu. (Ne kadar şaşırtıcı değil mi? Türkiye'de genel müdürlerin aşçılarının bile neredeyse makam otosu varken, İsveç gibi zengin bir ülkenin Başbakan Yardımcısının makam otosu yoktu. İsveçli bakanlar sokaklarda ellerinde pazar çantalarıyla sade vatandaş olarak dolaşıyorlardı. İsveç'in ana caddelerinden birisinde yürürken, yanımdaki arkadaşım, kadın

bakanlardan birisini işaret etti. Ticaret Bakanı, elinde çantasıyla, sade bir vatandaş gibi yürüyordu. Ne çevresinde sirenler, ne genel müdürler, ne de yol açıcılar vardı. Türkiye ile karşılaştırılınca şaşırtıcı bir tabloydu. Zaten on yıl önce öldürülen Başbakan Olof Palme de, bir sinema dönüşü belediye otobüsüyle evine gitmek üzere durakta beklerken öldürülmemiş miydi? Palme'nin öldürüldüğü yere büyük anıtlar da dikilmemişti. Yalnızca düştüğü yere bir metal plaket çakılmıştı o kadar. İnsanlar bu plaketin üzerinden yürüyüp gidiyorlardı.)

Mona Sahlin, bu kredi kartını, özel işleri için bindiği taksilerde de kullanmıştı. Aynca küçük çocuğuna bez ve çikolata almak gibi önemsiz alışverişleri de bu kartla yaptığı iddia ediliyordu.

Açılan soruşturmadan Sahlin aklanarak çıktı. Ama medya aleyhinde öylesine etkili bir kampanya yürütmüştü ki, Mona Sahlin bu kampanyadan derin bir üzüntüye kapılmış, milletvekilliği dışındaki bütün görevlerinden istifa etmişti.

İsveç'te bulunduğum günlerde, Mona Sahlin olayı bütün sıcaklığını koruyordu. Tartışmalar sürüyordu. İsveç bizim ölçülerimize hiç uymayan bir ülkeydi. Kadınlar, çok önemli başarılara imza atmışlardı, dünya kadınlarına örnek olacak ciddi ve kalıcı sonuçlar elde etmişlerdi.

Bu başarının bir geçmişi, uzun ince yoldan gelen bir tarihi vardı. Buraya nasıl gelindiğini bilmek de çok öğreticiydi.

1862 Erkeklere ve bekar kadınlara belediye seçimlerinde eşit oy hakkı.
1863 Bekar kadınlar 25 yaşında yetişkin kabul edildiler.
1864 Kocaların karılarını dövme "hakkı" yasadan çıkarıldı.
1870 Kadınların lise ve cimnazyumda "dışardan" diploma alma hakkı tanındı.
1873 Kadınların akademi diploması almasına hak tanındı.
1901 Doğumdan sonra 4 hafta ücretsiz izin alma hakkı.
1907-09 Erkeklere eşit oy hakkı tanındı; kadınlar belediye görevleri için seçilebilme hakkına sahip oldu. Evli kadınlara belediye seçimlerinde oy hakkı.
1919 Haftalık azami iş süresi 48 saatle sınırlandı.
1919 Kadınlara erkeklerle eşit olarak seçme ve seçilme hakkı tanındı. Bekar kadınların yetişkinlik yaşı 21'e indirildi.
1922 İlk 5 kadın parlamenter parlamentoya girdi.
1923 Kadınların çeşitli devlet makamlarında görev almalarına izin verildi.
1927 Kadınların devlet öğrenim kurumlarına, erkekler gibi yazılması hakkı tanındı.
1938 Yılda 2 hafta ücretli tatil hakkı yasaya bağlandı; gebeliği önleyici maddelere izin verildi.
1939 Hamilelik, doğum ve evlilik nedeniyle kadınların işten atılması yasaklandı.
1947 İlk kez bir kadın kabineye girdi; devlet kurumlarında eşit iş için kadınlara erkeklerle eşit ücret ödenmesi yasaya bağlandı.
1948 Çocuklu ailelere "çocuk yardımı" ödenmesine başlanıldı.

1950 Baba gibi annenin de çocuğun velisi olduğu kabul edildi.
1955 Genel sağlık sigortası oluşturuldu.
1958 Kadınlara papaz olma hakkı tanındı.
1959 Emekli olununca alınacak ücretin saptanmasını sağlayan puanlama sistemi ATP kuruldu.
1971 Karıyla kocanın vergilendirilen gelirinin ayrı ayrı değerlendirilmesi yasaya alındı.
1972 40 saatlik haftalık azami iş süresi yasalaştırıldı.
1974 Anne-baba sigortası kuruldu.
1978 Yılda 5 haftalık tatil hakkı yasalaştırıldı.
1979 8 yaşından küçük çocuğu olan anne-babaya günde 6 saat çalışma hakkı tanındı (2 saat ücretsiz izin alarak).
1980 İş yaşamındaki cinsiyet nedeniyle ayrımcılık yapılmasına karşı yasa çıkarıldı.

Riksdagen'de (Parlamento) kadın parlamenterlerin oranı:

Yıl	Kadınlar	Erkekler	Kadınların oranı (%)
1971	49	301	14
1974	74	276	21
1977	79	270	23
1980	97	252	28
1983	103	246	30
1986	108	241	31
1989	131	218	38
1991	115	243	33
1994	144	205	41

14 ülkede 1993'te parlamentoda kadın-erkek temsili:

Ülke	Kadınlar (%)	Erkekler (%)	Kadınlara oy hakkı (yıl)
Belçika	9	91	191-48*
Danimarka	33	67	1915
Finlandiya	39	61	1906
Almanya	20	80	1918
İspanya	16	84	1931
Fransa	6	94	1944
İtalya	8	92	1945
Hollanda	29	71	1919
İngiltere	9	91	1918-28*
İsviçre	17	83	1971
ABD	11	89	1920
Kanada	13	87	1918-18-50*
Yeni Zelanda	16	84	1893
İsveç	33	67	1919
–"–	41	59 (1994)	

(*) Birden fazla yıl verilen ülkelerde, kadınların erkeklerle eşit olarak seçme ve seçilme hakkının son halini almasının aşamalı olarak gerçekleştiği anlatılmaktadır.

Buraya Nasıl Gelindi?

1866'ya dek İsveç'te gerçek bir parlamento yoktu. Bir çeşit tartışma meclisinde "burjuvalar" –bu sözcük İsveç'te hali-vakti yerinde kişiler anlamında kullanılır–, kilise adamları, soylular ve köylüler temsil ediliyordu. 1850'de soyluların ve kilise adamlarının halkın %1'ini bile temsil etmediği düşünülürse, bu "meclis"in halkla pek ilgisi olmadığı daha iyi görülür. 1866'da iki kamaralı Riksdag (parlamento) oluşturuldu. İlk kamara, "soylu, görgülü ve varlıklı" vatandaşlardan oluşuyordu. Seçilebilmek için erkek, varlıklı ve 35'i aşmış olmak gerekiyordu. En az 10 yıldır düzenli vergi ödemiş olmak da şarttı. Ne denli çok vergi ödenmişse, o denli fazla sayıda oy hakkı vardı. 1869'da bu sayı, 100 ile sınırlandı. 1871'de kırsal kesimde yaşayanların % 10'unun, kentlerdekinin de % 18'inin yerel seçimlerde oy kullanma hakkı vardı. Ayrıca bol vergi ödeyen şirketlerde oy kullanma hakkına sahipti.

İkinci kamara, doğrudan doğruya seçmenler tarafından seçiliyordu. Erkekler için oy kullanabilme yaşı 21, aday olma yaşı 25'di. Düşük gelirlilere oy hakkı yoktu. Reksdagen seçimlerinde yalnızca 1'er oy hakkı vardı. 1872'de 21 yaşından büyük erkeklerden yalnızca % 22'si oy kullandı. Bu da, ülke nüfusunun yalnızca % 2'si de-

mekti.

Erkeklere, gelir durumuna bakmaksızın eşit oy hakkı tanınması, (ikinci kamara için) 1907-09 yıllarını buldu. Tek koşul, son üç yıldır devlete ve belediyeye vergi veriyor olmaktı. Aynı zamanda, oy kullanabilme yaşı 24'e çıkarıldı; belediye seçimlerinde 21 yaş korundu ve kullanılabilecek en çok oy sayısı 100'den 40'a indirildi. Bekar kadınlar, ancak 25 yaşını doldurduktan sonra yetişkin kabul ediliyorlardı. Evli kadınlar ise, kocalarının haklarından yararlanıyordu. Bu reform dalgası sırasında evli kadınlara, yerel seçimlerde aday olma hakkı verildi.

1884'te kadınlara oy verilmesi konusu ilk kez Riksdagen'de tartışılmıştı. Parlamenter ve redaktör Fredrik Borg, kadınların "bir kısmına" oy kullanma hakkı verilmesini yazılı olarak parlamentoya önerdi. Borg, varlıklı kadınların oy kullanma hakkına sahip olmalarını istiyordu. Önerdiği koşullan, ülke kadın nüfusunun yalnızca %5'i yerine getirebilecek konumdaydı. Fredrik Borg, kadınların yalnızca ikinci kamara seçimlerinde oy kullanabilmelerini istiyordu, ama hiç destek görmedi.

Riksdagen'de konu hararetle tartışılırken, toplumun diğer kesimlerindeki kadınlar hiç boş durmuyorlardı. 1873'te ülkedeki ilk kadın derneği kuruldu. Dernek, evli kadınların mal sahibi olma hakkını savunmayı amaçlıyordu. 1884'te Fredrika Bremer Derneği kuruldu. Derneğin amacı, kadınların öğrenim yapma olanaklarını arttırmak, iş bulmalarına yardımcı olmaktı. 1902'nin ilkbaharında Stockholm'de, kadınların politik yaşamda yer almalarını, oy kullanma ve aday olma hakkına sahip olmalarını hedefleyen bir dernek daha kuruldu. Aynı yılın sonlarında Göteborg'da da bir kardeş dernek kurulunca, yurt çapında ortak çalışma yapılmasına karar verildi. "Ka-

dınlann Politik Oy Hakkı" adını alan derneğin 1904'de 3.650, 1913'te de 17.057 üyesi vardı. Kısaca LKPR denilen federasyon, yurt çapında yaklaşık 200 şube açtı.

1899'da Fredrika Bremer Derneği, konuyu Riksdagen'de ele alabilecek kadın temsilciye sahip olmadığı için, Kral'a yazılı olarak oy hakkı verilmesi için başvurdu. Bu girişim bir sonuç vermedi. Aynı zamanda, kadınların derneğinin yönetim kurulunda erkekler de yer alıyordu. Bunlar arasında olan parlamenter Carl Lindhagen, ikinci kamaradaydı. Onun yardımına, birinci kamaradaki Cornelius Sjöcrona da yetişti. 1902 ve 1904'te verdikleri önergeler, herhangi bir tartışma olmadan geri çevrildi.

Aynı süre içinde Fredrika Bremer Derneği adını, "Kadınlara Oy Hakkı" derneği olarak değiştirmiş, üye sayısını 3.650'ye çıkarmıştı.

1905'te her iki kamarada da, kadınlara oy hakkı konusu tartışıldı. Konunun incelenmesi için yapılan öneri, geri çevrildi. Bir yıl sonra da, konunun incelenmesi karan alındı. Konu her yıl en az bir kez Riksdagen'de tartışıldı. Aynı zamanda, Carl Lindhagen bir manifesto yayımlayarak, kadınlara neden oy hakkı tanınması gerektiğini açıklamıştı. Riksdagen'in arşivlerinde, 1904 tarihli ve 262 sayılı önerge şöyleydi:

"Kadınlann oy kullanma hakkı gibi doğal bir vatandaşlık hakkına sahip olmaları şu nedenlerle gerekli:

– Hakkıdır ve nüfusun yansını oluşturduğu için politik etkide bulunmaktan ayn tutulmamalı;

– Toplum içinde var olma hakkı, erkeklerinki kadar, kadınların da vardır. Kendi çıkarlarını kendisinin gözetmesi bu hakka girer;

– Bu şekilde vatandaşlık duygusu, bağımsızlığı ve sorumluluğu artacak, kişisel saygınlığı çoğalacak;

– Toplumun, düşüncelilik, dayanışma ve pratiklik konusundaki gereksinmesi, kadınların katılımıyla daha güzel karşılanacak;

– Tek sözcükle, kadınların çıkarı, toplumun çıkarı olduğu için."

1915 yılında kendi adına bir bildiri yayımlayan Alice Duer Miller, kadınların seçme ve seçilme hakkının tartışıldığı ateşli günlerde, neden erkeklere oy hakkı verilmemesi gerektiğini savundu. Miller'in tezi şöyleydi:

– Çünkü erkeğin yeri ordudur.

– Çünkü hiçbir gerçek erkek bir anlaşmazlığı, dövüşmekten başka bir yöntemle çözümleyemez.

– Çünkü eğer erkekler barışçıl yönetmler denemeye başlarlarsa, kadınların onlara olan saygısı azalacaktır.

– Çünkü erkekler, alışagelinmiş yerlerini terk edip, resmi geçitleri, üniformayı ve trampetleri bırakırlarsa, doğal çekiciliklerini yitirirler.

– Çünkü erkekler, oy kullanmak için fazla duygusaldırlar. Bu özellikleri, futbol maçlarında ve politik toplantılarda açıkça görülüyor. Ayrıca, her fırsatta şiddette başvurma eğiliminde oldukları için, hükümet görevi konusunda uygun değillerdir.

Alice Duer Miller bu bildiriyi yayımladığında, kadınların seçme ve seçilme hakkı 31 yıldır tartışılmaktaydı. Aynca kadınlar, "evli" ve "bekar" olarak iki kategoride değerlendiriliyordu ve bekar bir kadının yetişkinlik yaşı olarak 25 uygun görülmüştü.

24 Mayıs 1919

Riksdagen'in başkanı Hugo Hamilton, 25 Mayıs 1919'da,

bir gün öncesiyle ilgili şu satırları güncesine işledi:

"Dün, Riksdaen'in en yorucu tartışmalarından biri yaşandı. Her zamanki gibi sabah 11.00'de başladık, 16.30'a dek devam ettik. 20.00'de oturuma yeniden başladık ve ben başkanlık koltuğundan kalkıp, çok güzel bir ilkbahar sabahı evin yolunu tuttuğumda saat 03.00 olmuştu. Tartışmanın sonuna dek yalnızca elli kadar parlamenter dayandı ve oy sandığına gittiklerinde oldukça uykuluydular. Oturum, o büyük anayasa sorusuyla başladı. Konuşmalar oldukça yüzeydeydi. Atmosfer elektriksizdi. Solculara ve sağcılara görüşlerini sordum. Yanıtları incir çekirdeğini doldurmuyordu. Bütün izleyici bölümünü, kadınların oy hakkını isteyen kadınlara bırakmıştım. Tartışmaların böylesine sıradan olmasına şaşırdılar. Bu şekilde bu 'tarihi an' geçip gitti. Onları, önceden alkışlama konusunda uyarmıştım. Palmstierna bunun yerine kadınları, kararın geçtiği anda tokmağı vurduğum zaman hep birlikte ayağa kalkma konusunda örgütlemişti ama, bu da pek başarılamadı. Bazıları biraz ileri geri sallandı. Hepsi bu kadardı."

Kadınlara Oy Hakkı Derneği, 20.bini aşkın üyesi ve 200 şubesi varken, bu karardan sonra kendini feshi etti. Amacına ulaşmıştı çünkü...

Kadınların her iki kamarada % 5 oranını oluşturması, 1950'li yılları buldu. 1970'de birinci kamarada 15 kadın vardı (% 10). İkinci kamaranın 233 üyesinin 36'sı kadındı (% 15). 1970'den sonra kamara sistemi kaldırıldı ve parlamento bugünkü halini aldı. Aynı zamanda kadınların oranı, iki kat arttı. 1994'deki son seçimlerde, 349 sandalyeden 144'ü kadınların oldu. % 41.2'lik bu oran, İsveç'i bu bakımdan dünya birincisi yaptı. Parlamentoya 161 parlamenter sokan Sosyal Demokrat Parti'nin, 34'ü yeni

81 parlamenteri kadındı. Bu kadın parlamenterlerin 4'ü 30 yaşından genç. Ingvar Carlsson hükümeti, kabinedeki her iki bakanlıktan birini kadınlara vererek, kadın-erkek eşitliği konusunda dünyaya örnek oldu. 1996 martında parti genel başkanlığında ve başbakanlıktan politikayı bıraktığı için kendi isteğiyle ayrılan Ingvar Carlsson'un belki de en iyi anımsanılacak ve asla unutulmayacak eylemi buydu.

Bir Portre: Fredrika Bremer (1801-1865)

Yazar Agneta Pleijel, Fredrika Bremer için, "Geçen yüzyıldaki çağdaşımız" tanımını kullanıyor. Bunda yaklaşık iki yüzyıl önce doğan, bir buçuk yüzyıl önce ölen bir kadının, günümüzdeki çağdaşlarına verebileceği bir ipucu, bildiri olabilir mi? Kadınların doğdukları çevreye çakılıp kalarak, geleneklerini başkalarının –babaların, kocaların, sevgililerin, çocukların– gönlüne göre yönlendirmelerini doğanın değişmez bir kuralı olmadığını gösterdi, kendi yaşamıyla, çoğunluğu öykülerden oluşan yapıtlarıyla ve Türkiye dahil birçok ülkeyi gezerek genişlettiği ufkuyla...

Fredrika Bremer, o zamanlar İsveç yönetiminde olan Finlandiya'da, 1801 yılında doğdu. Ailesi kısa bir süre sonra İsveç'e taşınınca, çocukluğunu ve gençliğini bu ülkede geçirdi. İlk öykülerini "Günlük Yaşamdan Çizgiler" adı altında ve kimliğini gizleyerek yayımladı. O zamanlar, tanınmamış bir kadının ortaya yazar olarak atılması pek görülmüş şey değildi çünkü. Öyküleri büyük ilgi topladı. Okurlar, kendi günlük yaşamlarını öykülerde tanıyınca, daha önce pek görmedikleri bir durumla karşı-

laşmışlardı. Büyük serüvenler, görkemli aşklar yerine, ulaşabildikleri şeylerdi okudukları. İsveç Akademisi, bu adı gizli yazarı altın madalyayla ödüllendirince, Fredrika Bremer'in kimliğini artık saklamak olası değildi.

Bu kitabı; "H-Ailesi", "Başkan'ın Kızları", "Komşular" ve "Yuva" izledi. Okurlarını çoğunlukla kadınlar oluşturuyordu. Kahramanları ise kadınlardı. Onların acılarını, sevinçlerini, umutlarını ve düşkırıklıklarını yansıtıyordu. Öykü dalı, boş zaman geçirme aracı olmaktan çıkmış, psikolojik ve felsefi bir içerik kazanarak, kültürel gelişmelere katılmıştı.

1849'da "Yeni Dünya'ya", insanlığın geleceğiyle ilgili ipucu elde etmek için gitti. New York'taki otelinin önü kadınlarla doluydu. 1831-1849 arası 15 kitabı İngilizce olarak yayımlanmış, okurunu bulmuştu çünkü.

Fredrika Bremer, sürekli olarak öğrenmek, bilgilenmek, kendi gözüyle görerek görüş sahibi olma düşkünü bir insandı. Amerika'daki iki yılını da kuzeyden güneye gezerek geçirdi. Kuzeyde yerlileri ziyaret etti; notlar tuttu ve öykülerinde kullandı, Güneyde Missisippi'ye giderek zenci kölelerin kızlarıyla görüştü. Öykülerini, onların kendi ağızlarından dinledi. Vasington'daki Capitol'a giderek, zamanın en hararetli tartışma konusu olan "kölelik"le ilgili tartışmaları izledi. Kölelik, Avrupa'ya nazaran çok daha özgür bir görüş belirtme ortamında yaşayan Amerika için dev bir lekeydi çünkü.

İsveç'ten "Yeni Dünya"ya gerçekleştirilen büyük göçten sonra Amerika'ya yerleşmiş İsveçlilerle görüştü. Aradıklarını bulmuşlar mıydı?

Hapishane sistemini araştırdı. Kolay girilmeyen hapishanelere girerek mahkûmlarla konuştu, izlenimlerini yazdı. Aynı zamanda, kadınlara iş ve öğrenim konusun-

da eşit haklar verilip verilmediğini araştırdı. Sıradan bir Amerikan ailesinde kadının rolü, payı ve olanakları onu ilgilendiriyordu.

1850 ilkbaharında Küba'ya giderek, birkaç ay, bu dertli adayı gezdi. İzlenimlerini, uzun mektuplar halinde –çoğu kez küçük kızkardeşi Agathe'ye– kağıda geçirdi. İsveç'e döndükten sonra yazdığı kitabı "The Homes of The New World" birkaç cilt halinde Atlantik'in iki yakasında birden aynı anda çıktı. Tarih 1850'ydi.

İsveç'e döndüğünde, kalemiyle geçinen, çok okunan ünlü bir yazardı. Ne var ki, içindeki gazeteci yanı, onu dürtüp duruyordu. Bu kuzey ülkesi, onun için bir çeşit "dünyanın gerisinden tecrid" idi. Birkaç yıl sonra yeniden yollara düştü: İsviçre'ye, Belçika'ya, Fransa'ya gitti; oradan da İtalya ile "Papa'nın Roması"na devam etti. Sıra Filistin'deki "Kutsal Topraklara" gelmişti; hemen sonra da Türkiye'ye ve Yunanistan'a...

İsviçre'de "yeni kilise" kavramını merak ediyordu; Roma'da ise doğuştan içinde bulunduğu Lutherlik ile Katolik'liği karşılaştırmayı. Kudüs'te İsa'nın izinden gitti, dolaştı. Sonunda Yunanistan'a tutuldu, yıllarca orada kaldı. 1860-62 yılları arasında yazdığı üç kitap şunlar oldu: "İsviçre ve İtalya'da İki Yıl" (Londra 1861), "Kutsal Topraklarda Geziler" (Londra 1862) ve "Yunanistan ve Yunanlılar" (Londra 1863). O zamanki Türkiye üzerine bir şey yazmamış olması ise, bir kayıp.

Bu noktada okura bazı şeyleri anımsatmakta yarar var: Fredrika Bremer'in dünyayı dolaştığı devirde, İsveç'te de kadınların özlük hakları çok kısıtlıydı. Kendi adına para kazanması, parayı yatırıp işletmesi; babanın iznini almadan evlenmesi ve politik yaşamda pay sahibi olması yasaktı. Kadınların elinde kalan, yasaklanılması erkekler

tarafından unutulmuş olan ender silahlardan biri de edebiyattı. Toplumsal değişim gereğini dile getirebilmek isteyen kadınlar kaleme sarılıyorlardı. "Tom Amca'nın Kulübesi" (Harriet Beecher Stowe'un) bunun tipik bir örneğidir. Fredrika Bremer, İsveç'te daha önce hiçbir kadının yapmadığını yapacak denli ileri görüşlü ve gözüpekti. Çoğu kez –yıllar sonra– aşırı romantiklikle, kadınlara özgü ayrıntıcılıkla eleştirildi. Bir gerçek değişmedi yine de: Ondan önce ve onun zamanında daha iyisini yapan başka kadın yoktu İsveç'te. Hümanizmanın peşindeydi; kilisede kiliseyi, Marksistlerle Marx'ı tartıştı. İnsan için en iyisini istiyordu ve her iki uçta da ruhsal bir eksiklik buluyordu...

Hertha ve Kadınların Özgürlüğü

Bu başlık, bu bölümün başında alıntı yaptığımız İsveç'li yazar Agneta Pleijel'e ait. Fredrika Bremer'i daha iyi tanımak için, yazısının önemli bir bölümünü buraya alıyoruz:

"Ölümünden az zaman önce Fredrika Bremer, bir mektubunda, kitaplarının birinde yazar olarak sevilmesini riske ettiğini –"hayır", feda ettiğini– yazdı. Bir yandan böyle yazarken, öte yandan da şu düşüncede olduğunu ekledi: 'O andan beri mutlu oldum, ölene dek mutlu kalacağım'.

Sözünü ettiği kitap, 1859'da (İsveç'te ve Londra'da aynı anda yayımlanan) "Hertha ya da bir ruhun öyküsü" idi. O sırada İsveçre'deydi ve bu nedenle, İsveç'te kitabının kabaca ve üstünkörü eleştirilmesinin yarattığı tartışmalara katılmamıştı. Liberal basın onu destekliyordu; tutucu basın ise sınırsız bir öfkeyle onu yerden yere vu-

ruyordu.

Hertha'nın konusu, kadınlann özgürlüğüydü. Alt başlıktaki bilinçli değişiklikle, ilk sayfada "Günlük Yaşamdan Çizgiler"i, "Gerçek Yaşamdan Çizgiler"e çevirmişti. Ülkesindeki üst mahkeme ve parlamento, 1832'den o tarihe dek kadınların yasal olarak eşit haklara kavuşması için verilen önergeleri incelemişti. Bu tür reformlara karşı olarak ortaya konulan tezi –iğneleyici ve burgun bir şekilde–, şu paralelde yorumluyordu: 'Aynı gerekçe biçimini, Kuzey Amerika'da köle devletinin sürdürülmesini savunanlardan da duymuştuk. Her şey, kölelerin çıkarı ve mutluluğu içindi!'

Sesinde, onun daha önceki aile öykülerinde görülen ödün verici ve uzlaşmacı ton yoktu. Burada, polemiğe girmekten çekinmeyen Fredrika Bremer konuşuyordu:

– Bizim için iki varlıktan, kadın ya da erkekten, hangisi için mahkeme görüşünün onur kırıcı olduğunu söylemek güç. Mahkeme jürisi, kocasının hamiliğine muhtaç halde kalması için kadınları bağlamaya uğraşıyor. Erkek için ise, kendi rızasıyla, değer vererek onunla yaşamını birleştiren bir kadınla değil, başka çaresi olmadığı için bu kararı vermek zorunda kalan köle bir kadınla evlendiği anlamına geliyordu. Kadının tümüyle özgür olması, onun –kocasının– ölümüyle, ya da boşanmasıyla mümkün olacaktı. İşte bu yüzden ben akıllı, genç kadınların şu sözüne tanık oldum: 'Bugün hemen gözümü kırpmadan evlenirdim, gece olmadan dul kalacağımı bilsem.'"

Fredrika Bremer'in kaleminde, Hertha'nın nişanlısının dizine sargı bezi koyuşunu anlatması bile, zamanın tutucu kalemlerinin öfkesine yol açmıştı. Oysa Hertha'nın babası, kızının evlenmesine, annesinden kalacak mirasa başka pay sahibi çıkmasın diye karşıydı ve bu ne-

denle de kızı evlenemiyordu. Günlük yaşamda her an yaşanan bu durumu kağıda geçiren Bremer, "yazarlığını feda etmek" riskini göze alıyordu –150 yıl önce– !

Fredrika Bremer, Kırım Savaşı öncesi ülkesindeki kadın örgütlerine başvurarak, çalışmalarını barışı korumak, güçlendirmek için arttırmalarını istedi. The Times gazetesine de bir mektup yazarak, dünyanın bütün Hıristiyan kadın örgütlerini, savaşa karşı güçlerini birleştirmeye çağırdı. Yazı, gazetenin 28 Ağustos 1854 tarihli yazısında yayımlanınca, İsveç basınının büyük tepkisine yol açtı. Bremer, buna alışkındı. Hapishanelerde reforma ve kadınlara emeklilik hakkı istediğinde de aynı tepkiyi görmüştü.

Fredrika Bremer, Stockholm'ün dış semtlerinden Årsta'daki evinde, 1865 yılında yakalandığı zatürre hastalığından kurtulamayarak öldü. Ölümünden az önce, kadınlara politik yaşamda ilk haklarını tanıyan önemli bir yasanın geçtiğini ve bunun ardından yapılan kutlamada ilk kadehin kendisinin şerefine kaldırılmış olduğunu öğrenmişti. Mutluluğunu şöyle dile getirdi:

– Kaldırılan kadehler için yürekten teşekkür ediyorum. Allah'a şükür, bunu bilincim yerindeyken öğrenme mutluluğunu duydum. Evet, bu amaçlar için çalıştım. Daha iyisini, daha önce yapabilirdim. Ama, çocukluğunuzdan beri sıkı sıkıya sarılmış olduğunuz yüzyılların daracık giysilerinden kurtulmak; göze kolay ve güzel gelen teslimiyet duygusuna kapılmamak, kolay değildi.

Fredrika Bremer öldüğünde, yıllar sonra Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanacak olan Selma Lagerlöf 7 yaşındaydı. Bremer'in ardından yazılanların belki de en güzelini o, ünlü bir yazar olduktan sonra, "Bayan Fredrika" adlı öyküsünde dile getirdi. Çünkü bu kadının öncülüğünün, bütün kadınlar için ne anlama geldiğini biliyordu...

Günümüzde Durum

Bugün İsveç, kadın-erkek eşitliği konusunda tartışmasız en önde gelen ülke. Bu gerçek, istatistiklerle doğrulanıyor ama, yolun sonuna daha gelinmediğini de gösteriyor. Örneğin, kadın ücretlerinin erkeklerinkiyle karşılaştırılmasından kadınların ortalama gelirinin, erkeklerinkinin % 89'u olduğu sonucu çıkıyor. Bu oran, diğer bazı ülkelerde şöyle: Danimarka % 85, İtalya % 83, Fransa % 81, Belçika ve Yunanistan % 76, Hollanda % 75, Almanya %73, İspanya ve Portekiz % 72, İngiltere ve İrlanda % 62 ve Lüksemburg % 65.

İsveçli kadınlar, ev dışında –yani ücret karşılığı– çalışma bakımından da dünya birincisi durumundalar. İsveç'te kadınların % 83'ü iş yaşamında yer alıyor. Bu oran diğer bazı ülkelerle karşılaştırılınca ortaya çıkan görüntü şöyle: Danimarka % 78, İngiltere % 64, Portekiz %58, Almanya % 56, Fransa % 56, Hollanda % 53, İtalya % 44, Lüksemburg % 43, İspanya % 42, Yunanistan % 41, İrlanda % 37 ve Belçika % 34. Bu sıralamayı tersinden değerlendirirsek, ülke nüfusuna oranla ev kadınlığının en az olduğu ülke İsveç, en çok olduğu ülke Belçika.

Gelişmiş ülkeler içinde kadınlar arasındaki işsizlik oranı bakımından İsveç % 6.6'yla oldukça iyi bir durum-

da. Bu oran, Almanya'da, Portekiz'de ve Lüksemburg'da daha düşük; kadınların işsizliğinin en yaygın olduğu ülke ise % 28.2 ile İspanya. İspanya'yı İrlanda (% 20.1) ve İtalya (% 16.9) izliyor.

Kadınların parlamentoda azımsanmayacak bir oranda var olması, hiç kuşkusuz devlet yapısında karar verici yerlerde oturan erkeklerin büyük egemenliğini azaltıyor. Ne var ki, yeterince değil. Örneğin, toplumsal yaşamın en önemli gereksinmelerinden sendikal yaşamda, kadınların idari yerlerdeki sayıları çok sınırlı. Sağlık personelinin sendikasında bile üyelerin büyük çoğunluğu kadın iken, yönetim kurulunda çoğunluk erkeklerde. Hükümet programı, 1998'e dek resmi dairelerin yöneticilerinin, yönetim kurullarının erkeklerle kadınlar arasında eşit olarak temsil edilmesini içeriyor. 1997'de kadınların oranının % 40'ı bulması gerekiyordu. Bir süre önce yapılan bir açıklamada bu hedefe henüz ulaşılamadığı, % 34 civarında kalındığı bildirildi.

Öte yandan, gerek bundan önceki orta-sağ koalisyon hükümeti sırasında, gerek de şimdiki sosyal demokrat yönetim altında kadınlar, kemerleri sıkma politikasından en çok zarar gören grup oldular. Son veriler, özellikle çocuklu yalnız kadınların net gelirlerinin % 15 azaldığını gösteriyor. Bu azalışın en önemli nedeni; çocuk yardımının, işsizlik ve hastalık sigortalarının kısılması. Carlsson hükümeti iktidara, bu yönde bir önceki hükümetin başlattığı gidişi durdurmak için gelmişti ama, ekonomik nedenlerle sürdürmeyi yeğledi. Sempatizan oranının % 45'lerden % 30'a düşmesi, bu davranışlarının ceremesi.

Bugün İsveç'te yalnız yaşayan annelerden çocuğu 7 yaş ve altında olanların % 38'i, 7 yaşın üzerinde olanların

% 23'ü işsiz. Oysa bu oran, 7 yıl önce % 10'u geçmiyordu. Her üç yalnız anneden biri, arada bir de olsa sosyal yardıma gereksinme duyar durumda; bu oran diğer ailelerde onda bir. Görüldüğü gibi, parlamento istatistiği, serbest piyasa kuralları karşısında oldukça zorlanıyor. Çocuk yetiştirmek için yasal izin hakkını kullanan kadınlar, erkeklere nazaran meslek yaşantısında geride kalıyorlar. Babalar ise, kendilerine de doğumdan sonra evde kalma hakkı verildiği halde, özendirici tüm önlemlere karşın bu hakkı % 10'dan fazla kullanmıyorlar. Çocuk olduktan sonra ilk 30 gün, sigortada kayıtlı aylık gelirin % 90'ını, daha sonra 270 güne dek % 75'ini alarak evde kalınabiliyor. Ayrıca anne ve babanın paylaşabileceği ve yine sigorta tarafından ödenti yapılan bir de 90 günlük süre var. Çocuk 8 yaşını doldurana dek anne ya da baba, tam vakit işinden % 25 ücretsiz izin alarak çalışma hakkına sahip. Peki babalar bu hakları neden yeterince kullanmıyorlar? Bu sorunun yanıtını vermek için erkekleri, "İşin başında keyifle beraberdiniz de, sonunda neden değilsiniz?" diye suçlamak olası. Ne var ki, yeterli değil. Özellikle "tipik erkek meslekleri"nde babalar, baskı altında. İş arayan bir erkeğe neredeyse hiç sıkılmadan, "Evdeki yer servisi nasıl? Cephe gerisi iyi mi?" türü sorular yöneltilebiliyor. Bunun satır arasındaki anlamı, "Çocuk olursa kim evde kalacak? Çocuk hastayken annesi evde kalabiliyor mu?" demek. Aynı zamanda, işin aslanın ağzında olduğu günlerde işyerinden yok olmamak, kendini yetiştirmekte geri kalmamak gerek. Ortalama gelir düzeyi, karısından-sevgilisinden daha yüksek olan babaların büyük çoğunluğu, serbest pazar ekonomisi koşullarına boyun eğiyor ve kadınların 77 yıllık kazanımlarında geri adım atmaya zorlanmasını –üzülerek de olsa– kabul ediyor.

İsveç'te örgütlü olarak çalışan çok sayıda kadınlar-evi var. Birlikte olduğu erkekten dayak yiyen, ayrıldığı kişi tarafından tehdit edilen, gözdağı verilen kadınlar belirli sürelerde bu evlere sığınıyorlar. Evlerin faaliyetleri, bulundukları yöreye, belediyeden ne denli yardım alıp almadıklarına bağlı. Yılda en az 2000 ırza geçme olayı yaşanıyor. Bir o kadarının da, kadının yarasını yüreğine gömüp, ortaya çıkarmamayı yeğlemesinden ötürü kayıtlara geçmediği sanılıyor. Son 10 yıl içinde ırza geçme olaylarının iki kat artması, hiç kuşkusuz çok düşündürücü. Bu artma, hiç kuşkusuz polise ulaşan olayların miktarı. Bu durum, kadınlann giderek daha kararlı bir şekilde polise başvurmaya başlaması, diğer yandan yalız yaşayan mülteci erkeklerin sayısındaki önemli artış şeklinde açıklanabilir. Önyargı gibi kulağa gelen bu saptama, ırza geçme suçundan cezalandırılan kişilerin kökenlerini içeren istatistiklerde doğrulanıyor. Yılda 20.000 kadın, erkek dayağından ötürü polise başvuruyor. Uppsala Üniversitesi'nde psikolog olarak öğretim görevlisi olan Doçent Mona Eliasson, şu saptamayı yapıyor:

– Cinsler arasındaki eşitsizlikleri, adaletsizlikleri ortadan kaldırma konusunda biz dünya birincisiyiz. Ne var ki, bu durum yüzeyde. Yüzeyin altı, çok daha sorunlu ve karışık. Sorun, erkeğin mutlak kontrolu elinde tutmak istemesinden kaynaklanıyor. Bu kontrol, iki şekilde gerçekleşiyor: fiziksel ve psikolojik olarak. Her ikisi de, kadının boyun eğmesini, zayıflığını kabul etmesini amaçlıyor. Emeline erişen erkek, biraz üzgün ve pişman gözükerek durumu geçiştiriyor. Bir süre sonra kadın, yine aynı saldırıyla karşılaşıyor.

Mona Eliasson, erkeğin amacının, ilişkiyi bitirmek olmadığını vurguluyor. İstediği, kadının pasifliği ve ka-

bullenmişliği; koyu bir hegamonya. Hele arada çocuk da olursa, kadının kurtuluşu seçmesi, bunun için karar vermesi çok güçleşiyor. 30 kadınla yaptığı söyleşinin sonuçlarını bir araya getiren Eliasson, dünyada en gelişmiş kadın haklarına sahip olan İsveçlileri, yolun sonunun henüz görülmediğini belirterek uyarıyor.

İsveç'e Özgün Bir Kurum: "Ombundsman"

İsveç uluslararası terminolojiye "ombundsman" sözcüğünü kattı. Belirli sahalarda görev yapan ve "ombundsman" denilen kişiler ve onun yönetimindeki kurum, bireylerin yasal haklarını korumak, onlara yargı yollarına başvurmaları konusunda yardımcı olmak için var. "Ombundsman", 4 yıllık süre için, Riksdagen (parlamento) tarafından seçiliyor. Halen görevde olan "ombundsmanlar"ın çalışma sahaları şunlar:

– Adalet Ombundsman'ı (JO): Bireylerin devletle anlaşmazlığı durumunda, yargı ve yönetim kurumlarının yasaları çiğneyip çiğnemediğini saptar. Halkın resmi makamlara olan güveninin sarsılmaması, en önemli işlevleri arasındadır. JO kurum olarak ilk kez 1809'da oluşturuldu. Bugün 4 yıl için seçilen 4 JO, yılda ortalama 3500 şikayetle ilgilenmektedir. JO kurumu özerktir ve Riksdagen'in kararlarından bağımsız davranma hakkına sahiptir.

– Tüketici Ombundsman'ı (KO): 1971'de oluşturulan bu kurum, tüketicinin çıkarlarını korumak için çalışmaktadır. Pazarlama Yasası ve Haksız Sözleşme Yasası

temel ilgi sahası içindedir. 1976'da bu kuruma, Devlet Tüketici Kurumu da katıldı. Yeni organın başkanlığını KO yapar. Yılda 4000 başvuruyla ilgilenen KO, bunlardan tüketiciye haksızlık yapıldığını saptadığı yaklaşık 2500 başvuruyu Pazar Mahkemesi denilen ve tüketicilerle satıcıların arasındaki anlaşmazlıklarla ilgilenen mahkemeye sevk eder.

– Etnik Ayrımcılığa Karşı Ombundsman (DO): 1986'dan beri İsveç'te etnik ayrımcılık olaylarıyla ilgilenen DO; bireylerin, ırkları, kökenleri, tabiyetleri ve inançları nedeniyle ayrımcılığa, baskıya ve kötü davranışa uğramaları durumunda devreye girer. DO'nun görevleri ana hatlarıyla şöyle sıralanabilir: 1) Bireylere doğal haklarını kullanabilmeleri için salık vererek ve bilgilendirerek yardımcı olmak. 2) Kamuya açık tartışmalara katılarak halkı bilgilendirmek. 3) Etnik ayrımcılığa karşı yargı organlarını ve diğer kurumları harekete geçirtmek. Öte yandan DO'nun yürütücü karar verme ve mahkeme kararlarına karışma, yorum yapmak hakkı yoktur.

– Çocukların Ombundsman'ı (BO): 1993'ün temmuz ayından beri yaşı 18'den küçük olan gençlerin ve çocukların da bir Ombundsman'ı var. 1900'da Birleşmiş Milletler'in Çocukların Hakları Konvasyonu'nu imzalayan İsveç, BO ile üzerine düşen görevi yapmayı amaçlıyor. Çocukların maddi koşulları oldukça yüksek olmasına karşın, kapalı kapılar ardında dayak yemeleri, tecavüze uğramaları, toplumsal bir hastalık olarak bu ülkede de ne yazık oldukça yaygın olarak var. Bütün çocukların BO'ya telefon etme olanağı bulunuyor. BO, gerekli gördüğü durumlarda yargıya ya da ilgili devlet kurumuna başvuruda bulunabiliyor. Başvuran çocukların adlarını saklı tutmak, görevine dahildir.

– Basın Ombundsman'ı (PO): İsveç'te basının kendi kendini denetim altında tutması yöntemi, yasal dayatmayla değil, gönüllü olarak üç büyük basın kuruluşu tarafından oluşturulmuştur. İsveç Basın Konseyi ya da Onur Mahkemesi, 1916'da kuruldu ve konusunda dünyanın en eski kurumudur. Ulusal Basın Kurumu, Gazeteciler Sendikası ve Gazete Yayımcıları Birliği tarafından oluşturulmuştur. PO olarak görevlendirilmesi, 1969'u bulur. Bireylerin herhangi bir basın organında kişilik haklarına tecavüz edildiği, gereksiz ve yanlış yere suçlandığı durumlarda, bireysel başvurudan sonra devreye girer. PO, üç karardan birini verir: 1) Gazetenin kınanması için yeterli gerekçe yoktur. 2) Öne sürülen kanıt, Basın Konseyi'ne iletilecek kesinlikte değildir. 3) Basın-ahlak geleneğine karşı davranıldığı için kınama kararı verilmiştir. Bireyin, PO'nun kararına bağlı olmadan, yasal yollara başvuruda bulunma hakkı her zaman geçerlidir. PO'ya başvurma ücretsizdir. Yılda 300-400 başvuruyla ilgilenen PO, şikayetlerin yaklaşık beşte birinde, söz konusu gazeteyi kınama kararı almıştır. Bu karar, bütün gazetelerin saygı duyduğu bir gelenek gereği, haksız davranışta bulunan gazetede (ve çoğu kez diğerlerinde de) yayımlanır.

Eşitlik Ombundsman'ı (JämO): "Eşit Haklar Ombundsman'ı, ya da kısaca "Eşitlik Ombundsman'ı) ilk kez 1980'de oluşturuldu. Temel dayanağını, "İşyerinde erkekler ve kadınlar arasında eşitlik yasası" oluşturuyor. 1 Ocak 1992'den beri yeni şeklini alan bu yasa, bireyin cinsiyetinden ötürü aşağılanmaması, baskı görmemesi ve eşit haklardan yararlanması haklarının denetimi için bulunuyor. JämO'nun genel görevi, kamuoyuna bireysel haklar konusunda bilgi vermek, cinsiyetinden ötürü yanlış davranışa uğrayanların, hangi makamlara başvurabile-

cekleri konularında bilgilendirilmesi. JämO'ya yılda 150-200 olay iletiliyor ve bunların dörtte üçü işyerlerinde cinsel taciz konusunda. Örneğin 1994'te JämO'ya 114 başvuruda bulunuldu. Bunlardan 43'ü ücret eşitsizliğiyle ilgiliydi. 34'ünde işe alınma başvurusunun cinsiyetten ötürü olumsuz sonuçlandığı savı ile sürülüyordu. JämO, 116 başvurudan 75'ini sonuçlandırdı ve bunlardan 41'inde resmi makamların dikkatini çekti. Başvuruda bulunanların yalnızca 11'i erkekti.

Eva Nikell, "Parti Listelerini Değiştirdik"

Eşitlik Ombudsman'ın yöneticileriyle, eşitlik mücadelesini nasıl yürüttüklerini, neler yaptıklarını konuştuk. Geniş ve oldukça ferah bir mekana sahip Eşitlik Ombudsman'ı, 10'dan fazla işçi çalıştıran bütün işyerlerini kadın erkek eşitliğine uygunluk açısından denetliyor ve yaptırımlar uyguluyor. Kurumun önde gelen yöneticilerinden Eva Nikell, bize şunları anlattı:

"Eşitlik Ombudsman'ı bir devlet kuruluşu. Devlet tarafından finanse ediliyor. Obdusman'ın sorumlusu da devlet tarafından atanıyor. Buraya atanan bayan direktörün hukukçu olması gerekiyor. Çünkü bizim burada yaptığımız işlerden birisi yargılama veya sorunları yargıya götürme. İsveç'te devlet kurumlarının çoğunluğu devletten bağımsız. Devlet tarafından finanse edilmesine karşın, hükümetler bu kurumlara karışmazlar. Bu kurumlar kendi yönetmeliklerini ve yönetim biçimlerini kendileri tayin ederler. Bir Ombudsman yöneticisi 6 yıl için atanır. Hükümet değişse bile onlar değişmezler. Onların değişimi, hükümetlerin değişimine bağlı değil.

"Örneğin şimdiki Ombudsman sorumlusu daha ön-

ceki iktidar tarafından, burjuva iktidarı tarafından atanmıştı, sosyal-demokrat hükümet de onu değiştirmedi. Sanırım sosyal-demokrat hükümet, onun süresini uzatacak. Bu kurum 1980 yılında kuruldu. Kurulmasından bu yana üç direktör atandı. Burada 14 kişi çalışıyor. Bunların 10'u kadın, 4'ü erkek. İki alanda çalışıyoruz. Bizim etkinliklerimiz özellikle çalışma alanında yoğunlaşıyor.

"Bu alana erkek ve kadın arasında çalışma yaşamındaki bütün eşitsizlikler giriyor. Kadına yönelik şiddet, toplumdaki cinsler arası eşitsizlik, bizim ilgi alanımıza girmiyor. Bizim alanımız çalışma yaşamına yönelik bütün sorunlar. Çalışma ortamı, ücretler, eğitim yönelimi gibi konular. Ayrıca erkeklerin haklarını kollamak gibi bir görevimiz de bulunuyor.

"Hiç kimse, kadın veya erkek olsun, çalışırken aşağılanmamalı. Eşitlik Kanunu iki bölümden oluşuyor. Birinci bölüm, en etkili önlemlerin alındığı bölüm. Bu bölümde cinsel taciz, ücret farklılıkları ve görevlerin paylaştırılmasında eşitsizlik gibi konular bir program çerçevesi içinde ele alınıyor. Bizim kuruluşumuz, 10 işçiden fazla çalıştıran işyerlerini cinsel eşitlik programı kapsamına alıyor. Cinsel eşitlik planı, bu işyerlerindeki bütün konuları içeriyor. Bu plan hesaplanabilir ve anlaşılabilir olmak zorunda.

"Bu planları işyerleri yapıyorlar, biz ise bu planın eşitlik anlayışına uygun olup olmadığı açısından denetliyoruz. Bu planlar, bizim kurumumuza gönderilmek zorunda. Bölgedeki bütün değişik şirketlerin planlarını, ücret, görevlendirme ve yönetim açılarından inceliyoruz.

"Örneğin bütün büyük gazeteler, denetim kapsamımız içinde. Bütün büyük kurumları teker teker inceliyoruz. Siyasi partileri de çalışanları açısından denetliyoruz.

Bu denetlememiz sırasında ödüllendirme ve uyarma gibi yollar izliyoruz. Bazı olumlu uygulamaları örnek olarak gösteriyoruz, kötü uygulamaları da değiştirmeleri için eleştiriyoruz.

"Aynca kurumlar arasında karşılaştırmalar yapıyor ve bunu dergimizde yayınlıyor, kamuoyuna açıklıyoruz. Küçük ödüller de verdiğimiz oluyor. Eğer denetlememizde çok kötü sonuçlar görürsek, düzeltip, yeniden gelmelerini istiyoruz.

"Bütün yanlış uygulama olarak gördüğümüz alanların hızla düzeltilmesini istiyoruz. Bunu yapmak zorundalar. Eğer uyarılarımızı yerine getirmezlerse, onların durumunu Eşitlik Komisyonu'nda ele alıyoruz. Bu komisyon, milyonlarca kron cezaya hükmedebiliyor. Bu cezayı ödemek zorundalar. Eğer hatalı uygulamalarını düzeltirlerse, para cezasını geri alıyoruz. Eğer düzeltmezlerse, cezayı ödemek zorundalar. İki kez çok ağır cezalar verdik. Bu cezalardan birisi devlet kurumuna, diğeri ise özel girişimciyeydi. İkisine de 200 bin İsveç Kronu ceza verdik. Her ikisi de para cezasını ödememek için uygulamalarını düzeltiler.

"Çıkarılan yeni kanunu etkili hale getirmek için seminerler, basın toplantıları düzenliyor, çeşitli etkinlikler yapıyoruz. Özellikle eğitim ve yayın, bu alanda çok önem kazanıyor. Eşitlik konusunu ele alan eğitici kitaplar yayınlıyoruz.

"Burada 14 kişi çalışıyoruz. Bu sayı, üzerimizdeki iş yoğunluğu açısından tabii ki yeterli değil. Kurumun yetkileri ve otoritesi giderek büyüyor. Bu gelişime uygun personel atanmasını talep ediyoruz. 1992'ye kadar kadınların yoğun olarak çalıştığı bir çok kurumu denetleyemiyorduk, şimdi bütün kurumlan denetleyebilecek bir nok-

taya geldik.

"Çok paraya ve çok insana ihtiyacımız var. Bu kollektif ve uzun vadeli bir çalışma. Eğitim, denetleme, tartışma noktaları bu işin belli başlı önemli öğeleri. Cinsel ayrımcılığın bütün alanları bunu kapsıyor. Ücretler, yönetimdeki eşitsiz dağılım, işçi sayısındaki kadın erkek eşitsizliği vb.

"Ama bunların tartışma konusu olabilmesi için, öncelikle kadınların buna itiraz etmeleri gerekiyor. Tabii, neden itiraz ettiğini de açıklaması ve makul gerekçeler bulması önemli. Şu andaki temel sorunumuz ücretler. Ücret eşitsizliği. Kadın hemşireler ve evlere temizliğe giden kadınların ücretleri, en çok şikayet edilen konular.

"Hemşirelerin ücretlerinin, erkeklere göre az olduğu konusunda tam 800 şikayet yapıldı. Bu şikayetler daha çok devlet hastahanelerindeki çalışan kadınlardan geliyor. Eşit işe eşit ücret, Gümrük Birliği'nin de temel şartlarından birisi. Örneğin hemşireliğin, erkeklerin herhangi bir işiyle tam benzemesi mümkün değil.

"Ama benzer bir iş saptayıp karşılaştırma yapmaya çalışıyoruz. Hemşireler kendilerini, hastahanelerdeki erkek teknisyenlerle karşılaştırıyorlar.

"İsveç'teki çalışma yaşamında, bazı alanlar tamamen erkek işi, bazı alanlar ise tamamen kadın işi olarak bölünmüş durumda. Erkek teknisyenler, kadınlardan 4-5 bin kron daha fazla aylık alıyorlar. Bu aylık maaşın yüzde 30'una yakın bir yekün tutuyor.

"Kadın işleri hemşirelik, çocuk bakımı, temizlik ve öğretmenlik olarak sınıflandırılırken, erkek işleri ise teknisyenlik, yöneticilik, ekonomistlik ve genel müdürlük olarak anılabilir.

"Son seçimlerden önce, kadınlar olarak büyük bir

savaş verdik. Bağımsız kadın grupları olarak bağımsız bir kadın partisi kurabileceğimizi açıkladık. Eğer siyasi partiler eşitlik konusunda ciddi önlemler almazlarsa, onlara oy vermeyeceğimizi ilan ettik. Parlamentodaki bir çok parti, özellikle Sosyal-Demokrat Parti, Sol Parti ve Yeşil Parti çağrımızı ciddiye aldılar ve çok sayıda kadın adayı listelerine aldılar. Sosyal Demokrat Parti'de listenin başında erkek var ise, otomatikman ikinci isim kadın oldu. Üçüncü erkek, dördüncü kadın olarak saptandı ve sıralama böyle yapıldı. Sol Parti ve Yeşil Parti de aynı yolu izledi.

"Sosyal Demokrat Parti, hükümetin yarısını kadınlardan, yarısını erkeklerden oluşturdu. Yeşil Parti'de kadın milletvekilleri yüzde 60'a ulaştı. Bunun sonucu olarak parlamentonun yüzde 42'si kadınlardan oluştu.

"Gündelik yaşam içinde, sosyal yapı kadınları sürekli aşağıya itiyor ve buna bireysel olarak karşı durmak mümkün değil. Ücretler bu açıdan şu andaki temel hedefimiz. Çünkü ücret, güç demek. Sloganımız bu. İyi ücret alan bir kadın, erkeğe karşı kendi kişiliğini daha rahat koruyabiliyor. Tabii ki ücret her şey değil, ama çok önemli. Statü de çok önemli. Eşit yeteneğe eşit statü verilmesi de, temel hedeflerden birisi. Karar verme mekanizmalarının başında da kadınların bulunması gerekiyor.

"Siyasi alanda ve partileri etkilemek açısından önemli adımlar attığımızı ve ciddi başarılar kazandığımızı söyleyebilirim. Ancak bir çok alanda ciddi bir erkek egemen anlayış ve gelenekle çarpışmak zorundayız. Örneğin kırlık bölgelerde kadınlar üretim yaptıkları için daha güçlüler. Ama işyerlerinde aynı şeyi söylemek çok zor.

"Sorunlarımız daha çok modern teknolojinin çok geliştiği büyük işyerlerinde. Buralarda daha erkek ağır-

lıklı bir sistem oluşmuş durumda. Çünkü kadınlar, sosyal ve eğitimsel konulara eğilimli oldukları için sosyal alanlarda kendilerini yetkinleştiriyorlar. Kadınlar şimdi gelişmiş teknolojik görevler üstlenmeyi ve bu alandaki eğitimlerini geliştirmeyi tartışıyorlar. Bu alanda yavaş, fakat etkili adımlar atıyorlar.

"Evde, genç çiftler, işleri paylaşmaya daha yatkınlar. Kadın hâlâ işin daha çoğunu yapıyor. Çocuk bakımı, çocuğun yetiştirilmesinde hâlâ kadın yükün çoğunu kaldırıyor. Ama her geçen gün, daha çok sayıda erkek ev işlerini üstleniyor, evin sorumluluğunu paylaşıyor. Evde çocuk bakıyorlar. Çocukları bakımevlerine götürüp getiriyorlar. Geçmişe göre daha değişik bir rol üstleniyorlar.

"Orduda ve polis içinde de kadınların daha etkili olmaları konusunda yeni önlemler alınıyor. Tabii bunlar uzun vadeli hedefler. Bu alanlarda ciddi bir erkek egemenliğinin olduğunu kabul etmek gerekiyor.

Eşitlik Obbundsman'ı Lena Svanaeus'a Eleştiri

Eşitlik ombundsman'ı (JämO) Lena Svanaeus, bir süre önce İş Mahkemesi'ndeki bir davayı kaybetti. JämO, bir belediyede çalışan bir ebe ile iki mühendisin maaşları arasındaki önemli farkın, ebenin cinsiyetinden ötürü ayrımcılığa uğramasından kaynaklandığını savundu. Aynı işverene hizmet eden ve öğrenim süreleri eşit uzunlukta olan üç çalışanın, ayrı işler yapsalar bile, böylesine farklı maaşları olmaması gerektiğini ileri sürdü. İş Mahkemesi (AD), her iki işin değeri konusundaki ön araştırmanın yeterli bir şekilde yapılmamış olduğu gerekçesiyle JämO'ya olumsuz yanıt verdi. Lena Svanaeus, bir yandan İşverenler Birliği, öte yandan da kadın ağırlıklı işçi kon-

federasyonlarının en büyüğü olan (ebelerin ve hemşirelerin örgütü) SHSTF tarafından eleştirildi. Kamu çalışanlarından bizdeki memurların karşılığı olanların kitlesel örgütü TCO'nun dergisinde (10/1996) yayımlanan başyazıyı buraya almakta yarar görüyoruz...

"KADINLAR BOŞ VAADLERDEN BIKTILAR"

Kamu ilgisini üzerinde toplayan maaş ayrımcılığı davasının baş kişileri, sağlık sektörünün sendikası SHSTF'in üyesi bir ebeyle, aynı klinikte çalışan ve memurlar sendikası SKTF'in üyesi iki mühendis idi. Teknisyenlerin aylık geliri, ebeninkinden yaklaşık 4.000 kron (44 milyon lira) daha fazlaydı.

JämO; İş Mahkemesi AD'ye, ebenin yaptığı işin, en az bu iki teknisyeninki kadar değerli olduğunu ileri sürdü ve halen geçerli olan toplu sözleşmenin geçersiz sayılmasını istedi. Kanıt olarak, Yeni Zelanda'da kullanılan iş değerlendime yöntemini gösterdi. AD, işte bu iş değerlendirmesi şeklini yanlış buldu. Bu nedenle, davanın belki de en ilginç yönlerini ele almadı.

Şurası açık ki, kadın ağırlıklı birçok işkolundaki ücretler oldukça düşük; aynen ebelerinki gibi, mesleklerin en kadınsal olanınki gibi. Aynı zamanda birçokları, ücret konusunun mahkeme kararına bırakılmasına sıcak bakmıyor. Toplu sözleşme yönteminin konumu, bu kapsamda sorgulanılıyor. İsveç'te bizim alıştığımız gelenek, işçilerle işverenlerin toplu sözleşme ile anlaşmaları ve bunun, yalnızca taraflardan birinin girişimiyle iptal edilebiliyor olması. Oysa Avrupa Birliği'nde iş piyasasının tarafları arasındaki anlaşmazlıklar gayet sık olarak mahkeme kararıyla çözümlenmektedir.

AD, bir mahkemenin toplu sözleşme kararlarını çiğ-

neyip çiğnemeyeceği konusunu asla ele almadı; farklı işkollarındaki görev ve ücret farklılıkları konusunu da. Bu nedenle, İsveç modelinin ne denli sağlam olduğunu anlama olanağı elde edemedik.

Ama AD, iş değerlendirilmesi yöntemini bir metot olarak yanlış bulmuyor. Bunun yapılış şeklini yanlış buldu yalnızca. Kararda, değerlendirme şeklini belirli bir eğilime göre yapılmış olduğu kuşkusundan doğan bir eleştiri var. Bu doğal olarak ciddi bir durumdur. Tarafsız ve kesin bir değerlendirme, sonucun kabul edilebilir ve saygı görür olması için mutlaktır.

İşin ilginç yanı, AD'nin, iş değerlendirilmesi açısından ne gibi koşulların yerine getirilmesi konusunda oldukça açık ipuçları vermesi. Bunlar arasında, söz konusu işyerinde, işveren ve ilgili bütün sendikalarca olumlu karşılanması var. Bu koşulun yerine getirilmesi güç olabilir, ama, işyerindeki havaya ve değişik meslek kollarındaki insanlar arasındaki ilişki gözönüne alınırsa, böyle de olanaksız olmaması gerekir.

Artık JämO'ya, bu güç iş için kollan sıvamak düşüyor. Ne yazık ki kendisi derhal saldırıya uğradı ve görevinden ayrılması gerektiği söylendi, özellikle işveren çevrelerince. Yalnızca görevini yapan birine karşı kampanya başlatmak yerine, bu erkek şovenizminin temsilcileri, sakin sakin oturup neden bu meselelerin İş Mahkemesi'nin masasına geldiğini düşünmelidirler. Acaba toplu sözleşmelerin sonuçlarının sürekli olarak kendileri açısından olumsuz olması, binlerce kadını bıktırmış mıydı? Bu nedenle mi son umutlarını AD'ye bağlamışlardı? İşte olayın işveren ve sendika için püf noktası burada yatıyor...

Kadın ücretliler arasındaki hoşnutsuzluk giderek art-

makta. Eğer işveren ve sendika adil olarak tanımlanabilecek ücretler çerçevesinde anlaşamazlarsa, daha birçok davanın AD'ye gitmesini bekleyebiliriz. Toplu sözleşme masasına oturanlar –çoğu erkek–, eğer ücretlerin mahkeme kararıyla değil, oturdukları masada saptanmasını istiyorlarsa, ellerinden ne geldiğini artık göstermek zorundalar. Kadınlar, boş vaadlere kanmıyorlar bundan böyle.

Hodri meydan, beyler!"

Not: Söz konusu mahkeme kararı, 5'i erkek, 7 üyeli heyet tarafından karar birliği olmadan, oy çoğunluğuyla alındı. Davalı durumdaki Örebro Belediyesi'nin mahkeme masrafı olan 251.820 Kron (2 milyar 800 milyon lira), JämO'nun bütçesinden ödenecek.

Öte yandan, JämO'nun "ebe davası" iş piyasasında etkili oldu. Örneğin, Örebro'da ebeler, rekor artış içeren bir toplu sözleşmeye sahip oldular. Bu başarıda, eğitimli hemşirelerin sendikasının bir süre önce bazı hastanelerde gerçekleştirdiği 7 haftalık grevin de payı büyük. Örebrolu ebelerin ücretleri % 8.4 oranında arttı. Bu oranı, % 1.9-2.4 oranında artış gören ve aynı sektörde çalışan diğer ücretlilerin geliriyle karşılaştırmak gerekli.

"JämO Uzmanları Çiğniyor"

Çalışmamızın işyerlerinde cinsel taciz bölümünde, JämO'ya düşen görevlere ve neler yapabileceğine değiniyoruz. Ancak JämO'nun bu sorun konusundaki bazı davranışları eleştiriliyor. Gerek ilk JämO Inga-Britt Törnell (1980-88), gerek ondan sonraki JämO Gun Neuman (1988-94) ve şimdiki JämO Lena Svenaeus, cinsel taciz konusunda uzmanların görüşlerini almadıkları savıyla

eleştirildiler. 1980'li yılların ikinci yansında JämO'ya danışmanlık yapmış olan iş piyasası ve hukuku uzmanı Profesör Heinz Leymann, 8 Mayıs 1996 günkü Dagens Nyheter gazetesinde yayımlanan yazısında, Lena Svenaeus'u "Amerikan feminizmin ciddiyetinden uzak araştırma yöntemlerini yeğlemekle" suçladı. Prof. Leymann şöyle yazıyor:

"JämO, daha bu kurumun oluşturulduğu yılların başlarında, sınanmış bilimsel araştırma yöntemlerinden uzak kalmayı yeğledi. JämO'nun başarısızlığının ikinci nedeni, cinsel tacizin yalnızca kadınlara yönelik olduğu gibi, çarpık bir düşünme şeklini benimsemiş olmasıdır. Buna bu makamın, mantıktan yoksun tanımlamalara ve kavramlara daha işin başından saplanıp kalmasını ekleyebiliriz. Toplumun JämO'ya verdiği görev, işyerlerinde cinsel tacizin ne denli yaygın olduğunu saptamak ve sorunun genişlemekte olduğu sanısının doğruluğunu denetlemekti. JämO işe daha yeni başlıyordu. Çıkış noktası olarak elinde, diğer bazı verilerin yanında, tacize uğrayanların büyük çoğunluğunun kadınlar olduğunu gösteren Amerikan araştırmaları vardı. O zamanlarda araştırmaların saptadığı oranların en düşüğü % 50, en yükseği % 80'di. Böylesine yüksek oranda kadınların cinsel tacize uğradığı ileri sürülüyordu. Doğal olarak JämO'nun çevresindeki kadınlar oldukça etkilenmiş durumdaydılar.

Biz bir grup uzman JämO'yu ziyaret edip bu konuyu tartıştığımız zaman, bize araştırma yöntemlerini açıkladılar. Bizler derhal tepki gösterdik ve alışagelinmiş bilimsel yöntemlerin uygulanılmamasını protesto ettik. Eleştirilerimiz JämO tarafından, "araştırmalarımıza profesyonel bilimsel çalışma biçimini karıştırmak istemiyoruz' açıklamasıyla geri çevrildi. 'Daha basit araştırma yöntem-

lerini' yeğliyorlardı."

Prof. Heinz Leymann, JämO'nun çalışan kadınlara gönderdiği anket sorularına, katılımcının hangi işkolunda çalıştığını bilinçli olarak koymadığını ve böylellikle, anket biçiminin kadınların durumunu ne şekilde temsil edebildiğinden kaçındığını belirtiyor. İşyerinde cinsel tacize uğrayanlar arasında her erkeğe, iki ya da üç kadının düştüğünün saptanmış olmasına karşın, JämO'nun yalnızca kadınlara yönelik çalışmakta ısrar ettiği de yazarın eleştirileri arasında. Yazar savına kanıt olarak şu örneği de veriyor:

"JämO'nun çalışma şekli, daha işin başında önyargılıydı. Aftonbladet gazetesinde, bir grup orta yaşlı kadının yanında çalışan bir delikanlının sürekli olarak cinsel tacize uğradığı, bir defasında oğlanı hareketsiz hale getiren kadınların oğlanın pantolonunu indirdikleri ve cinsel organının 'küçüklüğü' ile alay ettikleri ve ardından çocuğun intihar ettiği yer aldı. Bu tür somut örneklerin verilmesi de, JämO'nun çalışma şeklini değiştirmeye yetmedi."

Ankette kadınlara yöneltilen sorularda, katılımcının yaşı ve çalışma süresi sorulmuyor. Bu durumda, son yıllarda cinsel tacize uğrama sayısı kesin olarak saptanamıyor, çünkü, 20 yıldır iş piyasasında olan bir kadınla, ilk işine yeni girmiş 20 yaşındaki bir başkasının vereceği yanıt da hiç kuşkusuz farklı oluyor. Prof. Leymann cinsel tacize uğramadan çalışmanın demokrasinin gerekleri içinde olduğunu, ancak bunu gerçekleştirmek için, önyargısız olarak ve bilimsel yöntemlerle çalışılması gerektiğini vurgulayarak yazısını bitiriyor.

Ülkemizde böyle bir kurum olmadığı için, bu tür "ileri" tartışmalar okura biraz gereksiz gibi gelebilir. Biz-

ler, hangi ülkede yaşarsa yaşasın, cinsiyeti, cinsel eğilimi ne olursa olsun; insanın baskı görmeden, taciz edilmeden çalışması, yaşayabilmesi hakkının İsveçliler kadar bizim insanlarımızın da olduğunu düşünerek, konuyu çeşitli boyutlarıyla işlemeyi yeğledik. Demokratik haklardan yararlanma, her halkın doğal hakkıdır çünkü...

Marita Ulvskog

Kadınların eşitlik mücadelesinin en önde gelen isimlerinden birisi de Eşitlik Bakanı Marita Ulvskg. Ulvskog, Kamu Yönetimi ve Eşitlik konularından özel sorumlu.

Bayan Ulvskog, ülkenin tanınmış kadınlarından birisi. Mesleği gazetecilik olan Ulvskog'e ülkenin bütün kiliseleri bağlı. Marita Ulvskog ise, ateist olduğunu açıkça söylemekte bir sakınca görmüyor. Ulvskog'la Bakanlıktaki odasında uzun bir görüşme yaptık.

Bizdeki bakan odalarının haşmetini ve bakanların azametini bilen birisi olarak, bayan Ulvskog'un sadeliğini anlamak oldukça zordu.

Kahve servisini kendisi yaptı. Giyimi, kuşamı da sıradan bir yurttaştan farksızdı. Ulvskog'a eşitlik alanında neler yaptıklarını sordum:

"Ülkemizde ilk kez işsizlik oranı yüzde 8'e yükseldi. Biz kadınların haklarımızı korumamız ve ayakta kalmamızın en önemli yolu, iş sahibi olmaktan geçiyor. Yani kendi ücretimizin ve paramızın olması gerekiyor. Bugüne kadar kadınlar yüksek bir çalışma olanağı elde ettiler.

Ama işsizlik konusu bizleri de sardı. Kazandığımız bir çok olanağı ve mevziyi işsizlik nedeniyle yitirebiliriz. Eşitlik, bir ölçüde iş sahibi olmaya bağlı.

İşsizliğe karşı mücadele ederken, cinsel aşağılama-

nın bir parçası olan düşük ücretlerle de mücadele etmemiz gerekiyor. İsveç'teki en önemli sorunlarımızdan birisi kadın ve erkek aynı işi yaptığı halde, kadının daha az ücret almasıdır. Biz bu durumu değiştirmek istiyoruz.

"Biz İsveç'li kadınlar, kadın mücadelesinin ön cephesinde bulunmamıza rağmen, yine de çok sorunumuzun olduğunu söyleyebilirim. Şu andaki temel sorunumuz iş ve ücretler. Toplumun bütün karar noktalarında erkeklerle kadınların eşit olmasını hedefliyoruz. Örneğin bizim hükümette 10 kadın, 10 erkek bakan yer alıyor.

Benim partim olan Sosyal Demokrat Parti'nin parlamentodaki üyelerinin yüzde 48'i kadın. Bu parlamento için yeterli bir oran. Ama bunun dışında bir çok kademede kadınlar, bu oranda güçlü değil.

Örneğin genel müdür düzeyinde, özellikle büyük özel şirketlerde korkunç bir eşitsizlikten söz edebiliriz. Bu alanlarda, tam anlamıyla erkek egemenliği altındayız. Genel müdürler düzeyinde kadınlar, ancak yüzde 25'ler civarında bir sayıya ulaşabiliyorlar. Örneğin medyaya bakarsak –ki ben de eski bir gazeteciyim– kadınların bu alanda önemli mevkilerde çok az bulunduğunu görürüz. Ben de bir İsveç gazetesinin Genel Yayın Yönetmeniydim. İsveç basınında yüzlerce yayın yönetmeni arasında biz yalnızca üç kadındık. Bu çok kötü bir durum. Şili medyası bile bizden daha iyi.

Yazılı basın en tutucu iş alanlarından birisi. Görsel medyada durumun biraz daha iyi olduğunu iddia edebilirim.

Benim teorime göre, biz değişik bir yol izleyerek etkili oluyoruz. Hepimizin kadın olsun, erkek olsun hükümet içinde sosyal demokratız ve ortak değerlere sahibiz. Benim inancıma göre, kararlar üzerinde etkili olu-

yoruz. Ayrıca çalışma tarzı ve örgütlenme biçimimizle etkili oluyoruz. Prestij, bizim için birinci sırada değil. Bu anlamda çok fazla savunmamız gereken şey de yok.

Tarihsel olarak da sosyal demokrat erkek bakanlarla on yıllardır bir mücadele yürüttük ve belli kazançlar elde ettik. Diğer partiler için aynı şeyi söylemek zor. Bu mücadelede prestijli bir duruma geldik.

Mona Sahlin'in ilk kadın Başbakanımız olmamasına çok hayıflanıyorum. Ama bir gün onun Başbakanımız olacağına inanıyorum. Kurallara tam uymadığı kesin, ama yaptığı büyük bir hata değildi. Bu olayda, bir erkek oyunu olduğu inancında da değilim. Ama medyadaki erkek şovenizmi, Sahlin olayının bu hale gelmesinde önemli bir rol oynadı. Medya, Sahlin üzerine erkek şovenizminin ifadesi olan yüzlerce yayın yaptı. Çok kötü şeyler yazdılar. Onun İngilizceyi iyi bilmediğini de gündeme getirdiler.

Birçok erkek Bakan, Sahlin kadar bile İngilizce bilmiyor, fakat bu durum onların gözlerine çarpmıyor. Çünkü bu yazıları yazanlar da erkekler. Biz sosyal demokratız. Mona Sahlin olayındaki hatalarımızı saptamaya çalışıyoruz. Ben bu olayın, bir erkek kadın kavgası sonucu çıktığına inanmıyorum. Eğer Sahlin kadın olmasaydı, belki başına bu kadar iş gelmeyebilirdi. Eğer erkek olsaydı, belki de bu yaptıkları hoşgörülebilirdi, kimbilir? Örneğin Başbakan Carlsson'un başına da öyle bir olay gelebilirdi.

Bizim ailemizde bir hakimiyet sorunu olduğunu söyleyemem. Yirmi yıllık evliyiz. Her ikimiz de gazeteciyiz. Ben şimdi Bakanlık yapıyorum, o da sosyoloji öğretmenliği yapıyor. Bakan olmam nedeniyle ben daha çok çalışıyorum, o ise ev işleriyle benden fazla ilgileniyor. Mesela şu anda eşim evde oturuyor ve evin işlerini görüyor.

Çocuklara gelince, bana biraz daha yakın olduklarını öne sürebilirim.

İlk kez kiliselerle ilgili bir bakanlık kuruldu. Benim bir çok görevimden birisi de, kiliselerle ilgilenmek. Kiliseler benim bakanlığıma bağlı. Benim dönemimde kiliselerle parlamento arasında çok iyi bir diyalog kuruldu. Ben tanrıya inanan bir insan değilim. Bu garip bir durum sayılabilir. Kiliseyle yakın ilişki içinde olan biri olsaydım, bu kadar başarılı olur muydum, tam kestiremiyorum. Herhalde olurdum.

Türk kadınlarının, İsveçli kadınların ve tüm dünya kadınlarının ortak yönleri çok fazla. Kadınlar aslında çok yol aldılar. İsveç'te kadınlar eşitlik alanında oldukça önemli kazanımlar sağlamış durumda. Bu evin içinde ve toplumun içinde de böyle. Eskisi kadar şiddetli bir savaş yürütmek zorunda değiliz. Ama yine de durumumuzu korumakla yetinecek noktada değiliz. Ama bizler öncü sayılırız. Bu durum yaygınlaşmazsa, herşey tecrit edilmiş bir adayla sınırlı kalır.

Ama örneğin Türkiye'den gelen sığınmacılar var. İşsizlik oranı İsveç doğumlu olmayanların arasında çok daha yüksek. Bu konuda farklı düşünceler var. Benim düşüncem, İsveç'e yaşamağa gelenlerin de eşit haklara sahip olmaları yönünde.

Eğer düşük ücretli insanların oluşturacağı bir pazar olursa, bu modern İsveç toplumu için bir handikap oluşturur. Bunu önlemek gerek."

Marita Ulvskog, Başbakan Göran Persson'un kurduğu yeni kabinede Kültür Bakanı olarak görev yapıyor artık. 44 yaşındaki kadın bakanın eşi, Mats Ulvskog'la iki kızı var: Emma 20 yaşında, Elin 10 aylık. Baba Mats bu satırların yazıldığı sıra (Mayıs '96), babalık iznini kulla-

narak Elin'e bakıyor. Çamaşır ve temizlikle eşit olarak ilgileniyor Ulvskog çifti. Eve kim erken gelirse, akşam yemeğini hazırlamak ona düşüyor. Şu sıralar Mats'ın üzerinde bu görev genel olarak. Aileye temizlik için gelen kimse yok; aslında kabinedeki hiçbir bakanın evine temizlikçi girmiyor.

Sosyal Demokrat partide kültür bakanlığı, iyiye işarettir. Ufku açık kabul edilenler, kendinden çok şey beklenenler genellikle bu göreve atanırlar. Çiçeği burnunda bir bakan olarak, kültür konusunda neler yapmayı düşünüyor?

– Stockholm dışında, kültür konusunda "Stockholm saplantısı' var. Medyada, özellikle gazetelerde ve TV'de bu saplantı bariz olarak görülüyor. Ben kuzeyde, Lulea'da büyüdüm, Dalarna bölgesinde de yaşadım. Ülkede, Stockholm dışında da bir kültür yaşamı olduğunu gözlerimle gördüm. Ne yazık ki bu gerçek, ender olarak görülüyor. Şunu hemen ekleyeyim: Stockholm başkenttir. Ulusal kurumların en önemlilerinin burada olması doğaldır, gereklidir. Parti olarak, burjuva kültüründen farklı bir kültürü destekliyoruz. Halkın kültür anlayışını geliştirmeyi, kültürden eşit olarak pay alınmasını yaşama geçirmeyi hedefliyoruz.

Aftonbladet gazetesinin 7 Mayıs 1996 tarihli sayısından aktardığımız bu görüşlere, şu sözleri de eklemekte yarar var:

– Kültür, politik bir sorudur, konudur. Söz konusu olanlar, yalnızca kültür üretenler değildirler. Tüketicilerin de aynı derecede hakkı vardır kültürden pay almakta. Pazarın veremediğini, kültür politikası vermelidir. Ulaşabilme sorunu vardır. Genel olarak, halkına ulaşamayan kültürün tehlike taşıdığını söyleyebiliriz. Günümüzde,

rekor sayıda tiyatro var; tiyatro yapmak isteyenlerin sayısı da aynı ölçüde arttı.

Erkeklere Çağrı: İşyerinizde Kadınların Olması, Sizi Korkutmasın!

Bu ülkede, daha kreşte cinsel roller konusunda titiz davranılır. Örgü örmeyi, elişi yapmayı, dikiş dikmeyi erkek çocuklara da öğretirler. Kız çocuklarının önüne oyuncak olarak otomobiller konulur, oğlanlara da ayı bebek verilir. Sonunda otomobillerle oğlanlar oynar, ayı bebeklerle kızlar. Yine de, ilginç bir girişimdir bu...

İş yaşantısında ise, "erkek meslekleri", "kadın meslekleri" kavramları hâlâ geçerliliğini koruyor. Son birkaç yıldaki gelişme, dengeyi biraz olsun düzeltme yönünde. Tipik kadın mesleklerinin başında gelen ebelik, hemşirelik ve yardımcı hemşirelikte, az da olsa erkeklerin sayısı artış gösteriyor. 1989'da subay olmanın kapısı kadınlara aralandıktan sonra, bugün İsveç'te 148'i hava kuvvetlerinde, 69'u deniz kuvvetlerinde ve 55'i kara kuvvetlerinde 274 kadın subay var. Ülkedeki tüm subay sayısı 16.800. Kadın subayların eriştiği en yüksek rütbe binbaşılık. Ülkedeki papazların % 17'si kadın (894 adet). Bu sayıya, son 10 yıl içinde verilen büyük uğraşla erişildi.

Araştırmacı Ewa Gunnarsson, erkek ağırlıklı işyerindeki kadınlarla ilgili bir araştırma yaptı. Doktora tezi olarak hazırladığı çalışmasında kadınların, erkek ağırlıklı işyerlerindeki "sosyal ortamı değiştirdiğini" vurguluyor. Gunnarsson'u dinliyoruz:

– Saab-Scania'nın Trollhättan'daki fabrikasında bakım ve işletme bölümü için özel eğitim görmüş 40 kadın-

la ve onların erkek iş arkadaşlarıyla görüştüm. Kadınlar erkek ağırlıklı bir işyerine gelince, nasıl bir değişiklik oluyor? Çalışmam sırasında beni en çok etkileyen, kadınların işyerindeki sosyal ilişkileri kurmak ve geliştirmek için duydukları büyük sorumluluk oldu. Kadınların yarattığı sosyal ortam, erkeklerinkinden farklı. Kadınlarınkinde, insanın halinden hoşnut olması odak noktasını oluşturuyor. Kadınlar, ortamdaki değişimi dile getirirken, "daha hoşgörülü, sevecen, açık ve neşeli" gibi sıfatları kullanıyorlar. Bu tanımlamalara, erkek iş arkadaşları ve şefleri de katılıyorlar. Özellikle genç erkek iş arkadaşları, değişimi olumlu karşılıyorlar. Belki de onların tepkisi, geleneksel erkek işyerlerinde artık bir değişiklik olması için içlerinde duydukları gereksinmeden kaynaklanıyor.

İsveç'te artık kadın polislere alışıldı. Şimdiye dek kadın olmalarından ötürü herhangi bir mesleki olumsuzluk söz konusu olmadı. Tam tersi, bazı şiddet düşkünü kişilerin kendilerini uyaran kadın polis olunca, daha olumlu karşılık verdikleri biliniyor. Stockholm polisinin köpekli devriye bölümündeki 60 polise, bir kadın polis yöneticiye çeşitli şekilde tacizde bulunanların ortaya çıkarılıncaya dek işten el çektirildi. Polis müdürü, "Bu meslekte bir kadın meslekdaşı taciz edecek denli adi suçlulara yer yoktur" dedi. Kadın polisin eldivenlerine kırık cam parçaları koyan, onun adına pornografik eşyalar sipariş eden ve geceleri telefon terörü uygulayanlar belki asla kanıtlanamayacaklar ama, en küçük bir kuşkuyu üzerinde toplayanlar da bir daha polis kimliği taşımayacak.

Marie Westerberg 28 yaşındaki bir polis. Daha önce doktor sekreterliği yapmış. Erkek ağırlıklı mesleğini nasıl yorumladığını dinleyelim:

– Gazetelerde sık olarak ağır suçlarla ilgili yazılar

okuyoruz ama, bizim polis olarak görevimiz, büyük bir çoğunlukla insanlarla konuşmakla geçiyor. Kaba kuvvet çok az gerekiyor. Bir yere gidince, işin uzayıp uzamayacağı önceden az-çok kestirilebiliyor. O zaman ikinci bir arabayla destek istiyoruz. Aile kavgalarında da durum farklı değil. Kafası kızgın erkek bir kadın polisle, onun kadar kızgın kadın bir erkek polisle konuşunca daha kolay yatışıyor.

Peki, erkek meslekdaşlarının sayısal fazlalığı bir sorun yaratmıyor mu?

– Hayır, diyor Marie, bazen kahve molasında biraz kaba-saba konuşulduğu oluyor. O zaman en iyisi, "kesin artık" demek. Çünkü kadın katlandıkça, iş daha kötüleşir. Hemen kesiyorlar da. Üstelik, eski arkadaşlarına müdahale etme cesareti olmayan sessiz diğer erkekler de rahatlıyor. Yine de, her davranışımı sürekli olarak denetim altında tuttuğum için, bu meslekte erkeklerden daha fazla ter döktüğümü söyleyebilirim.

İşyeri sosyoloğu Berit Åberg de aynı görüşte. "Şefiyle tartışan bir erkek polis, kadın iş arkadaşına, 'sen kadınsın, dinlemeyi bilirsin...'" diyebiliyor. Kadınlar işyerlerine, biraz da sevgiyi katıyorlar. Berit Åberg, hem büyük bir hastanenin acil servisinde, hem de bir polis karakolunda araştırma yapmış. Karakolda cinsel rollerin açıkça tartışıldığını, ancak kadın hemşirelerin büyük çoğunlukta olduğu hastanede bu konunun, kadın başhemşire tarafından "Burada erkek-kadın diye bir ayrım yok; hepimiz hemşireyiz", sözleriyle kapatıldığını anlatıyor Åberg:

– Zaman zaman erkek hemşireler kendilerini biraz da olsa ayrıcalıklı hissediyorlar. Arada bir temizlikten, kağıt işlerinden kaytarmalarına göz yumuluyor. Belki de

kadınlar onları, erkek kalmaları için böyle davranarak kolluyorlar. Erkeklerin kadınlaşmasını istemiyorlar. Sanırım cinselliğin oynadığı rollerden biri de bu.

Berit Åberg, kadınların işyerlerindeki sorunlarını evlerine götürme eğilimlerinin daha fazla olduğu görüşünde:

– Kadınlar için işyerinde hem özel kişi, hem de iş arkadaşı olarak görülmek, kabul edilmek çok önemli. Erkekler böyle değil gibiler. Erkek için önemli olan, evinin kendisini onaylıyor olması.

22 Yaşında İki Kadın Parlamenter

Riksdagen'de yer alan parlamenterlerin en gençleri, Çevre Partili, Şili kökenli Eliza Abascal Reyes ve Sol Partili Hanna Zetterberg. Elisa, parlamentodaki çalışmalarına çoğu kez blucin giyerek gittiğini, toplantılara ise etek ve ceketle katıldığını söylüyor. Riksdagen'deki bir yılı süresince çok şey öğrendiğini, ilk haftalarda yaptığı bazı yanlışları şimdi daha iyi gördüğünü söylüyor. Genç parlamenter, partisinin uluslararası çalışmalarında etken olarak yer alıyor. Geçen yazı Şili'de çalışarak geçirmiş; Peru'da, Pekin kadınlar konferansına hazırlanan delegasyona katkıda bulunmuş.

– İsveç'teki temel görevimi zaman zaman unutuyorum sanılmasın, diyor, ama dünyada çeşitli projelerle ilgilenmek, sanırım benim daha iyi yetişmeme katkıda bulunuyor.

Sol Partili Hanna Zetterberg'nin nadiren boş günü var. Saati kurmadan yattığını pek anımsamıyor.

– Neyse ki sevgilim de politik olarak etken; yoksa

hiçbir erkek beni çekemezdi, diyor. Parlamentodaki yaşlı erkekler, görevlerini ölene dek sürdürmekte kararlılar. Partilerin bölge yönetimleri, yaşlı kadın parlamenterlere, görevlerini geçlere bırakıp çekilmelerini daha rahat söyleyebiliyor. Yaşlı erkekler ise Riksdagen'i terk etmeyi, büyük bir yenilgi olarak görüyorlar.

Hanna'nın da gönlünde, Elisa'nınkinde olduğu gibi çevre sorunları yatıyor. Atıkların yeniden kazanımına çok önem veriyor. Parlamentodaki bir yılı için "büyük bir kaos" tanımını yapıyor:

– Hepimizin her an, her soruya yanıt vermemiz gerekiyor. Şimdi anlıyorum, neden politikacıların zaman zaman saçmasapan laflar ettiklerini; düşünmeye, sorunun yanıtını öğrenmeye zamanları yok ki...

28 Yaşında Kadın Bakan...

Göran Persson'un kabinesinin en genç bakanı, 28 yaşındaki Ulrica Messing. İş Piyasası Bakanlığı'na yardımcı bakan olarak atanması, birçokları için sürpriz oldu. 1991'de ilk kez Riksdagen'e giren kadın bakanın izinden gittiği politikacıların başında Mona Sahlin geliyordu. Ultrica Messing'in birlikte yaşadığı Anders Ulhander işsiz. 5 yaşıdaki oğlu Pontus, daha önceki sevgilisinden. Anders işsiz olduğu için Pontus'a bakıyor. Bakanın geliri ayda 60 bin kron; Anders'inki ise işsizlik kasasından. Ortada çarpık bir durum var mı, sorusuna genç bakanın yanıtı kesin:

– Anders evde sorumluluğu yüklendiği için ben işimi koruyabiliyorum. Gelirimiz ailemizin geliridir, onun ya da benim değil...

İş Piyasasında Kadın

Sosyal Demokrat Partinin genel sekreteri ve eski bakan Ingela Thalen. "Kuzey ülkelerindeki sosyal demokrat kadınlar" adlı uluslararası kuruluşun 9 Mart 1995'te düzenlediği "Kuzey'te Refah Modelleri" adlı seminerde, İsveç iş piyasasında kadınların durumunu şu sözlerle dile getirdi:

"Uluslararası karşılaştırma yapılınca, Kuzey ülkelerindeki kadınların iş dünyasına katılımı çok yüksek. İsveç'te çalışabilir yaştaki her beş kadından dördü, bir iş sahibi. Bu oran, erkekler için de hemen hemen aynı. Oysa 1970'de kadınların yalnızca % 60'ı iş sahibiydi.

Bu gelişme, izlenmekte olan belirli bir politikanın sonucudur. Bu politika, cinsiyetler arasında eşitlik üzerine kuruludur. Kadınların ve erkeklerin eşit olması gerekliliği gözönüne alınarak, toplumun çeşitli hedeflerine ulaşılması konusunda İsveç'te politik bir görüşbirliği vardır. Cinslerin; eşit fırsatlara, güce ve nüfuza sahip olabilmesi için, kadının ve erkeğin ekonomik bağımsızlığını kazanabilmek için eşit fırsata sahip olması gereklidir. Ticaret yapma, işe girme ve hizmet etme konusunda erkekler ve kadınlar eşit şansa sahip olabilmeli, aynı durum, işyerinde kendilerini geliştirebilmeleri için de

geçerli olmalıdır. Bir başka gereklilik ise, kadınların ve erkeklerin evlerine, çocuklarına bakmak için eşit sorumluluk taşımalarıdır."

Ingela Thalen, ülkesinde çocuk bakımı konusunda geçerli kurallara da değindikten sonra, iş piyasasında eşitliğin henüz hedefine ulaşamadığını söyleyerek bunun nedenlerini şöyle açıkladı:

"İlk olarak, erkeklerin ve kadınların meslek seçme bakımından çok farklı olduklarını belirtmek isterim. Çalışan kadınların yarısından çoğu kamu kesimindedir. Belediyeye ya da il meclisine bağlı sağlık sektöründe büyük bir çoğunlukla çocuklara ve yaşlılara bakmaktalar. Diğer bir deyişle, kadınların geleneksel görevlerini yapmaktalar. Kadınlar, belirli işkollarına takılıp kalmaya, erkeklerden daha yatkınlar. Sağlık sektörü dışındaki meslekleri de büro asistanlığı, sekreterlik ve tezgahtarlık gibi mesleklerdir.

İkinci neden, kadınların erkeklerden daha az para kazanıyor olmaları. Günümüzde erkeklerle kadınların geliri arasında hâlâ büyük fark vardır. Her şeyden önce, geleneksel kadın işleri daha düşük gelirli işlerdir. Buna, eşit işi yapan kadınlara, erkeklerden daha az ücret veriliyor olmasını eklemek gerekir.

Üçüncü neden ise, kadınların iş çevresinin, erkeklerinkinden daha geri olmasıdır. Kadınların işleri daha yeknesak olduğu için, iş kazalarına yakalanmaları da daha sık olmaktadır. Düşük öğrenimli kadınların sağlık durumu, genel sağlık durumunun en altındadır, en kötüsüdür.

Dördüncü neden ise, kadınların erkeklere oranla daha fazla bir şekilde "part time" çalışıyor olmalarıdır. 1994'te kadınların % 41'i tam vakitten az çalışıyordu;

oysa bu oran erkeklerde yalnızca % 10 idi. Tam vakitten az çalışanların çoğunluğu bunu, ailesel nedenlerle yapmaktaydı. Ancak, % 13'ü, tam vakit iş bulamadığı için "part time" çalışıyordu.

Beşinci neden, kadınların günümüzde de ailenin ve çocukların yükünü taşıyor olmalarıdır. Kadınlar, ev işlerini erkeklerinkinden çok daha fazla bir oranda yapıyorlar. Bir araştırma, kadınların günde 5 saat ev işi yaptıklarının, erkeklerin ise 3 saati geçmediklerini gösterdi. Çocuk hasta olduğunda, işe gitmeyip evde kalanlar da çoğunlukla kadınlar.

Hiç kuşkusuz, bütün bu etkenler birbirleriyle ilişki içindedir. Dinlenme seçeneği; ücrete, çevreye ve iş koşullarına bağlıdır. Eşitliğe evde ulaşılmadıkça, işte ulaşılması daha da zor olur.

Kadınların ücretleri daha az oldukça ve ücretsiz yaptıkları işler daha fazlayken, kadınların daha yoksul olmaları doğaldır. Yalnızca daha az gelirli değiller; aynı zamanda sağlık sigortaları, yatırım olanakları ve emekli maaşları da daha düşüktür.

İsveç'te iş piyasasında cinsel ayrımcılığın var olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ne var ki günümüzde, kadınların farklı işkollarına yönelmesi artmıştır; gidiş yavaş da olsa, doğru yöndedir."

Sosyal Demokrat Parti'nin genel sekreteri Ingela Thalen, 1990'lı yılların bütün Avrupa'da olduğu gibi, İsveç'te de iş piyasasını olumsuz etkilediğini, işsizliğin arttığını belirterek, durumdan erkeklerin daha fazla etkilendiğini söyledi. Ancak, sanayi sektöründeki inişin geçici olduğunu, konjonktür yükselince çoğunlukla erkeklerin çalıştığı işyerlerinde iş olanaklarının yeniden artacağını, oysa bunalım sırasında kaybolan kamu hizmet-

lerindeki işyerlerinde aynı şekilde bir düzelmenin görülemeyeceğini ve bunun da kadınların işsizliğinin daha kalıcı olduğunu gösterdiğini vurguladı. Fazla beceri istemeyen vasat işlerde çalışan kadınların işsiz kalınca, yeni iş bulmalarının da çok güç olduğu Thalen'in dikkat çektiği başka bir gerçekti. Ingela Thalen'in bu durumda hemcinslerine önerileri şunlar:

– Eğitime önem verin, kendinizi geleneksel kadın meslekleriyle sınırlamayın; örneğin, mimarlık, mühendislik gibi mesleklere biraz daha ilgi gösterin, bu meslekleri erkeklerin tekeline bırakmayın.

– Ev sorumluluğunu eşit olarak paylaşacak yapıdaki erkeklerle yuva kurun. Evinizde eşitliği kuramazsanız, iş dünyasında da eşit koşullarla çalışamazsınız. Ev ve çocuk yük haline gelirse, işyerinde ilerlemeniz de kolay olmaz.

Ingela Thalen, sosyal demokrat hükümetin bütün kurumlarını "eşitlik programı" yapıp uygulamaya zorlayarak, doğru yönde kararlar aldığını da sözlerine ekledi. (Not: Gotland Belediyesi'ndeki eşitlik programına bakınız.)

Ingela Thalen, iş piyasasında kadınlarla ilgili olarak yaptığı açıklama, bir bakıma hükümetin görüşü durumunda. O zaman, biraz da muhalefetin yorumuna kulak asmakta yarar var. Bağımsız muhafazakar gazete Svenska Dagbladet'in 10 Mayıs 1996 günkü sayısında, ekonomi doçenti Agneta Stark'ın büyük yerleşim yerlerinin dışında yaşayan kadınların iş koşullan ve gelecek umutlarıyla ilgili bir yazısı yayımlandı. "Kadın bulmacası-erkeğe yardım" başlıklı yazının uzun bir bölümünü alıyoruz:

"Geleceğin işleri; nelerde bunlar? Geleceğin ücretlileri; kimler bunlar? Tahminler, umutlar ve fanteziler,

konferans lokallerinin duvarlarına çok renkli afişler şeklinde asılıyor. 'Esneklik', 'teknik beceri', 'çok dilli', 'toplumsal olarak donanımlı/eğitimli'... Bütün bunlara sahip olunabilir mi? Hepsi her iş için gerekli mi? Yoksa yakınmalar ve umutlar sözcük olarak kalacak mı, kimsenin bir şey bilmediği günümüzde?

İsveç'te iş piyasasının hızlı bir şekilde değişim göstermekte olduğu açık. Ama nasıl bir değişim gösterdiği, o denli açık değil.

İsveç'te 1994'te, kadınların erkeklerden çok iş sahibi olduğu 21 belediye vardı. Kuzeyde 4 belediyede, aradaki fark çok yüksekti. Örneğin Pajala'da 20-64 yaş arasındaki kadınların % 64'ü iş sahibiydi; bu oran erkeklerde % 55'-di. 76 belediyede kadınların ve erkeklerin oranı eşitti. Oysa 10 yıl önce çalışan kadınların çoğunlukta olduğu tek bir belediye yoktu; cinsler arasındaki eşit iş dağılımı yalnızca 11 belediyede vardı.

İşsizliğin çok yaygın olduğu bölgelere 'destek bölgeleri' adı veriliyor. Böyle yerlere şirketlerin yatırım yapmaya özendirilmesi için büyük paralar harcanıyor. Araştırmacı Lena Gonäs, erkeklerin iş bulmasının özel olarak güç olduğu bölgelerin –yani, çalışan kadınların erkeklerden fazla olduğu yerlerin–, destek bölgeleri olarak kabul edildiğini açıkladı. Kadınların iş bulmlarının özellikle güç olduğu bölgeler ise, aynı kapsama alınmıyor. Büyük yerleşim yerleri dışında yaşayan kadınlar, kendilerine yeni iş olanakları açmaya uğraşıyorlar. İşte, evde, okulda, birbirleriyle oluşturdukları kooperatiflerde çalışıyorlar, kilometrelerce uzaktaki yerlerde tam vakit iş arıyorlar. Kendilerine fazla ilgi göstermeyen iş bulma kurumlarına yerleşerek, iş sahibi olmaya çalışıyorlar. Gerçekten de 1990'lı yıllarda kadınlar, ücret ödenen işlerde çalışma

oranlarını arttırmayı başardılar. (Ücret ödenen iş = ev dışındaki iş)

Değişimlerin temelinde hiç kuşkusuz işsizlik yatıyor. işsizlik, acımasızca erkeklerin ve kadınların yaşamına girdi. Ama belki de geleceğin umudu, kırsal kesimin çok işli kadınlarında aranabilir.

İş piyasasında yer alan kadınların öğrenim derecesi, erkeklerinkinden yüksektir. Yüksek okul mezunu kadınların sayısı, erkeklerinkinden fazla; yalnızca ilköğrenim görmüş erkeklerin sayısı, kadınlarınkinden fazla. Eğitim etkeni göz önüne alınırsa, geleceğin iş olanaklarında, kadınların daha fazla oranda yer alacağı sonucu ortaya çıkıyor. Ne var ki, işverenler durumu böyle değerlendirmiyorlar. Devlet İstatistik Bürosu, geçenlerde 80'li yılların başında mezun olup da, bugün bir işyerinde çalışanlarla ilgili bir araştırma yaptı. Yalnızca ilkokul öğrenimi olan erkeklerin üçte biri, en az 10 yıldır normal olarak yüksek öğrenim gerektiren bir işe sahipti. Oysa aynı başarıya ulaşan kadınlar yalnızca her 6 kadından 1'i idi. İşverenlerin gözünde erkekler, ilkokulda kadınlardan çok daha fazla bilgi edinmişler demek ki –kadınların not ortalaması erkeklerinkinin üzerinde olduğu halde!"

Gotland'ın Kadınları

İsveç'in en önemli tarihi ve turistik yerlerinden biri, Baltık Denizi'nin ortasındaki Gotland Adası. Gotland adası, neredeyse bütün Baltık ülkelerine eşit uzaklıkta ve çevre haklarının kültürünü bir arada yaşatan ilginç bir ada.

Bu adanın dikkat çekici özelliği de, adanın merkez şehri Visby'i çevreleyen taş surların hâlâ ayakta duruyor olması. Visby, asırlara direnen surlarıyla, surun içinde hâlâ kullanılan 5-6 yüzyıllık evleriyle bir tarih kenti gibi.

Gotland'ın ilginç yerlerinden birisi de Baltık Yazarlar ve Çevirmenler Merkezi. Bu merkezin de bütün yöneticileri kadın. Baltık Denizi çevresindeki ülkelerin yazar ve çevirmenlerine çalışma yapabilmeleri için ücretsiz hizmet veren kurumun direktörü Gunilla Forsen. Yardımcıları da Amette ve Jeanette. Bu merkezde ben de iki gün konuk oldum.

Gunilla ile birlikte tarihi bir balık lokantasına gittik. Gunilla'nın kocası Stockholm'de yaşıyordu ve ayda bir kez görüştüklerini söylüyordu. Kızı da İsveç'in bir başka kentindeydi. Gunilla, Visby'de kendisine yalnız bir yaşam kurmuştu. 1300'lü yıllardan kalma evi, bir tarih müzesini andırıyordu.

Eşlerinden Ayrı Yaşayan Kadınlar

Visby'de konuştuğum kadınların çoğunun kocalarından ayrı yaşadığına tanık oldum. Bu tür yaşam, İsveç'in tipik özelliklerinden birisiydi. Kadınlar ve erkekler ayrı ayrı evlerde ayrı ayrı kentlerde yaşamlarını sürdürebiliyorlardı.

Kütüphaneci Barbro 68'lerde Türkiye'ye gelmişti. O yıllarının İstanbul'unu heyecanla anlatıyordu. O da yıllardır kocasından ayrı yaşadığını söyledi. Yeni neslin kendilerinden farklı olarak evlenmeye ve birlikte yaşamaya daha yatkın olduklarını söylüyordu.

Visby'de, Baltık Yazarlar ve Çevirmenler Merkezi'nin Direktörü Gunilla, şehrin kütüphaneci kadınlarıyla bir gece yemeğe davet ettiğinde çok sevindim. Bayan Lillemore'un evinde, farklı yaşam ve kültürlerden insanlar olarak, renkli bir gece geçirdik. Deneyimli, çok şeyler yaşayıp, çok şeyler görmüş Barbro, Elisabeth, Finli yazar Sussanna'yla barış ve kadın özgürlüğü şerefine, dışarıda tatlı tatlı yağan karın eşliğinde şarap içerek, hoş bir gece geçirdik.

Çalışan Kadınlar Çoğunlukta

Gottland Belediyesi Personel İşleri Müdürü bayan Seja Gottleben ve Eyaletin Eşitlik İşleri Uzmanı Birgitta Svensky, çalışanların durumuyla ilgili somut bilgiler verdiler. Bu bilgilere göre, Gottland eyaletinde resmi kurumlarda çalışanların yüzde 79 (6.053)'unu kadınlar oluşturuyordu. Bu kadınların yüzde 48'i part-time çalışıyordu. Erkekler için part-time çalışma oranı yüzde 15'ti.

Yöneticilik düzeyindeki oranlar ise hemen tersine dönüyordu. Çalışanlarının yüzde 79'u kadın olan kurumlarda şef düzeyinde yalnızca bir kadın varken, erkek şeflerin sayısı 15'ti.Genel Müdür düzeyindeki oran ise 13'e 56 ile kadınların aleyhineydi.

Bölüm şefi ustalara doğru indikçe, denge yavaş yavaş kadınların lehine dönüyordu. Bölüm şefi kadınların sayısı 271, erkeklerin sayısı da 124. Sıradan işçi/memur düzeyinde çoğunluk kadınlardaydı. Bu alanda kadınlar 4.350 iken, erkeklerin sayısı 980'de kalıyordu.

Bu bilgileri aktaran her iki kadın yönetici, kadınlar aleyhine oluşan bu dengesizliği nasıl giderebileceklerini anlattılar. 2010 yılına kadar uzanan bir program hazırladıklarını ve bu tarihe kadar dengesizliği ortadan kaldırmaya kararlı olduklarını söylediler.

Gottland'daki tablo, İsveç'in genel durumunu büyük ölçüde aynı oranda yansıtıyor. Kadınlar belli mevziler kazanmışlar ve dünyaya örnek olacak başarılar elde etmişler. Ama hâlâ yapacakları çok iş olduğu ortada. Hâlâ yönetim düzeyindeki erkek egemenliği alt edilebilmiş değil.

Gottland Belediyesi Personel Müdürü Seja'nın özel arabasıyla Lena'nın baharat bitkilerini bu bahçede yetiştiriyordu. Özgür ve başına buyruk bir kadın olan Lena'nın yaşamının önemli bir bölümü, dünyayı dolaşarak geçmişti. İsveç'in genel oturmuş insan tipine aykırı bir yaşam süren bu ilginç kadın, 30 yaşlarının sonuna doğru, gezip dolaşmayı bırakmış ve bu bahçeyi satın almıştı.

Bahçenin içine kendi keyfine göre bir ev yaptırmış, baharat bahçesine alışveriş yapmaya gelenlere hizmet edecek bir de kafeterya inşa etmişti.

Lena, bu evde bir erkek arkadaşıyla birlikte yaşıyor-

du. Artık çocuk yapmaya karar vermişti. Hamileydi, kocaman karnını tuta tuta dolaşıyor, keyifle bahçesini anlatıyordu. Evin asıl hakimi de oydu.

Baltık Yazarlar ve Çevirmenler Birliği'nin konuğu olarak kaldığım iki gün boyunca Gottland Adası'nı dolaştım. Yerel gazetelerini ziyaret ettim. Yerel radyoda Türkiye'deki kadın özgürlüğü konusundaki düşüncelerimi anlattım.

Gottland'dan sonra Stockholm'e, oradan da Türkiye'ye döndüm.

Gotland Belediyesi'nin Eşitlik Programı

Eşitlik programının hedefleri:

– Ücret ve diğer işe alınma konularında cinsiyetten kaynaklanan ayırımcılığı önlemek.

– Üst düzeydeki kadın şeflerin sayısını arttırmak.

– Kadın-erkek mesleği ayrımına karşı çalışmak.

– İşyerinde, personelin örgütsel olarak hem işgücü, hem de anne-baba olarak kabulünü sağlamak.

– Gotland Belediyesi'nde hiçbir kişinin cinsel tacize uğramasına izin vermemek.

1996 Yılındaki Eşitlik Programı

A) Eşit işe eşit ücret:

Durum: İstatistikler, kadınların ortalama ücretinin, erkeklerinkinin % 86'sı olduğunu gösteriyor. Çeşitli belediye kurumları içinde yapılan ücret karşılaştırmasında kadınların gelir oranı, erkeklerinkinle karşılaştırılınca % 65-107 arasında değişiyor. Aynı veriler, aynı meslekteki ücret dağılımının % 83-104 arası değiştiğini gösteriyor.

Önlemler: Personel dairesi ve eğitimle ilgili bölüm,

çalışanların ücret farklılıklarını saptayacak. Ücret farklılıklarının nedenleri, üst düzeyde araştırılacak. Bu aşamada, ücret farklılıklarını kalıcı kılan etkenlerin giderilmesi için bir program hazırlanacak.

Bir yıl sonra varılan noktanın değerlendirilmesi yapılacak.

B) Kadınların İşe Alınması, Erkeklerinkiyle Aynı Koşullarda Olacak

Gotland belediyesinde görevli personelin % 79'u (6.053 kişi) kadın. Bu kadınların % 48'i part-time çalışıyor. Erkekler için bu oran % 15. Belediye personelinin toplam % 42'si part-time çalışıyor.

Önlemler: Kadınlara da, erkeklerinki gibi tam vakit çalışma olanağı sağlanacak. Bir kadro boşluğu olunca, önce part-time çalışan birinin tam vakte geçmesi yöntemiyle boşluğun doldurulması yoluna gidilecek.

Hedef, her isteyenin tam vakit çalışabilmesi için gerekli koşulların hazırlanması olacak. Part-time çalışanların sayısı azaltılacak.

C) Hem Kadınların, Hem de Erkeklerin Mesleki Gelişmelerine ve Deneyimlerine Katkıda Bulunmak

Kadınlar ve erkeklerin belediye içindeki görev dağılımı şöyle:

	Kadın	Erkek
Şef	1	15
Genel müdür	13	56
Usta/bölüm şefi	271	124
İşçi/memur	4350	980

Önlemler: Her düzeyde cinslerin eşit olarak temsil edilmelerini sağlamak. Hem merkezi, hem de bölgesel düzeyde mesleki gelişmelerle ilgili programlara eşit olarak katılımı sağlamak.

Bir yıl sonra cinsiyete göre çeşitli meslekler arasındaki dağılımın % 40-60 sınırlarının dışında kalmaması.

Gotland Belediyesi, bugün yalnızca 16 idari şeften birinin kadın olmasına karşı bir programda kararlı. Boşalan kadrolara daha çok sayıda kadının başvurması için, bir takım önlemler paketi saptanmakta. Amaç, en geç 2010 yılında en üst ve bir altındaki şefler düzeyinde kadınlarla erkeklerin eşit dağılımını sağlamak. Belediye yönetim kurulu/meclisi, en iyi "eşitlik programı" saptayan idareye bir "eşitlik ödülü" verecek. Her (bölgesel) idare, yarışmaya en az bir öneriyle katılmak zorunda.

Kvinnor Kan (Kadın Yapar) Vakfı

İsveç'te ilginç kadın kuruluşlarından birisi de Kvinnor Kan Vakfı. Kadınlar, İsveç'te kazandıkları siyasi başarılarla yetinmiyorlar. Etkinliklerini hızla yaşamın diğer alanlarına yaymaya çalışıyorlar. Kültür, ticaret, teknoloji ve bir çok alanda yetkinliklerini artırmak için örgütlenmelere girişiyorlar.

Kvinnor Kan (Kadın Yapabilir) Vakfı, kadınların ticari ve ekonomik alanda gücünü artırabilmek amacıyla kurulmuş. Vakıf, bu amaçlarına ulaşabilmek amacıyla yaygın bir etkinlik programına sahip. Kadınların el emeği dahil, her alandaki ticari potansiyellerini harekete geçirmek için örgütlenmeye giden Vakfın, en önemli etkinliklerinden birisi "Baltık'a Kıyısı Olan Ülkelerin Kadınlarının Fikir ve Ticaret Fuarı". Her yıl İsveç'in bir şehrinde düzenlenen bu fuarda, kadınların her alandaki ticari yetenekleri sergileniyor.

Kvinnor Kan Vakfı'nın, temel sloganlarından birisi, "Kadının gücünü gösterelim". Kadının ticari açıdan inisiyatifini geliştirmeyi kendisine hedef alan Vakıf, İsveç'te alışılmışın tersine, hiç bir devlet kurumundan yardım istemeden ayakta duruyor. Her yıl düzenlediği fuarlarla kadınlara maddi açıdan önemli bir potansiyel yaratıyor

ve gelir sağlıyor. 1984 yılından beri süren bu fuarları yüzbinlerce kadın ve erkek izlemiş.

Vakfın direktörü Ulla Lindval, oldukça iyi döşenmiş ve çok sayıda kadının çalıştığı Vakfın merkez binasını da, fuarlardan elde ettikleri gelirle satın aldıklarını söyledi. Österdund şehrindeki fuarı 60 bin kişinin gezdiğini anlatan Lindvall, bu örneği neden verdiğini şu sözlerle vurguladı: "Bu fuarı gezenlerin sayısı şehrin nüfusundan daha fazlaydı."

Dünyanın dört bir yanından kadın parlamenterler bu fuarları görmeye geliyormuş. Karlskrona'daki fuara Benazir Butto da katılmış.

Fuarlarda kadınlara yönelik, her türlü üretim eşyası sergilenip satılıyor. Bütün bu eşyaların kadınlar tarafından üretilmiş olması şart. Fuarlarda kadınlara yönelik, açık oturumlar, seminerler, sergiler, güzellik üzerine yapılan araştırma ve tartışmalar yer alıyor.

Kvinnor Kan Vakfı, İsveç'teki kadın özgürlük mücadelesinin bir başka boyutu olarak, bu ülkeye özgü bir kurum olarak dikkat çekiyor.

İşyerinde Cinsel Taciz ve Yasalar

İş yaşantısında kişilerin cinsiyetlerinden ötürü ayırımcılığa uğratılması, taciz edilmesi ve çeşitli baskılara hedef olması, sanırız her demokraside en azından kağıt üzerinde yanlış bulunur. Ne var ki günlük yaşam, yasa maddelerine her zaman uymaz. Cinsel taciz, fiziksel olmadan da yapılabilir. İsveç bu konuda hayli ileri durumda. Yasaların uygulanmasının güçlüğü göz önünde bulundurularak, kurulan çeşitli organlarla cinsel tacizin önüne geçilmek, suçluları cezalandırmak isteniyor. Önce, işyerindeki cinsel tacizin ne olduğu sorusunu yanıtlayalım.

Cinsel Taciz Nedir?

Cinsel taciz eyleminin en tipik özelliği, tacize uğrayan kişinin isteği dışında gerçekleştiriliyor olmasıdır. Hangi davranışın rahatsız edici, uygunsuz olduğuna karar vermek, herkesin kendi bileceği bir şeydir. Cinsel ilgi belirtimi, bu davranıştan hoşlanılmadığı belli edildiği halde sürdürülürse, cinsel tacize dönüşür. Tek bir davranış bile, yeterince ciddiyet taşırsa, cinsel taciz olarak tanımlanabilir. Cinsel ilgi, karşı taraftan kabul görmediği halde sü-

rerse, cinsel taciz fiili işlenmiş demektir. İsveç'te bu konudaki yasal tanımlama şöyle:

"İşyerinde, işle ilgili olarak bulunulacak yerlerde ve iş başvurusu sırasında kişiye kendini güç durumda hissettirecek, aşağılayacak ve sıkıntıya düşürecek her türlü cinsel davranış, cinsel tacizdir."

Cinsel taciz örnekleri:

– İşe alınmak için açık açık, ya da dolaylı olarak cinsel isteklerde bulunmak.

– Cezalandırma tehditi (ücret artışını önlemek, bir üst makama tayini durdurmak gibi) ya da armağan vaadiyle cinsel hizmetler istemek.

– Hoşa gitmeyen cinsel hizmetler istemek, şart koymak.

– Dokunmak, okşamak gibi hoş karşılanmayan cinsel hareketler yapmak.

– Sözle, bakışla, işaretle cinsel imalarda bulunmak.

– Kişinin görünüşü, giyinişi ve özel yaşamı hakkında cinsel içerikli yorumlar yapmak.

– İmalı, dolaylı sözcüklerle cinsel girişimlerde bulunmak, pornografik resimler göstermek, görülebilir yerlere asmak.

– Karşıdaki kişinin cinsiyetini aşağılayıcı sözler söylemek.

Eşitlik Yasası

Toplum içinde ve işyerinde cinsel taciz olaylarının yarattığı olumsuz ve birçokları için çok sarsıcı sonuçların çokluğuna karşın, kayda değer bir önlem alınması 1992 yılını buldu. Bu yıl yürürlüğe giren Eşitlik Yasası, işyerinde

cinsel taciz konusunda sorumluluğu tümüyle işverene veriyor. Yasanın en önemli bölümü olan 6. madde şöyle:

– İşveren, işyerinde çalışan personelin cinsel tacize uğramasını önlemekle sorumludur. Bu sorumluluk, işyerinde cinsel taciz olaylarının olmasını önlemek için önlemler alma ve gerçekleşen olaylara karşı kesin tavır koyma yükümlülüğünü içerir.

Personelin aşağıdaki konularda işverenden istekleri şunlardır:

– İşyerinde cinsel taciz olaylarına hoşgörüyle bakılmayacağını kesinlikle gösteren bir işyeri politikası/tüzüğü oluşturma ve bu konuda bütün personele ve müdür, kalfa vs. durumundaki kişilere bilgi verme;

– Sorunla karşılaşılınca, yapılacak şeyleri belirli bir rutine, yönteme bağlama. Örneğin, cinsel tacize uğrayan kişinin nereye, kime başvuracağını önceden saptama gibi.

– Her iki cinsten kişilerin birlikte harmoni içinde olması ve doğabilecek sorunların konuşularak çözülenmesi için şef durumundakileri eğitmek, cinsel tacizin yaratacağı olumsuzluklar konusunda bilgilendirmek.

22. maddeye göre işveren, cinsel isteklerini geri çeviren bir personelini cezalandıramaz; personelin bu nedenle yetkili makamlara başvurmasına, cezalandırma yöntemleriyle (işten çıkartma, başka bir göreve atama gibi) karşı çıkamaz.

İşçevresi Yasası

İşçevresi Yasası, işçevresinin cinsel taciz olaylarına fırsat vermeyecek biçimde düzenlenmesini öngörür. "Onur

kınıcı ayırımcılık" örnekleri, yasada belirtilmiştir. Bu tür davranışların önlenmesi için gerekli koşullar belirtilmiş, olaylarla karşılaşılınca neler yapılacağı yazılmıştır.

Ceza Yasası

Eşitlik Yasası'na aykırı davranışların cezai sonuçları, Ceza Yasası'nda yer alıyor. Bu yasaya göre; işyerinde, özel yaşamında cinsel tacize uğrayan kişilerin polise başvurmaları gereklidir. Polise başvurma, genellikle ırza geçme gibi çok ciddi suçlar söz konusu olunca öneriliyor.

İşgüvencesi Yasası

Kişinin iş güvencesi, cinsel tacize karşı tepki gösterdiği için riske girerse, o zaman olay İşgüvencesi Yasası'nın da kapsamına giriyor. İşveren, tacizi yapıyor olmasa da, olayı bildiği halde tepki göstermeyerek, çalışanının işten ayrılmasına yol açtığı için suçlu duruma geçiyor.

Cinsel Tacize Uğrama Durumunda Neler Yapılacak?

İsveç'te işyerlerinde görülen cinsel taciz olayları konusunda geçerli kurallar ve bağlayıcı yasal maddeler arasında, taciz olayından sonra neler yapılacağı da sıralanıyor. Her şeyden önce, cinsel taciz konusunda hiçbir başvurunun, şikayetin gözardı edilmemesi, sıradan olarak görülmemesi vurgulanıyor. Bunun açık Türkçesi, bir erkek çalışanın kadın iş arkadaşına yaptığı cinsel özellikli taciz,

bir başka erkek olan şefi, bölüm başkanı tarafından hafife alınmasıdır. "Kim bilir sen de neler yaptın, nasıl kıntttın da adamın aklını çeldin..." türü bir yaklaşım, doğrudan doğruya ceza yasasının suç kapsamına giriyor. Soruşturma açılması birinci gerek. Bu soruşturma, resmi de olabiliyor, gayri resmi de. Önemli olan, soruşturmanın gecikmeden açılması ve her iki tarafın da güvenine sahip bir üçüncü kişi tarafından yürütülmesi.

Gayri resmi soruşturma, şikayette bulunan kişinin şikayetini gayri resmi bir şekilde yapmasıyla başlatılır. Çoğu kez işverenin sarkıntılık yapan kişiyi kesin bir dille uyarması yeterli olur.

Resmi soruşturma, şikayeti yapan kişinin resmi yollara başvurması, ya da gayri resmi ikazın yeterli olmaması halinde başlatılır. Bunun aşamaları da şöyledir:

- Olaya karışanların kimliği saptanır;
- Gerçeklerin ve kanıtların titizce saptanması sağlanır;
- Olaya karışanların savunmaları dinlenir;
- Tacizde bulunana karşı cezai yaptırımlar, sav kanıtlanırsa derhal karara bağlanır.

İsveç'te bu konuda gösterilen özene karşın, çoğu kez işyerini değiştirmek zorunda kalan taraf, tacize uğrayan taraf oluyor. Yani, suçludan uzak kalması için suçsuz uzaklaştırılıyor, suçlu değil. Böyle durumlarda sendikaya da görev düşüyor. Sendika, bir üyesinin taciz edildikten sonra üstelik mağdur duruma düşürüldüğünü görünce, işverene başvurarak,ortadaki tersliği düzeltmesini isteyebiliyor. Böyle durumların hemen hepsinde işverenin sendikanın çağrısına uyduğu, burada alışagelinmiş bir gerçek.

Eğer tacize uğrayan kişi, işverenin ve sendikasının

yaptıklarından yeterince hoşnut kalmazsa, Eşitlik ombundsmanına, JämO'ya yazılı olarak başvuruyor. JämO'ya başvurmanın belirli bir süresi yok ama, olayın mahkemeye aksetmesi halinde belirli bir zaman süresini aşmamış olmak gerektiği unutulmamalı.

Gazeteci-Yazar Maria-Pia Boëthius

Maria-Pia Boëthius 1947 doğumlu. İsveç toplumunu etkileyen hemen her tartışmada yer alır, görüşlerini açıkça söylediği için birçoklarını kızdırır. Örneğin, İsveç'in İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanya'sına göz kırpar bir şekilde "tarafsız kalması"nın işyüzünü ifşa edince, bazılarınca vatan hainliğiyle suçlanmıştı. Yıllar önce bir grup genç kadın gazeteciyle birlikte çalıştığı gazetenin birinci sayfasında kullanılmış bir aybaşı bezi yayımlayınca, yine şimşekleri üzerine çekmişti. Bu eylemle amacı, kadınlığın doğallığını vurgulamak; ayhalini iğrenç, utandırıcı ve saklanması gereken bir gariplik gibi kadına kabul ettirmeye çalışan toplum baskısına karşı çıkmaktı. Maria-Pia, 80'li yılların başında kansere yakalandı. Şua tedavisi gördüğü için bir ara dazlak kaldı. Gösterdiği yaşama direnci ve azmiyle hastalığı yendi; güç günlerinden geriye, "Dazlak Kafalı Kadın" adlı bir kitap kaldı (1977). 1981-1991 yılları arasında 8 kitap yayımlayan Boëthius, "erkek düşmanı" olmayan bir feminist. Eşiyle birlikte Kuzey İtalya ve İsveç'te, iki ayrı adreste yaşıyor.

Maria-Pia Boëthius, 1994 Eylül ayındaki seçimlerden önce partileri, seçimlere bir Kvinnolistan'la, yani kadın listesiyle katılmakla tehdit etti. Partilerin kadın üyelerine

seçilme şansı vermekte geri kalmasını, yönetim kurullarının büyük çoğunlukla erkeklerden oluşmasını ve parlamentodaki kadın parlamenterlerin sayısının erkeklerden az olmasını eleştiriyordu. Boëthius ve arkadaşlarının girişimi, büyük yankı yaptı. Hemen bütün partiler, listelerini gözden geçirdiler. Böyle bir listenin seçimlere katılarak kadınların oylarını almasından kaygı duydukları açıktı. Denilebilinir ki, özellikle Sosyal Demokratlar'ın parlamentoya 84 kadın parlamenter sokmasında, bu girişimin payı birincil durumdadır. Kvinnolistan girişimini şöyle tanıtıyor:

– 1919-21 arası, kadınlar ilk kez parlamento seçimlerinde oy hakkı elde ettiler. 1991'de, politik iktidarda, cinsiyetler arası denge olmadığını saptadık. Tam tersi, kadınların Riksdagen'deki temsili azalmaktaydı. Bu durumda kolları sıvayıp, kendimiz bir şeyler yapma kararı aldık. Suçlanacak biri olmadığı görüşündeydik. Kadınlar, halkın % 51'ini oluşturuyordu; bu durumda hak yerini bulacaksa, iş bize düşüyordu. Hiç kuşkusuz, kadınlara oy vermeyecek olan kadınlar da vardı ama, hoşnutlukla kadınlara oy verecek erkeklerin de olduğunu biliyorduk. Gerçekte İsveç'te kadınları birleştiren üç sorun var: İktidarın yarısı-ücretin hepsi (= erkekle eşit ücret), kadınlar ve erkeklerin eşit iş için eşit ücret almaları ve şiddete karşı, erkeğin erkeğe, erkeğin kadına ve çocuklara yönelttiği şiddete karşı olmak. Bu yalın hedefler, bizim için yeterliydi. Eğer bunları yaşama geçirebilirsek, çok şaşırtıcı bir başarı kazanmış olacaktık. Sanıyorum korkak bayları, amacımızın basitliği, yalınlığı korkuttu. Çırılçıplak olarak, Kral'ın yeni giysilerinde olduğu gibi karşımızda duruyorlardı. Bu görüşlerimizi desteklemedikleri takdirde, neyi desteklediklerini açıkça ortaya çıkmış olacaktı.

Maria-Pia'yla Stockholm'deki gözde yeri olan bir İtalyan cafesinde buluştuğumuzda, seçimler yapılmıştı ve kadınlar, büyük bir atılım göstermişlerdi. Kvinnolistan'ın seçimlere katılmasına gerek kalmamış, partilerin yöneticileri şapkalarını önlerine alarak, düşünerek davranmışlardı. Riksdagen'in % 42'si kadınlarındı. Kadın ağırlıklı Sol Parti, Çevre Partisi ve Sosyal Demokratlar başarılı olmuş, kadınların en az etkili olduğu Muhafazakar Parti gerilemişti. Maria-Pia, Expresso'sundan bir yudum alarak Cumhuriyet'e şu yorumu yaptı:

– 1991'de Riksdagen'deki kadın parlamenterlerin oranı % 38'den % 31'e düşünce, bir tepki gösterme gereği duydum. Evime, mutfak masamın çevresine 9 güçlü kadını davet ettim. Hepimiz aynı ortak kaygıyı paylaşıyorduk. Aramızda, her birimizin güvendiği 5 kadını, bir sonraki toplantıya getirmesi için karar aldık. İki hafta sonra, bu kez benim salonda 50 kadındık. Hemen bir iletişim ağı oluşturduk. Daha önce belirttiğim üç hedef üzerinde görüş birliğine vardık. Kadın hakları konusunda dünya birincisi olmak, bu adaletsizlikleri ortadan kaldırmaya yetmiyordu çünkü. Biz de hodri meydan dedik. Eğer bu adaletsizlikleri gidermek için bir şey yapmayacaksanız, biz de kendi Kadın Listemizi oluşturur, seçimlere gireriz, dedik. Üç ayrı gazetede kamuoyu yoklaması yapıldı. Halkın % 70'inin böyle bir listeye oy vermeyi düşünebileceği ortaya çıktı. İşin ilginç yanı, sorulara olumlu yanıt verenlerin yarıdan fazlasının erkek olmasıydı. İşte o zaman yerleşmiş partilerin etekleri tutuştu. Sosyal Demokratlar, iki hafta içinde aday listelerini değiştirmeye karar verdi; her iki adaydan biri kadın olacaktı. Çevre Partisiyle Sol Parti de aynı yöntemi yeğledi. Orta partilerden Merkez ve Halk Partisi, kadınların oranının en az % 40 ol-

masına karar verdi. Bu durumda, parlamentoda kadın miktarı bakımından dünya rekoru kırılacağı belli olunca, Kadın Listesi'yle seçime gitmemeye karar verdik. Bir el ateş etmeden, hedefimize varmıştık; üstelik mermi de harcanmamış, bize kalmıştı. Gerekirse yeniden ortaya çıkabiliriz, ona göre!..

Maria-Pia, demokratik yönetimle yönetilen ülkelerin günümüzde büyük bir tehlikeyle karşı karşıya olduğunu söylüyor. Kadın-erkek ayırmadan, doğrudan doğruya parlamenter rejimi tehdit eden bu tehlikeyi şu şekilde tanımlıyor:

– Bundan önceki orta-sağ koalisyon hükümeti, bütün gücünü serbest pazarı, piyasayı kayırmaya harcadı. Etkileri çok ciddi oldu. Halkın demokratik iradesi ikinci plana itildi. Dünyanın genel görünüşü böyle: Önce pazar geliyor. Onu ticari medya izliyor. Ancak üçüncü sırada bizim demokratik yöntemlerle seçtiğimiz politikacılar geliyor. Uluslararası sermaye, medyanın hemen her dalını rahatlıkla satın almakta. Gazeteleri, radyo ve TV istasyonlarını satın alıyor. O zaman ortaya korkunç bir iktidar, nüfuz faktörü çıkıyor; demokrasiye karşı dehşetli bir tehdit. Bu aşamada hiç gecikmeden, erkeklerin ve kadınların güçlerini birleştirmeleri gerek.

Feminist Üzerine

Maria-Pia ile söyleşimize başlarken, kendisini tanımlamasını istemiştim. Şöyle demişti:

"Ben bir yazarım, gazeteciyim ve İsveç'teki şekliyle feministim. Bu feminizm, kadın ile erkeğin eşit değerde olduğu, yaşamda en önemli erdemin insanların birbirleri-

ne karşı dürüstçe davranmaları gerektiği inancı üzerine kurulu. Sanırım bu yorum şekliyle İsveç feminizmi, dünyadaki birçok feminizm yorumlamalarından ayrılıyor."

Koyu dindar ve hümanist bir babanın kızıydı; annesi ev kadınıydı ve aynı zamanda kendini yetiştirmeye gayret gösteriyordu. Bu ailede Maria-Pia kendi yönünü kendi seçti, ülkesinin en önde gelen kadın düşünürleri arasına girdi. Irza geçme konusunda yazı yazdığından beri, telefonu rehberde açıklanmıyor. Yazarlar Birliği'nin üye kitabında bile yok. Çünkü İsveç'te bile bazı erkekler, görüşlerini açıkça söyleyen kadınlara rahat vermiyorlar. Dalında ilerlemiş birçok kadın da aynı görüşte.

"İsveç gibi cinsel özgürlük konusunda bayrağı önde götüren bir ülkede ırza geçme diye bir şeyin olabileceğini, bize gelen yabancı konuklar anlayamıyorlar" diyor, "ne yazık ki bu bir gerçek. Şiddet öğesiyle birlikte kadınları susturma girişimlerinin bir parçası."

Maria-Pia kendini "anarkofeminist" olarak tanımlıyor. Bunu, bizim için biraz açmasını istedik:

"Anarkofeminist biri, benim gibi biridir. Erkek toplumu oluşturulmasını kınayan, toplumun yalnızca cinsiyeti nedeniyle belirli tip insanlarca yönlendirilmesine karşı çıkanların inandığı feminizmdir anarkofenizim. Öte yandan, duygusal –"sensüel"– her şeyi geri çeviren feminizmden nefret ediyorum. Benim için gerçek bir feminist, kadının ezildiğine inanır ve buna karşı birşeyler yapması gerektiğini savunur. Dogmalara kapılmayan, yalnızca genel anlamda erkeğe karşı olduğu için kendine feminist diyenlerden uzak duran insanların yorum şeklidir anarkofeminizm."

Maria-Pia, 18 Eylül 1994 genel seçimlerinden önce, 2 Eylül'de Dagens Nyheter gazetesinde şu tahminde bulunmuştu:

"Büyük bir olasılıkla İsveç parlamentosu, dünya tarihinde ve dünyada kadınların temsili bakımından en yüksek orana ulaşacaktır." Aynen öyle oldu. Yazıyı okumayı sürdürelim:

"Bugün ortada iki temel hedef var: İktidarın yansı ve eşit iş için eşit ücret. Bunu olduğu gibi, apaçık talep ediyoruz. Politik partilerin sıyrılma şansları yok; bu talebimize olumlu mu, yoksa olumsuz mu baktıklarını açıklamak zorundalar. Bu hedeflere varılması için stratejileri nedir, ortaya koysunlar."

Bilmiyoruz, bu istekler konusunda Türkiye'deki partilerimizin önde gelenleri ne düşünürler? Maria-Pia, 1994'de çıkan İktidarın Yansı adlı kitabında şöyle yazıyor:

"Uğraş sonsuzdur; ona can verecek olan ne ejderhadır, ne de şövalye. Yalnızca o bakire," yazıyor Gunnar Ekelöf "Otur ve Yaz" adlı yapıtında. "Karanlığın kalbi" adlı yapıtında da Joseph Conrad şöyle yazıyor: "Kadınların garip yanı, gerçeği algılamaktan yoksun olmaları. Asla olmamış ve olmayacak bir dünyada yaşıyorlar. Çünkü o (dünya) çok fazla güzel ve onu inşa edenler, şafağa yıkılmış olduğunu görmeye mahkumdurlar. Biz erkekler kaçınılmaz bir hınzırlıkta görüş birliğindeyiz ve yaratıldığının sabahına hepsini tepe aşağı etmeye hazırız."

İşte burada iki bey, herhangi bir saldırganca eğilim taşımadan, gayet iyi niyetli ve sempati dolu bir şekilde kadınlardan (bakirelerden, eksiketeklerden) söz ediyor. Bu kısa metinlerin ilginç yanı, koca bir dünyayı kapsıyor

olmalarıdır. Her ikisi de bir uğraşın varlığını görüyor ve kadınların uğraşının daha işin başından hapı yuttuğunu vurguluyor. Her ikisinde de gizemli bir canavar (ejderha, hınzırlık), kadınların ulaşmak istedikleri hedefi yıkmaya hazır bekliyor. Bakirelerin sonsuz uğraşının amacı ne, kadınların güzel ama olanaksız dünyası neye benziyor, asla açıklanmıyor. Conrad'ın metninde kadınların daha şimdiden "asla olmamış ve olmayacak bir dünyada" yaşadıklarını öğreniyoruz. Çıkarılacak sonuç, gerçekte yaşayanların erkekler olduğu, oysa kadınların bir düş dünyasında yaşadıklarıdır.

Günümüzdeki erkeklerin, kadınlara ulaşan bu çift yönlü mesajın bilincinde olup olmadıklarını bilmiyorum. Ne var ki birçok erkekte –ve bir kısım kadında– "yalnızca kadın oldukları için" kadınların ortak bir yanı olduğuna karşı görüş oluşmakta. Aynı zamanda, tümüyle bilimsel olarak ve istatistiklerle kanıtlanarak, kadınların, yalnızca kadın oldukları için ayrımcılığa maruz kaldıkları ortada. 1994 Martında Stockholm'deki bir konferansta Ilona Kickbush, "Dünyada hiçbir ülkede kadınlar, erkek vatandaşlar kadar iyi davranışa tabi tutulmuyorlar" saptamasında bulundu. Kickbush, bilimsel alanda açıklanan en yeni verilere ve sayılara dayanarak konuşuyordu.

Bu tür bilimsel gerçekleri, acı gerçek olarak yorumlayabiliriz. Bunun böyle olduğunu saptadıktan sonra, ne yapılabileceği üzerinde düşünmeliyiz. Ancak bir çok erkeğe bu tür gerçekler, tadsız bir tad veriyor. Bunun nedenini anlamaya çalışıyorum. Ya kendilerini suç ortağı olarak görüyorlar ve bu tür bir suçta pay sahibi olup olmadıklarını düşünmek istemiyorlar; ya da yaşamın koşullandırdığı kadın fedailerin ortaya çıkabilmesinden korkuyorlar. Belki de, ölçülmesi daha güç değerlere göre,

kendilerine acımaya dayanan şekilde, düşünüyorlar: aile geçindirme yükümlülüğü, erkeklerin erkeklerden bekledikleri şeyleri karşılama, kadınların erkeklerden bekledikleri şeyleri karşılama, askerlik yapma zorunluluğu ve bunun sonucu olarak savaşa gitmek, boşanınca çocuğun verasetini alamamak, ortalama daha az yaşam süresi ve kendini kurban hissetmeye, eziliyor görmeye ve zayıflık göstermeyi engelleyen erkeklere özgü tabu anlayışı...

Hangi cinsiyete daha çok acınması gerektiği konusundaki bir tartışmayı, ben burada konuyla ilgisiz buluyorum. Mesele o değil. Ben de Strindberg gibi düşünüyorum: Yazık insanlara. Bizim uğraşımız; demokratik özgürlükler, haklar ve sorumluluklar, eşitlik ve adalet, bir halk hareketi üzerine. Ne denli çok sayıda erkek bunu anlıyor –İsveç'te ve dünyada–, erkeklerle polemiğe girmeden, ama bizle girerek isteklerimizi destekliyor! Hayret doğrusu...

Biz Stödstrumporna –daha sonra 'kadın listesine' yol açacak olan– adlı örgütlenmeyi yapınca, direnişin çok farklı bir şekilde sürmesi konusunda görüş birliğindeydik. Feminizmle ilgili bir genel anlayış vardı. Bunun nasıl oluştuğu o an için ilginç değildi; önemli olan, halen varlığını sürdürmesiydi. Bununla savaşmamız gerekiyordu. Feminizm kavramı, işçi hareketindeki birçok kadının uzak kalmasına neden oluyordu; dayanışma içinde olan birçok erkek ve sıradan, sokaktaki kadın için de kendini özleştirmesi bakımından uygun olmayan bir kavramdı. Feminizmin bir yaşam biçimini, ya da ütopi olduğu şeklindeki düşünceleri ortadan kaldırmak gerekliydi. Aynı şekilde, kadınların erkeklerden daha üstün olduğu, bir çeşit ayrımlı toplumu göklere çıkaran bir anlayışa feminizm dendiği kanısına da karşı çıkılmalıydı. En basiti, fe-

minizmin köküne inmek ve en küçük ve ortak noktayı bulup çıkarmaktı: feminizm, kadınların aynma uğradığını ve ezildiğini, bunun tek nedeninin kadın olmaları olduğunu ve buna karşı bir şeyler yapılması gerektiğini ortaya koymaktı. Nokta.

Biz artık feminizmi bir çeşit suç yükleyici, kadınları hem nesne, hem de kurban gören püritan anlayıştan bıkmıştık. Çünkü biz böyle değildik. İşin başa düştüğünün bilincine vardık; kadınlar için, erkeklere karşı olmayan bir uğraşı başlatıp, iktidarın, nüfuzun yansını almalıydık. Çünkü gerçek payımız buydu.

Her an vurguluyoruz, kadınlar da aynen erkekler gibi, birbirlerinin aynı değillerdir diye; "kadınlar" adlı homojen bir kitle yoktur. Buna karşılık; nüfuz, ekonomi ve adalet gibi hemen hemen bütün kadınları etkileyen ve birlikte uğraş vermemizi gerektiren sorunlar vardır. Diğer konularda kadın olduğunuz için asla aynı görüşte değiliz. (...) Eğer İsveç'teki "90'lı yılların feminizmi" kadınların iktidarın yansını ele geçirmelerine katkıda bulunursa ve bu şekilde diğer demokratik ülkelere de ipucu verirse, ulaştığımız noktadan gayet hoşnut oluruz –en azından ilk adım olarak–.

Irza Geçme Konusunda

İsveç Yazarlar Birliği'nin kataloğunda, Maria-Pia'nın telefon numarası yok. Telefon idaresinin bilinmeyen numaraları da, kendisinin telefon numarasını saklı tutmak istediğini söylüyor. İsveç'te, 1994 yılındayız. Nasıl oluyor bu iş?

– Bunun nedeni, ırza geçme konusunda on-on beş

yıldır yazıyor olmam. Bu konuyu açıkça dile getiren ilk yazar olduğumu söyleyebilirim. Çünkü İsveç, cinsel bakımdan öylesine özgür bir ülke kabul ediliyordu ki, burada ırza geçme gibi bir eylemin olabileceğini kimse aklının ucundan geçirmiyordu. Gerçek ise tam tersiydi. Ben bunları dile getirince, telefonum yirmi dört saat çalmaya başladı. Gecenin körü, her türlü deli beni arıyordu. Bu nedenle, telefonumu gizli tutmak zorundayım. Expressen gazetesinde çalışırken, ırza geçme konusunda bir dizi yazı yazmakla görevlendirildim. Biraz araştırınca, bu olayın İsveç'te gayet yaygın olduğunu görüp çok şaşırdım. Ama basın yazmıyordu, televizyonda yer verilmiyordu. Öyle ya, biz çok özgür bir ülkeydik. Benim yazım gazetede yayınlandıktan sonra binlerce mektup aldım. Şimdi göreceğiz. 1994'ün Ekim ayında göreve başlayan hükümet, kadınların ırzına geçilmesi ve onlara karşı şiddete başvurulması konularında çalışacak, dünyada benzeri görülmemiş büyüklükte bir komisyon kuracak. Kadınlara yönelik şiddet ve korkuya karşı, sanırım ilk kez somut bir önlem alınacak. Sonucunu hep birlikte göreceğiz.

Kadınlara Şiddet ve Kadınevleri

Analık izni, toplumsal haklar bakımından İsveçli kadınlar epey yol almış durumdalar. Ayrıca, toplum içinde salt kadın oldukları için olumsuz şekilde ayırımcılığa uğradıkları zaman başvurabilecekleri bir de "Eşitlik Müfettişi"ne sahipler. Kısaca JämO denen bu kişi, her türlü işyerinde bir "eşitlik programı" uygulanmasıyla da görevli. İşyerlerinde kadınların, salt cinsiyetinden ötürü olumsuz ayrımcılığa uğramasından, karşılaştıkları cinsel tacize dek her şey, JämO'nun ilgi sahasına giriyor.

Herşey güzel de, bazı tatsızlıklar azalmadan sürüyor: Her yıl yaklaşık 15 bin kadın, bir erkek tarafından dövülerek hastanelik ediliyor. Bunlardan biri, on günde bir ölüyor. Büyük çoğunlukla suçlu erkekler, kadınların ya şimdiki eşleri/sevgilileri, ya da önceki. Yaz aylarında, örneğin Stockholm'de her gün 10 ırza geçme girişimi oluyor. Ayrıca, çeşitli nedenlerle polise bildirilmeyen olayların sayısının, en az bildirilenler kadar olduğu sanılıyor.

Cinsel saldırı ile kadın dövme olayları, bazen farklı özellikler gösteriyor. Kadın dövme olayları, büyük bir çoğunlukla yıllarca sürmüş oluyor. Irza geçmeler ise, genellikle kısa süreli tanışıklıklar ya da geç vakit eve dönme durumlarında oluyor. İşin ilginç ve üzücü bir yanı

ise, birçok kadının, uzun süredir birlikte olduğu erkek tarafından cinsel saldırıya uğradığı zaman, polise başvurmayarak "kaderine katlanıyor" olması.

İsveç'te, acil hallerde kadınların sığınması için 128 "Kadın acili" var. Bu merkezlerde, yaklaşık 10 bin kadın, büyük çoğunlukla gönüllü olarak çalışıyor. Bunlardan 8'i Stockholm'de. Kentin kuzey semtlerinden Solna'daki kadın acilinde çalışan Anita'yla görüştük. "Kadın acili"nin, birkaç kadının bir arada kalabileceği bir apartman dairesinden oluştuğunu söyledi. Gündüzleri burada görevli personel var. Geceleri ise, telefonlar diğer görevlilerin evlerine bağlanıyor. Başvuran kadınlara, durumlarına göre yardımda bulunuluyor. Dayak yiyenlere hastanede yardımcı olunuyor; ırzına geçilenlerin de hem hastane, hem de polis karakolundaki bulunuşlarında eşlik ediliyor. Bir süre önce yürürlüğe giren bir yasaya göre, cinsel ya da başka bir tür saldırıya uğrayan kadınlar, mahkemede hakim önüne çıkmakta güçlük çektikleri takdirde, bir vekille bu işi çözümleyebiliyorlar. Kadın bir odada oturup, video aracılığıyla başından geçenleri, yüzünü görmediği resmi kişilere anlatabiliyor. Anita, bu konuda yine de biraz ikircikli:

– Kadının bu isteğini kabul edip etmeme yetkisi, yargıça verilmiş, diyor. Yargıçların da hemen hepsi erkek...

Kadın acilleri, bulundukları bölgenin belediyesince destekleniyorlar. Yabancıların, yani göçmenlerin çok olduğu belediyelerde bu tür merkezler de çok. En azından, İsveç haritasını açıp, "kadın acillerinin" dağılımına bakılınca edinilen izlenim böyle. Kadınlara karşı suç işleyenlerin önemli bölümü göçmen mi, diye soruyoruz Anita'ya.

– Hem evet, diyor, hem de hayır. Her iki kişinin de İsveçli olduğu olaylar da çok; birinin İsveçli, ötekinin yabancı olduğu olaylar da çok. Genellikle ortada bir "kültür çatışması" olduğunu söyleyebiliriz.

Kadın acillerinde birkaç kadın ve çocuk, aynı anda kalabiliyor. Amaç, adli ya da tıpkı gereksinmeler karşılandıktan sonra bu insanların, bölgedeki toplumsal yardım kurumunca kalıcı bir şekilde ev edinebilmeleri. Bu arada, saldırgan erkeğin "evden" uzaklaştırılması sonucu, kadının (ve çocuklarının) evlerine dönebilmeleri de bir başka olasılık.

"Kadınevi"

İsveç'te ayrıca çeşitli girişimcilerle oluşturulan "kadınev"leri de var. Gunnel Johansson, bunlardan en eskilerinden biri olan Stockholm'dekinin emektarlarından. Telefon vakti olan 18.00-21.00 arası arayıp, ertesi gün bir ara görüşmeyi önerince şaşırdı. Ben öneriyi, telefonu meşgul etmemek için yapmıştım.

– Bana bak, dedi kararlı bir sesle, bu binaya bugüne dek iki erkek girdi. Biri, yıllardır bize büyük ekonomik yardımda bulunan yaşlı bir bey, öteki belediye başkanı. Başkanı da almayacaktık ama, "bütçede size para ayırmadan önce gelip, ne yaptığınızı görmek istiyorum" dediği için ses çıkarmadık.

Stockholm'deki "Kadınevi"nde, aynı anda 15 kadın, çocuğu/çocuklarıyla birlikte kalabiliyor. Yatakların eni, anneyle çocuğunu alabilmesi için 120 cm. En önemli işlevi, artık canına tak eden, ya da son anda kaçabilen kadınların gelip kapıyı tıklatmaları halinde onlara sahip

çıkmak. Hastane, polis, mahkeme gibi daha sonraki aşamalardan önce kadınlara güvenilir bir çatı altında dinlenme, karın doyurma, çocuğuyla başbaşa kalma olanağını sağlamak... Saldırıya uğrayan annenin adli makamlara, sağlık merkezlerine yalnız gidebilmesi için, yakındaki bir çocuk yuvasıyla da işbirliği yapıyorlar. Evde boş zaman değerlendirmek isteyenler için fotoğraf laboratuvarı var. Ayrıca, her perşembe bir kadın yazar çağrılı olarak gelip kadınlarla "edebiyat akşamı" yapıyor. Gunnel Johansson anlatıyor:

– Yirmi yıldır düzenli olarak kocasından dayak yedikten sonra, artık yeter, diyen kadınlar gördüm. Ben, yedi yıldır burada çalışıyorum. 10 ayrı kursa gittim. Ama hiçbir gün, bir öncekine benzemiyor.

"Kadınevi"nin temel iki ilkesi var: Sığınan kadının "kendi kendine yardımcı olmasına" yardım edilmesi ve yalnızca acil durum süresince evde kalması. Resmi makamların, duruma karışarak kadınlara sahip çıkması gerekiyor.

Stockholm'deki bu evin ekonomik gereksinmeleri, gönüllülerin bağışları ile karşılanıyor. Ayrıca, belediyeye ait binanın kirası da destek olma amacıyla düşük tutuluyor. Gunnel Johansson, kendilerine sığınan kadınların büyük çoğunluğunun göçmen olduğunu da açıklıyor. Birçok durumda çevirmen gerektiğini de vurguluyor. O da, aynen Solna'daki Anita gibi bir gerçeğe parmak basıyor:

– Karısını, sevgilisini dövenler, kesinlikle yalnızca cahil takımı değil. Toplumun her kademesinden saldırgan erkekler çıkıyor. Bazıları, karısını, ders vermek için dövüyor. Bazıları da, aklınca, ona bu şekilde yardımcı olabileceğini sanıyor. Her ne düşünüyor olurlarsa olsun-

lar, bir gerçek değişmiyor: Günümüz İsveç'inde de geceyansı yalınayak, kucağında çocuğuyla kapımızı çalan kadınlar var...

Bugün İsveç parlamentosunun % 41'ini kadınlar oluşturuyor. Bu oran 1991 seçimlerinden sonra % 33 idi. Sosyal demokratlar, büyük kentlerde, kadınlar için, yalnızca kadın polislerin görev yaptığı polis karakolları oluşturacaklarını söylediler. Aynca, ırza geçme olaylarında zanlıların tutuklanıp tutuklanmaması konusunda karar verecek savcılardan bir kısmının kadın olmasına da dikkat edilecek.

Feminizm Üzerine Bir Köşe Yazısı:
"Kadın Giysileri İçinde Erkek Domuzluk"
Göran Skytte (Aftonbladet –430 bin tiraj– gazetesinin köşe yazan)

Bir süre önce ciddi bir TV programı izledim. Sarışın ve genç bir program yapımcısı –öyle salak sarışınlardan değil, çalışkan bir kadın– konuğunun, Mikael Wiehe'nin (tanınmış şarkıcı) sözünü kesti, eliyle adamın karnına işaret ederek aşağı yukan şöyle dedi: "Bunları, orta yaşlı olduğun ve beyefendi göbeği edindiğin için söylüyorsun."

Kötü bir amacı kesinlikle yoktu. Bu tür laflar, yüz binlere yayımlanan canlı yayın sırasında kişinin ağzından kaçabilen, fazla düşünülmeden edilmiş türden laflardır. Kimsenin tepkisine neden olmadan da geçti gitti. Öfkeli yorumlar, yazılar ve okur mektuplan yazılmadı.

Ama bir de şöyle olduğunu düşünün: Erkek program yapımcısı, tanınmış bir kadın kültür emekçisiyle söy-

leşi yapıyor. Ansızın kadının sözünü kesiyor. Onun göğsünü parmağıyla göstererek, "Sen bunları, orta yaşlı olduğun ve göğüslerin artık sarkmaya başladığı için söylüyorsun" diyor.

Bunun ardından neler olacağını hepimiz biliyoruz. Bu erkek yapımcı –çok da haklı olarak– doğranacak, kızartılacak, başlanacak ve iğrenç bir domuz olarak şişte çevrilecektir. Bu örnek, giderek yaygınlaşan bir fenomeni göstermekte yararlı oluyor sanırım.

Medyada erkeklerin ve kadınların tavrının karşılanışı çok farklı ölçülere bağlı çünkü. Kadınlar, bir erkek için ağza alınması olanaksız olan şeyleri düşünüyorlar, söylüyorlar. Zaman zaman ben de bunun, kadın giysileri içinde erkek domuzluk olduğu görüşünü ediniyorum.

İzin verin, sizlere başka bir örnekten söz edeyim. Birkaç gün önce Aftonbladet gazetesinin ilanında şu başlık yer alıyordu: "İŞTE BÖYLE ALDATTIK-TANINMIŞ İSVEÇLİ KADINLAR ANLATIYOR". Ardından ad ve fotoğrafla dört tanınmış kadının, erkeklerini nasıl aldattıklarını açık açık anlatışları yer alıyordu, çeşitli yöntemler yanında, düzenli bir sevgili edinerek de. Bu da yorumsuz geçti gitti. Şimdi bir kez daha tam tersi durumu düşünün:

Büyük akşam gazetesi, tanıtım sayfasında iri puntolarla şu başlığı atıyor:

"İŞTE BÖYLE ALDATTIK-TANINMIŞ İSVEÇLİ ERKEKLER ANLATIYOR". Bunun ardından, örneğin, Harry Schein (tanınmış köşe yazan), Billy Butt (ABD kökenli, ırza geçme suçundan hapiste yatan müzik yapımcısı), Bert Karlsson (çirkin politikacı ve lunapark sahibi) ve TV'den gözden bir program yapımcısı eşlerini nasıl aldattıklarını ve başka kadınlarla nasıl yattıklarını açık açık anlattıklarını düşünün. Bir kez, daha neler olacağını çok

iyi biliyoruz. Bu dört erkek, iğrenç köpekler ve kırmızı görülmüş boğalar olarak yerden yere çalınacaklardı. (...)

Suç kollektif olarak "erkeklere" yüklenirdi. "Erkekler" böyledir işte. "Kadınları istismar eden kara yürekli insanlar. Üstelik bununla övünürler de. Ve akıllarından, aldatılmış kadınları kamuoyunda rezil ettikleri geçmeyen insanlardır erkekler."

Ne var ki, yakınanlar kadınlarsa bu tür sözler kulağımıza gelmez nedense... Herhangi bir şekilde bu fenomen "yaşama yakın" olmak filan gibi kabul ediliyor. Sert ve iğneleyicisi sözlerle değil, biraz daha yumuşak ve cilveli şekilde. Haşlama filan olmadan, "yanağa bir öpücük" kondurarak kadın kadına...

Bir başka örnek de TV dünyasından. Son zamanlarda televizyonun eğlence programlarında çalışan kadın gazeteciler, defalarca "TV'de amcaların hegemonyası bitmeli" türü yazılar yayımladılar. Genel istekleri; birkaç deneyimli ve becerili erkek program yapımcısının meslek yaşamını sürdürmesinin engellenmesi. Bu, gayet normal, olağan ve hatta ilericilik gibi kabul ediliyor. Oysa bugün TV'de program yapımcısı olarak çalışabilmek için yeterince eğitime ve birikime sahip olmayan kadın yapımcıların varlığı Harry Schein (İsveç'in en tanınmış köşe yazarlarından) tarafından dile getirilince, adamı derhal "erkek şoven domuz, entellektüel ve ahlaksal döküntü" olarak ilan ettiler.

Bana kalırsa bu tür şeyler, eşitliğe ulaşma çabalarına uymayan davranışlardır. Tam tersi, reaksiyonerliktir. Biz erkekler –ve kadınlar– bu tür konularla ilgileniyorsak, sözlerimizi daha açık söylemeli ve gerekli yanıtı vermeliyiz.

"Kadınlar İçin Ev, Stresin Doruk Noktası"

Marianne Larmén, 1922'de "Kadınlar ve Stres" adlı yapıtıyla ilgi toplanmıştı. 1996'da da "Kadınların stressten kurtuluş yolu" adlı yapıtıyla aynı konuyu sürdürdü. Bu özgün çalışmaya ilgili bilgi edinilmesi için, sendika dergisi TCO Tidnigen'in 13-24 Mayıs 1996 tarihli sayısında yayımlanan söyleyişi buraya alıyoruz. Yazar Larmén'e soruları Sverker Tirén yöneltti.

– Sorun, önceden sandığından büyük müydü?

– En azından, böylesine çok sayıda kadının, stresi kendi özel sorunu olarak gördüğünü bilmiyordum.

Marianne Larmén, ilk kitabının yayımlanmasından sonra, birçok yeri gezerek 800 kadınla görüştü. Hep aynı şey ortaya çıktı: İnsan, günlük yaşamdaki stresi daha büyük bir kapsamda, yaşama koşullarının bir parçası olarak görmüyor.

– Ama, yaşam biçiminin doğrulanması için büyük bir istek duyuyorlar. Başkalarının da aynı durumda olduğunu öğrenince, rahatlıyorlar.

– Kadınlar birbirleriyle iş deneyimlerini paylaşmıyorlar mı?

– Ben de kadınların karşılaştıkları güçlükler konusunda daha çok konuştuklarını sanıyordum. Eşitlik kavramına aykırı düşen bir erkekle yaşıyor olduklarını anlatması güç oluyor. Evde cinsiyetten ötürü sırtlarına yüklenen ağır yükün suçunu da üzerine alıyorlar ve bu nedenle stresleri daha da artıyor.

– Peki, kocalar, karılarının kötü durumda olduğunu görmüyorlar mı?

– Ben bundan pek emin değilim. Biz kadınlar genellikle pek açık davranmıyoruz, konuşmuyoruz. Dişimizi sıkıp katlanıyoruz. Eşitlik, ilk çocuğa kadar iyi olabiliyor. Ardından geleneksel rollere giriliyor: Kadın tam vakit çalışmıyor ve ev işlerinin çoğunu yükleniyor. Bu modeli yıkmak korkunç güç.

– Stres sorunu daha da arttı mı?

– Şimdi olan tek değişiklik, sorunun daha açık hale gelmesi. Kadınların yaşam koşullarının erkeklerinkinden farklı olduğu kabul ediliyor; iki işi birden yürütmenin, insanlıktan uzak bir birleşim olduğu. Kaygı verici sayılar, kadınların sağlık durumunun kötüleşmekte olduğunu gösteriyor. Yüksek stres içeren mesleklerdeki durum çok kaygı verici. Ayrıca, ortada işsizlik sorunu var. Gelecekte, birçok geleneksel 'kadın mesleği' ortadan kalkacak. O zaman ne olacak?

Marianne Larmén, yine de umut verici ipuçları görebiliyor. Belediye ve sağlık sektörü çalışanlarının sendikasının üyelerinde, grev isteğinin barizliğini, bu ipuçları arasında değerlendiriyor. Kadınların artık yeter demeye hazırlandıkları şeklinde yorum yapıyor.

– JämO'nun mahkemeye getirdiği ebe maaşı olayı da bir yenilik işareti. Yenilginin burada önemi fazla değil; uzun erimde iş değerlendirme soruları daha belirgin-

leştirecek.

Marianne Larmén'in kitabında, kadınlann stres bakımından doruk noktası olarak evi gördükleri ortaya çıkıyor. Çok iyi bilinen bir araştırma, kadınlann nabzının, işten eve döndükleri zaman arttığını gösteriyor. Erkekler için ise durum tam tersi. Kitaptaki bir bölüm, çamaşır yıkamakla geçen bir güne aynlmış.

– Çocuklu bir ailenin çamaşır yıkanmasına çok vakit ayırmış olması 'absurd' bir şey mi?

– Evet, dev gibi çamaşır dağı oluşuyor. Yeni çeşit materyaller kullanıldığı için çamaşır yıkama işi de karmaşıklaştı. Bizim evde dört çamaşır sepeti dolar her seferinde. Çamaşır yıkama işine kocam bakıyor. Kızımızın ipekli iç çamaşırlannın (yanlış sıcaklıkta yıkanmaktan) çektiği zamanlar çok geride kaldı. Bu işi öğrendi artık.

– Peki, sen kendin stresten kurtulmak için ne yapıyorsun?

– Kırlarda geziniyorum, ya da yelkenliye biniyorum. Gezmek beni rahatlatıyor. Günlük yaşamda ise, köpüklü su doldurduğum küvete girip polisiye roman okuyorum.

İsveç'in İlk Kadın Papazı: Margit Sahlin

İsveç'in ilk kadın papazı Margit Sahlin'e 1995 yılının "Eşitlik Ödülü" verildi. Eşitlik konusunun sorumlu bakanı Marita Ulvskog tarfından verilen ödülün gerekçesi şu şekilde açıklandı:

"'Eşitlik Ödülü', ülkemizi bulunduğu yerde ve ortamda daha eşit hale getirmek için çaba gösterenlere verilir. Margit Sahlin'in önemli katkısının boyutu, birçoklarınınkinden daha da büyüktür. Bunca yıldır kadınlara kapalı olan kilisenin kapısını kadınlara açmayı başardı. Margit Sahlin, diğer birçok kadına örnek oldu ve binlercesinin kilise papazı tayin edilmesine rehberlik etti. Kilise Kadın Hareketi'ni başlattı ve Aziz Katarina Vakfı'nı kurdu. Bu şekilde kadın hareketiyle kilise arasındaki köprü kurulmuş oldu."

Margit Sahlin 1914'te Stockholm'de doğdu. Üniversite'de Teoloji dalından mezun oldu (1940) ve doktorasını verdi (1943). 1945'de kadınlara tümüyle kapalı olan İsveç Kilisesi'nin yönetim kuruluna girmeyi başardı ve orada 1970'e dek kaldı. Bu arada, gerek Aziz Katarina Vakfı'nda kurucu, gerek de Kiliseler Kadınlar Kurulu'nda başkan olarak önemli çalışmalar yaptı. 1960'da ülkesinde

ilk kez papaz ünvanını alan kadın oldu. 1970-79 arasında ise Stockholm'deki Engelberk Kilisesi'nin papazlığını yaptı. Uppsala Üniversitesi'nce onur doktoru olarak ilan edilen Margit Sahlin, geleneksel dinsel anlayışları sorgulayıcı içerikte şu kitapları yazdı:

"Yeniden Değerlendirmenin Zamanı mı?" (1980), "Yüz" (1981), "Petrus'la" (1982), "Dağın Şarkıları" (1983), "Allah Nasıl Biri?" (1988), "Gizemli Resim Kitabı" ve "Günümüzde İncil'i Okumak" (1994).

Eğitimde Eşitlik

Çocuğun ilgi sahalarını, üzerine toplum tarafından konulan cinsel role göre değil, kendi merakına göre seçmesi, İsveç'te eğitim dünyasının temel ilkeleri arasındadır. Daha kreş yaşamında bu yönde program yapılır, davranılır. Kız çocuklara otomobiller verilir, oğlanlara bebek; oğlanlar futbol oynarken, aralarına kızlar da katılır. Okulda dikiş, elişi derslerine oğlanlar da giderler. Sonunda yine de oğlanlar bildikleri oyunları oynayarak büyürler, kızlar da bildikleri oyunlarla, ama zamanla bu çabaların filizlendiğini görürüz. Günümüzde futbol oynayan kızların sayısı hızla artmakta. Geleneksel "erkek mesleklerine" kadınların gösterdiği ilgi de öyle. Aynı zamanda sağlık sektörü gibi, bir zamanlar –doktorlar dışında– hemen her çalışanın kadın olduğu işyerlerinde artık erkek ebelere, hemşirelere sık olarak rastlanıyor. Orduda kadın subayların sayısı, birçok ülkede olduğundan fazla. Polis kurumunda da öyle; hatta yangın söndürücüler arasında bile kadınlar var.

İsveç'te zorunlu ilköğretim 9 yıldır. Alt ve orta sınıflarda bütün dersler ortaktır. 7-9. sınıfta bazı dersler seçimlidir. Kız ve erkek öğrencilerin meslek dalı seçiminde iki önemli kıstas vardır: Ders notları ve öğrencinin özel

ilgisi. Öğrencinin cinsiyeti, seçim sırasında hiç rol oynamaz. Eğitim Yasası şöyle der çünkü:

"Çocuklar ve gençler, cinsiyete, yaşadıkları bölgeye, toplumsal ve ekonomik statülerine bakılmaksızın, devlet okullarında eşit olarak okuma hakkına sahiptirler."

1 Temmuz 1995'ten itibaren bu yasaya konulan bir ek maddeyle, her öğrenci, haftanın belirli saatlerinde bilim ve teknik dersleriyle; elişi, tekstil-dikiş, ağaç işleri ve metalle çalışma dersleri almak zorunda. Bu dersler, her iki cinste de aynıdır ve zorunludur.

Zorunlu öğrenimden sonra öğrencilerin % 90'ı "cimnazyum" denilen bir üst okula devam ederler. Bütün girişimlere karşın, yalnızca birkaç dalda kızlarla erkekler eşit olarak bulunurlar. Kızları az ilgi gösterdikleri teknik dallara teşvik etmek için, devlet tarafından, kayıt ve okul ücreti ödenilen yaz kursları sağlanır. Öğrencilere, geleneksel kadın meslekleri dışındaki işyerlerini ziyaret ederek, bilgi ve görgü sahibi olma olanağı tanınır.

Yüksek Öğrenim

İsveç'te üniversitelerin birinci sınıfına giden öğrencilerin % 60'ı kadındır. Günümüzde üniversite mezunu kadınların sayısı, 1980'li yılların ortalamasının iki katını bulur. Aynı süre içinde, teknik öğrenim gören kız öğrencilerin oranı, % 9'dan % 22'ye çıktı. Ne var ki, yüksek öğrenim sonrası doktora yapan kız öğrencilerin oranı, yalnızca % 22'dir. Profesörlüklerin ise % 7'si kadınlardadır.

Görüldüğü gibi akademik kariyer yolu, kadınlar için İsveç'te bile oldukça kapalı. Kadınların annelik izni alarak iş ve eğitim kariyerinde geri kalmaları, burada da so-

run olmayı sürdürüyor. Özellikle bilimsel yetenek konusunda, cinsiyete göre bir kotalama da söz konusu değil. Buna en büyük itiraz, zaten kadınlardan geliyor. Atanacakları sandalyeye, eğitimleri, yetenekleri ve deneyimleriyle gelmek istiyorlar, cinsiyetlerinden ötürü değil.

Evlilikte Eşitlik

Evlenmeden birlikte yaşama biçimi çok yaygın olduğu halde, birlikte yaşayan çiftlerin % 80'i evlidir. Yasalar, birlikte yaşayan çiftlere de, evli çiftlere tanınan hakları tanımaktadır. 1987'de Riksdagen'den geçen yeni bir yasaya göre çiftlerden birinin ölümü ya da boşanma halinde, ekonomik durumu zayıf olana bazı öncelikler tanınır. Miras konusunda evli olan ile olmayan eş, aynı statüdedir. Birlikte yaşamanın tanımı ise, aynı adrese kayıtlı olma ve belirli bir süredir birlikte yaşamış olmanın koşulları yerine getirildiği takdirde yapılır. Çok kısa süreli ve geçici ilişkiler, "birlikte yaşama" kapsamına girmez.

Boşanma durumundaki koşullar, çocuk olup olmamasına; varsa, çocuğun yaşına bağlıdır. 16 yaşından küçük çocuğu olmayan çiftler, yazılı bir başvuru mektubu göndererek anında avukat edinmeden, hakim karşısına çıkmadan boşanabilirler. 16 yaşından küçük çocuk varsa, çocuğun çıkarı, her şeyden önce gelir. Eğer taraflardan biri itiraz etmezse, çocuğun anne ve babası tarafından ortak olarak bakımına karar verilir. Örneğin, iki hafta sonunda bir alma, okula kim daha yakın oturuyorsa, çocuğun hafta arası günlerde orada kalması, buna karşılık öteki tarafa da tatillerde öncelik tanınması gibi. Şunu da eklemekte yarar var; küçük çocuk olduğu du-

rumlarda boşanabilmek için, en az 6 ay ayrı yaşamış olmak gereklidir. Yılda ortalama 19 bin çift boşanmaktadır. Günümüzde 18 yaşından küçük çocukların % 79'u doğal anne ve babasıyla birlikte yaşamaktadır. Buna karşılık, her 5 çocuktan 3'ü, en az bir kez doğal annesi/babası olmayan biriyle aynı çatı altında yaşamıştır, yaşar.

Aile Planlaması

İsveç'te 16 yaşındaki kız, çocuk aldırıp aldırmama konusunda kendi başına karar verebilir; 18 yaşında oy hakkına sahiptir ama, 21'inden önce alkollü içkilerin satıldığı tekelden bir bira bile alamaz. Çocuk aldırmayı kısıtlayan maddeler, 1975'te iptal edildi. Genel olarak, 18. hafta dolmadan kürtaj yapılması serbesttir. Yasalar, bu konuda karar yetkisinin yalnızca kadında olduğunu yazar. 12. ve 18. hafta arası kürtaj yapılabilmesi için, hamile kişinin bu konuda bir sosyal danışmana danışması gerekir. Son 20 yıl süresince yılda ortalama 35 bin kürtaj yapılmaktadır. Öte yandan, bütün batı dünyasında olduğu gibi, İsveç'te de kürtaja karşı oluşturulan akım hızla güçlenmekte. Kürtaj karşıtlarının parlamentodaki temsilcisi, Hıristiyan Demokrat Parti. Bu parti, kürtaj yasasının kısıtlayıcı yanlarının arttırılması için çaba göstermektedir.

1993'te gerçekleştirilen Kadın Kribünali'nde, istenmeyen hamilelik olaylarının önlenebilmesi için 20 yılı aşkın bir süredir çaba gösteren Agneta Nilsson şu görüşü dile getirdi:

"Dünyada her yıl 150-200 bin kadın, yasaların elvermemesinden ötürü gizli kürtaj yaptırırken, yaşamını yitiriyor. Bu bakımdan, İsveç'in kürtaj yasasının can kurtar-

dığını söyleyebiliriz. Oysa bu düşünce, kürtaj karşıtları tarafından asla dile getirilmiyor. Bizim kürtaj yasamız, gelişmiş bir sağlık sektörüyle birlikte dünyanın başka yerlerinde de olsaydı, yüz binlerce can kurtarılırdı. Günümüzde binlerce kadın, uzun yolculuklar yaparak yalnızca serbest kürtaj olanağı değil, sağlıklı kürtaj olanağı da arıyor. Bu nedenle kürtaj, kadınlar için temel bir sağlık sorunudur. Kürtaj, hep var olacaktır.

Kürtaj aynı zamanda bir sınıf sorunudur. Çünkü üst sınıfın kadınlan, her zaman bu sorunu gizli ve güvenilir bir şekilde çözümleme olanağına sahip olmuştur. Oysa işçi kadınlar, çocuk aldırabilmek için şarlatanlar ile çocuk için belirsiz bir gelecek arasında seçim yapma durumunda kalmışlardır.

Şimdi bu konuda Avrupa Birliği ile uyum içinde olmamız gerektiğini savunan sesler yükseliyor. İsveç'e, bazı ülkelerin yasaları örnek olarak gösteriliyor. Parlamentoya verilen bir taslakta, Norveç'teki yasaya değiniliyor. Norveç'te 12. haftaya dek kürtaj serbest; 12.-18. hafta arası ise, hastaneye bağlı bir kurul karar veriyor. Buna karşın, 12. haftadan sonra gerçekleştirilen çocuk aldırma oranı, İsveç'tekiyle aynı. Demek ki güç duruma düşen kadınlar, yasalar ne derse desin, çocuk aldıracaklardır.

Kürtaj karşıtları, Almanya'ya da değiniyorlar. Almanya'da 12. haftaya dek gerçekleştirilen serbest kürtajlar, çeşitli kısıtlamalar da içeriyor. Bazı hastaneler, kürtaj yapmayı reddediyor. Bu nedenle birçok kadın, yasaları İsveç'inkilere oldukça yakın olan Hollanda'ya gitmek zorunda kalıyor. Hollanda'da kürtaj yapılma oranı, Avrupa'nın en düşük olanı: % 5.6 (çocuk yapabilir her 1000 kadında). Bu oran İsveç'te % 19.7.

Kürtaja karşı olanların güçlü olduğu ülke ABD'de

kadınlar, geçenlerde önemli bir zafer kazandılar. ABD'nin tıp konusundaki en yetkili kişisi surgeon general en büyük hedefinin, ülkede doğan her çocuğun, istenen çocuk olması olduğunu söyledi. Kadınlar için bu büyük bir aşama oldu. Şimdi, ABD'nin bu konudaki en yetkili kişisi bile bu şekilde konuşurken, 20 yıl sonra İsveç'in geri adım atarak kadınların seçme hakkını kısıtlamak istemesi, utanç verici bir durum.

Ülkemizdeki çocuk doğurma oranımız, birçok Avrupa ülkesindekinden yüksek. Dış ülkelerde bunun nedeni merak ediliyor. Bunun bugüne dek verilen yanıtların başında, iş yaşamıyla anneliğin ve çocuk bakımının kan koca arasında paylaşılmasının, diğer birçok Avrupa ülkesinde olduğundan daha iyi yürüyor olmasıydı. İsveçli kadınlar, ne zaman çocuk edinme istedikleri konusunda karan kendileri verirler. İsveçli kadınlar, istenmeyen çocukları seçip safdışı etmiyorlar; bakabileceklerini üstleniyorlar. Bir yaşam yaratmak, çocuğa gerçek bir şans verebilmek için, çocuğun isteniyor olması gereklidir. Kadın güç durumdaysa, çocuğu da güç durumdadır. Bu bir içgüdüdür, kadınların sahip olduğu.

Hedef, istenmeyen hamileliklerin önlenmesi olmalıdır; istenilen çocukların doğurulması. Kürtaj sayısının azalması, istenmeyen çocukların artışı pahasına asla olmamalıdır.

Ahlaki tartışma sırasında, yasal kürtajdan başka seçenekler de dile getirilmelidir: Yasadışı kürtajlarda ve istenmeyen çocuklarda artış gibi. Kürtaj karşıtları, doğacak çocukla ilgili hiçbir şey söylemiyorlar. Çocuğun yaşamı nasıl olacak, kadın ne yapacak, çocuğun babasıyla ilişkisi nasıl olacak gibi sorular, onları hiç ilgilendirmiyor. Eğer kızacak birşeyler arıyorlarsa, kürtajı önleyici kurum-

ların tehlikede olmasına kızsınlar: Gençlik danışma bürolarının peşpeşe kapatılmasına, doğum kontrolu yöntemlerini tanıtıp bilgi veren yerlerin varlığının tehlikeye girmiş olmasına, doğum kontrol hapının mantıksız bir şekilde pahalılığına ve okullardaki seks ile birlikte yaşama derslerinin budanmasına. İşte asıl bu alanlarda uğraşılacak çok şey var."

Mona Sahlin: Bir Kadın Liderin Geri Gelmek Üzere Gidişi

Sosyal Demokrat Parti'nin 1992'den beri genel sekreteri olan, 1994'te kurulan kabinede Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevine getirilen Mona Sahlin, 1957 doğumlu, çekirdekten yetişme bir sosyal demokrat. 1973'ten beri parti üyesi. Öğrencilik yıllarında çeşitli gençlik kollarında görev aldı. 1982'de ilk kez parlamentoya girdiğinde, parlamenterlerin en genciydi. 1990-91'-de İşçi Bakanı olarak görev yaptı.

Mona Sahlin, 100 yıllık İsveç sosyal demokrat işçi hareketi geleneğini sürdüren yeni kuşaklar için örnek bir politikacı. Son seçimlerden sonra, Başbakan Ingvar Carlsson'un sağ kolu olarak kendini kabul ettirdi. Zaten seçim kampanyası sırasında rahat tavırlarıyla, sorulara hiç çekinmeden yanıt vermesiyle beğeni kazanmıştı. Üstelik, toplumu ilgilendiren konularda içinden geçtiği gibi yanıt veren az sayıda politikacı arasındaydı. Şu anda evli ve üç çocuğu olan bir kadın bakanın, gençlerin cinsel konularda bilgilendirilmesiyle ilgili bir televizyon programında çıkıp, "Ben de bilgisiz bir genç kızken, 5 kez kürtaj yaptırdım" diyebilmek, her politikacının harcı olmasa gerek.

Geçtiğimiz Eylül ayında, parti başkanı ve Başbakan Ingvar Carlsson, özel nedenlerle her iki görevinden de Mart'ta yapılacak olan olağandışı kongre nedeniyle ayrılacağını söyleyince, Sahlin, otomatik olarak tek aday durumuna geldi. Partinin güçlü adlarından Tarım Bakanı Margareta Winberg ve Maliye Bakanı Göran Persson, başkanlığa aday olmayacaklarını hemen açıkladılar. Mona Sahlin, zirveye çıkan yolda tek başına kalmıştı... Ta ki kredi kartı skandalı kopana dek. Mona Sahlin, bütün bakanlara verilen ve resmi hizmetler sırasında kullanılması amaçlanan kredi kartını, çok az miktarlardaki özel alışverişleri için de kullanmıştı; örneğin küçük çocuğuna bez, diğerlerine çikolata almak gibi. Ayrıca, makam arabası olmayan bir başbakan yardımcısı olarak, görev için kiraladığı otomobille özel işlerini de yapmıştı. Bu tür bütün masrafları derhal hesaba ödediği halde, basının gazabını üzerine çekti. Eski bir sevgilisinden tutun, sürekli olarak gölgede kalmayı yeğleyen eşi Bo Sahlin'e dek çevresindeki herkes, ticari medyanın tacizine uğradı. Sonunda Mona Sahlin, parlamenterlik dışında bütün görevlerinden istifa etti. Kısa bir tartışma süresinin ardından, partinin seçim komisyonu Maliye Bakanı Göran Persson'u liderliğe aday olarak gösterdi. Persson, defalarca hayır dediği öneriyi sonunda kabul etti. Mona Sahlin ise, hakkında yapılan suçlamaların savcılık tarafından "soruşturmaya gerek kalmadığı" şeklinde geri çevrilmesinden sonra, sessiz kalmayı yeğledi.

Mona Sahlin, partisine Göran Persson'un rakipsiz aday olarak genel başkan seçilmesinden sonra, parlamento çalışmalarından bir süre için izin isteyerek ayrıldı. Bu arada, "Genel başkan olmak için kravat takmak ve yirmi kilo daha fazla kilolu olmak gerekiyormuş" şek-

linde konuşarak, dolaylı olarak Persson'un seçilme sürecini eleştirdi. Bir süre sonra, 14 Nisan 1996'da parlamentodan belirsiz bir süre tümüyle ayrılacağını açıkladı. Bu kararını, bir gün sonra Aftonbladet gazetesine yazdığı mektupla şu şekilde açıkladı:

"Bu mektubu, son zamanlarda bana yazan çoğu kadın, siz binlerce kişiye yanıt olarak yazıyorum. Bana direnmemi, teslim olmamamı söylediniz. Politikayı ve inandığım şeyleri savunmayı bırakmayacağımı bilmenizi istiyorum. Ne var ki, bu günden itibaren parlamentoyu tümüyle bırakıyorum. 39 yaşındayım. 1 yıl daha kalsaydım, orada tam 15 yıl çalışmış olacaktım. Çok fazla!

Son aylarda yaşantımda birçok şey oldu. Bunca yıldır neye inanıp, ne için çaba harcadığım konusunda düşünmemi gerektiren çok şey. Kim olduğumu, neyi ve nasıl bir politikayı istediğimi, dostluğun anlamını ve kitle iletişim araçlarının nasıl işlediğini düşündüm.

Şimdi artık yaşantı defterime bir çizgi çekmek, biraz baştan başlamak istiyorum. Yeniden başlamak-kısmen farklı ve daha güçlü bir insan ve politikacı olarak.

Demokrasiyi derinleştirmek, işleri yapabilmek için İsveç'in nasıl bir değişime uğraması gerektiğini göstermek, tanıtmak... İş yapmanın koşullarını öğrenmek ve daha iyi anlamak. Kadınların haklan için ajitasyon yapmak ve uğraş vermek (Yaşasın Ebba ve JämO!). Buraya göç etmiş yabancı kökenli dostlarımızın yaşamının daha saygın ve onurlu olması için çaba harcetmek (Yaşasın Juan ve Nalin!). Homoseksüellere karşı duyulan önyargılan ve korkuyu göğüslemek (Yaşasın Rikard!). Dargörüşlülükle ve kadınlan yeniden ocağın başına göndermeyi amaçlayan yasa girişimleriyle savaşmak. Bütün bir Avrupa için AB'yi yeniden şekillendirmek. Politika yaşa-

mını ve iş dünyasını yenileştirmek.

İşte, payım olmasını istediğim konuların bir kısmı. Çünkü İsveç, artık asla eskisi gibi olmayacaktır –ama gelecek şekillendirmemiz için bizimdir– eğer istersek ve cesaret edersek.

Parlamentodaki yerimden ayrılıyorum –hiç değilse şimdilik. Ancak inandığım şeyler için uğraş vermeyi bırakmıyorum. Önümüzdeki bir süre, yeni bilgiler ve deneyimleri politika dışından elde edeceğim. Politikaya ve tartışmalara katılmayı yine de sürdüreceğim.

Yani yeniden görüşeceğiz –kadınevlerinde, tartışmalarda, makalelerde ve yazmakta olduğum kitapta. Ama unutmayın, siz kadınlar –iktidarın yarısı ve ücretlerin hepsi ve çocuklarımız için onurlu bir yaşam! Uğruna savaşmak için değer bütün bunlara.

Selamlar,

Mona Sahlin"

Not: Ebba'nın soyadı Witt-Brattström, Juan'ınki Fonseca, Nalin'inki Baksı ve Rickard'ınki Wolff.

Başbakan Göran Person, genel başkan yardımcılığına kimseyi getirmeyerek ilginç bir jest yaptı; ya da Sahlin'i kırmaktan çekindi.

Mona Sahlin'in kararı konusundaki yorumlardan ikisine kulak verelim: Aftonbladet gazetesinde Lena Mellin'in 15 Nisan tarihli yorumundan:

"... Ama kimse demek istediklerini, politik mesajını, Sahlin kadar az ve öz dile getiremiyor. Üstelik, etki gücünden ödün vermeyerek. Politikanın olması gerektiği gibi olmasında, onun kadar başarılı olan çok az ad var."

Lena Mellin, başbakana şu soruları da yöneltiyor:

"Mona Sahlin'indeki yanlış yan hangisi? Zirve düze-

yindeki politikada ona neden yer yok? Sosyal demokratların güçlü liderleri tuttukları bilinir. Yoksa Sahli biraz fazla anti-otoriter mi? Sosyal demokratlar, düşündüğünü söyleyenleri pek sevmezler. Acaba Sahlin biraz fazla açıksözlü mü? Sosyal demokratlar yenilenleri de sevmezler. Acaba Sahlin biraz fazla mı pot kırdı?"

Bir başka yorumcu, Expressen'den Irina Halling, "Mona Sahlin'e artık yetti" başlıklı ve 15 Nisan tarihli yazısında şöyle yazıyor:

"Mona Sahlin'e karşı direnenlerin en kararlıları, parlamentonun yaşlı sosyal demokratlarıydı. Parlamento grubunda bu direniş egemen oldu, zaman zaman önceki genel başkan adayını güçlü bir şekilde destekleyenler çıktığı halde. Sosyal demokrat parti yönetimindeki genel tavır, Mona Sahlin'in kendi ayakları üzerinde yeniden doğrulmasından yanaydı. Bu da ancak parlamentoda ter dökerek, takım içinde işe yarayabildiğini kanıtlayarak olacaktı ve ancak bundan sonra parti onu yukarı kabul edecekti. Ne var ki Mona Sahlin aynı görüşte değildi. İşte şimdi, bunu apaçık dile getirdi."

Öte yandan, Göteborg Üniversitesi'nin her yıl yaptığı "popülerlik testinde" Mona Sahlin, İsveç politika tarihinde, bir politikacının yaşadığı en büyük düşüşü gösterdi. 1944'te, Eylül ayındaki genel seçimlerden sonra ülkenin en gözde politikacısı seçilmiş olan Sahlin, bir yıl sonraki kredi kartı skandalından sonra, dürüstlükte % 26, namuslulukta % 28 oranında ilgi gördü. Bu oranlar bir yıl önce % 77 ve % 71 idi. Göteborg Üniversitesi'nden Doçent Peter Esaiasson, kadın politikacıların kişisel özellikleriyle erkeklerden daha fazla değerlendirildiklerini söyleyerek, sonuçlara biraz daha temkinli yaklaşılmasını istedi.

Sosyalist Parti'yi Güler Yüzlü Yapan Kadın Başkan: Gudrun Schyman

1994 parlamento seçimlerinde % 4'lük barajı % 6.2'yle geçerek, 349 sandalyeli Riksdagen'e (parlamentoya) 22 parlamenter sokan Sosyalist Sol Parti, yeni başkanı Gudrun Schyman'la birlikte yepyeni bir evreye girdi. Parti, hem son 50 yılın en yüksek oy oranını bulmuştu, hem de daha sonra yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aldığı oyların oranını iki katına çıkararak ilginç bir de rekor kırmıştı. Çevre Partisiyle birlikte Sol Parti, şu anda kamuoyu yoklamalarında, sürekli olarak ilerleme gösteren iki parti durumunda.

Gudrun Schyman, 1993'te parti başkanlığı görevini, sandalyesinde giderek daha çok aşınmakta olan, hem pasifliği nedeniyle, hem de özel yaşantısındaki bazı yönlerden ötürü eleştirilen Lars Werner'den aldı. Parti, Sovyetler'in dağılmasıyla adındaki "komünist" sözcüğünü silmiş, kısaca Sol Parti olarak tanımlanmayı yeğlemişti. Yeni ad, yeni başkan ve yeni bir parti ortaya çıkmıştı.

Gudrun Schyman, serbest ve özgür bir kadın. Dilediği gibi davranıyor, 14 ve 16 yaşındaki iki çocuğuyla birlikte yaşıyor. Gereğinde mini etekle, yüksek topuklu

ayakkabılarla resim çektiriyor, herhangi bir vatandaş gibi televizyonda yarışmalara katılıyor. Bilimsel amaçla doğumunun filmini çektirmekten kaçınmayan Schyman, bu filmin televizyonda gösterilmesine de karşı çıkmadı. Çocuklarının babasıyla, ya da başka bir erkekle birlikte olmamasını şöyle açıklıyor: "Cinsel gereksinmemi, gerektiği zaman karşılıyorum. Bunun için biriyle evli olmak ya da birlikte yaşamak gerekli değil." Hepsi bu kadar.

Gudrun Schyman 1948'de Stockholm'ün Täby semtinde doğdu, büyüdü. Temel öğreniminin ardından Posta İdaresi'nde çalışmaya başladı, 1967-69 arasında yetişkinler için yapılan öğrenim programına katılarak, yüksek okul diploması aldı. Sosyal Bilimler yüksek okulunda okuyarak sosyonom oldu (1972). 1971-76 arasında sosyal hizmetler programında görev aldı. 1977'de güney İsveç'teki Simrishamn'a taşındı, iki çocuk annesi oldu. Sol Parti'yle ilk ilişkisi burada gerçekleşti. Kent yönetimine sicilde ve 1980-87 arasında ilk meclisi üyesi olarak görev yaptı. Sürekli olarak çevre sorunlarıyla ilgilendi, nükleer reaktörlerle ilgili halkoylaması öncesi ve sonrası aktif olarak "hayır" kanadında yer aldı. Aynı zamanda, gerek partisinin, gerek de bağımsız örgütlerin kadın konusundaki çalışmalarına katıldı. 1976-82 arasında bunlara ek olarak, çocuklarının babasıyla birlikte serbest gazeteci olarak belgesel film çalışmaları da yaptı. Bu kapsamda hem İsveç'i dolaştı, hem de Afrika'ya gitti.

1987'de Stockholm'e geri taşındı, Värmdö semtindeki bir "kollektif ev"de yaşamaya başladı. Aktif politik yaşamını sürdürürken, çocuklarına zaman ayırmayı, ormanda ve kıyıda dolaşmayı ve kollektif evin kümeslerine bakmayı ihmal etmedi. 1981'de partisinin yönetim kuruluna girdi. 1988'de de parti başkanı oldu.

İsveç'in içinde bulunduğu ekonomik bunalım ve artan işsizliğe karşı çare olarak, günlük iş saatlerinin azaltılmasıyla, daha çok kişiye iş olanağı sağlanmasını görüyor. Avrupa Birliği'ne hiç güvenmiyor ve ülkesinin üye olmasına karşı. "İsveç halkının iradesi Riksdagen'de, halkın ortasında temsil edilmelidir, Brüksel'de değil" diyor.

Liberal Partinin Kadın Başkanı: Maria Leissner

1984'te İsveç'te hiçbir kadın parti başkanı yoktu; bugün iki adet var. Sol Parti'nin başkanı Gudrun Schyman ve Halk Partisi'nin başkanı Maria Leissner. Her iki kadın başkan da geleneksel politikacı tavırlarından uzaklıklarıyla, parlamenter yaşama renk kattılar. Gudrun'un partisi aynca atılım da yapabildi. Maria'nın partisi ise şu sıralar önemli bir kimlik değiştirme süreci içinde.

Maria Leissner, Halk Partisi'nin ilk kadın başkanı. Geçen yılın şubat ayında parti başkanlığı görevini, Bengt Westerberg'den devraldı. Politik rakiplerinin başında sosyal demokratları görüyor. Devletin bireyleri yönlendirmesine karşı. Çeşitlilikten, özelleştirmeden yana. Birlikte yaşadığı erkekle ortak olarak farklı bir öğretim programı olan bir okul kurdu; şu anda 10 yaşında olan kızını orada okutuyor. 1985'te Riksdagen'e ilk kez girdiğinde, çocuklara yardım için uluslararası çalışmalar yapan İsveçli kurum Rädda Barnen'de görev yapıyordu. 1991'de Riksdagen'den ayrıldı ve İsveç Afganistan Komitesi'nde başkanlık yapmaya başladı. Daha sonra, çalışmamızda aynca yer alan Kvinnor Kan (Kadınlar Becerir)

adlı örgütte de yönetim kurulu başkanı oldu. Çeşitli uluslararası görevleri arasında; Güney Afrika, Pakistan ve Burundi'de seçim gözlemciliği de var. 1956'da Goteborg'da doğan Leissner'in partisi, 1994 seçimlerinde –yani o daha genel başkan olmadan– % 7.2 oranında oy alarak, 26 parlamenter çıkardı.

Maria Leissner, Mart'ta, ağır bir trafik kazası geçirdi. Bir süredir birlikte yaşadığı sevgilisi ve kızının babası kazada yaşamını yitirdi. Leissner'le kızı yaralanarak kurtuldu. Bu satırların yazıldığı sıra kadın lider, görevine Mayıs ayında döneceğini açıklamıştı.

İsveç Parlamentosu'nda Bir Kürt Kızı

Nalin Baksı, İsveç Parlamentosu'ndaki Anadolu kökenli tek parlamenter.

Batman doğumlu olan 28 yaşındaki Kürt asıllı bayan Baksı, iktidardaki Sosyal Demokrat Parti'nin üyesi. Baksı, 12 Eylül askeri darbesinin ardından ailesiyle birlikte küçük yaşlarda İsveç'e gelmiş.

Kürt kökenli olduğu için Türkçe'yi doğru dürüst öğrenemeden yurtdışına çıkmış. Türkçe'yi anlamasına karşın konuşamıyor. Bu nedenle kendisiyle İngilizce anlaştık. Baksı'nın rahatça konuşabildiği diller, Kürtçe, İngilizce ve İsveç'ce.

Baksı, İsveç'te en çok ilgi çeken kadın politikacılardan birisi. Şubat başında yapılan parti içi seçimlerde, aralarında partinin önde gelen liderlerinin de bulunduğu diğer adayların hepsinden daha fazla oy alarak, önemli bir başarı sağladı. Baksı'nın bu başarısı, İsveç medyasının da ilgisini çekti.

İsveç'te iktidardaki Sosyal Demokrat Parti'nin milletvekillerinin yüzde 48'ini kadınlar oluşturuyor. Nalin Baksı da bunlardan birisi. Çocukluk yıllarını Türkiye'nin güneydoğusunda geçiren Baksı, kadın hareketinin en gelişmiş olduğu ülkelerden birinde kadın parlamenterlik

yapıyor.

Erkek egemen bir kültürden gelip, kadın özgürlüğü mücadelesinin öncü kadınlarından biri haline gelmesi, ister istemez onun kişisel yaşamını da ilginç kılıyor. Nalin Baksı'nın eşi de Kürt. Kocasıyla uyum içinde yaşadığı anlaşılıyor ve özel yaşamından pek söz etmiyor.

Baksı ile İsveç parlamentosu ve kadın özgürlüğü üzerine görüştük. Baksı şunları anlattı:

"Parlamenter olmaya ben karar vermedim. Parlamento hakkında da fazla bir bilgim yoktu. 13 yıldır, özellikle hemşirelerin hakları için yürütülen mücadelede ve yerel örgütlenmelerde aktif görevler yapıyordum. Ancak parti faaliyetlerine, çocuklarım ve ev işlerim nedeniyle fazlaca katılamıyordum.

Kürt olmam Türklerle anlaşmamda bir sorun yaratmıyor. Türk kadınlarıyla çok iyi anlaşıyoruz. Ancak Türkçe konuşamıyor olmam bir eksiklik. Kendimi öncelikle Kürt olarak hissediyorum. İsveç yurttaşıyım, bu benim kendi köklerimden kopmamı gerektirmiyor.

Hemşirelere az ücret ödenmesine karşı yürütülen mücadeleyi destekliyorum. Ücret eşitsizliği, kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliğin en temel göstergesi. Kadın hemşirelere çok az ücret ödeniyor. Hastahanelerde erkek hastabakıcılarla, kadın hemşireler aynı işi yaptıkları halde, kadınlara daha az para veriliyor. Kadın örgütleri ve eşitlik kurumları da buna karşı mücadele yürütüyorlar. Bu eşitsizlik, İsveç'in en temel sorunlarından birisi.

Türkiye'de böyle bir eşitsizlik olacağını sanmıyorum. Erkekle kadın aynı işi yapıyorlarsa, aynı ücreti alırlar. İyi eğitilmiş ve iyi mevkilere gelmiş kadınlar, erkeklerle aynı geliri elde ederler. Bu İsveç'te böyle değil. Örneğin kadın bakanlar bile erkek bakanlardan daha az

ücret alıyorlar. Şimdi bu durumu değiştiriyoruz.

Ben parlamentodaki tek yabancı değilim. Bir Kolombiya asıllı erkek ve Şili asıllı kadın da, benimle birlikte İsveç parlamentosuna seçildiler. Türkiye'de milletvekilleri ne kadar çalışıyor bilemiyorum ama, ben burada çok çalışıyorum. Gece yanlarına kadar seçmenlerin dertlerini dinliyorum, yerel toplantılara katılıyorum, parti görevlerimi yerine getirmeye çalışıyorum. Hemen hiç boş vaktim olmuyor. Eşim, bunu baştan kabullendiği için evde pek sorun olmuyor.

Kadınların eşitlik amacıyla kurdukları çok sayıda örgüt var.Günlük yaşamımızda eşitlik, en çok dile getirdiğimiz konulardan birisi. Ben daha çok genç kadınlara yönelik toplantılar düzenliyorum. Kürt erkeklerini yakından tanıdığım için, bu tür kadınların sorunlarını iyi biliyorum. Örneğin biz kadın erkek ortak toplantı düzenlediğimiz zaman, erkekler kadınların sözünü kesip konuşturmuyorlar.

Erkeklere önce bizi dinleyip anlamaları gerektiğini anlatmaya çalışıyoruz. Bunu hayatın her alanında yapıyoruz. Kadınların atmaları gereken o kadar çok adım var ki. Ücretlerin artırılması çok önemli. Çünkü kadının tek başına ayakta kalabilmesi ve erkeğe muhtaç olmaması için yeterli ücret alması gerekiyor. Erkekleri değiştirmek çok zor. Özellikle yaşlı erkekler, geleneksel erkek egemen düşünceye çok bağlılar. Gençler onlar gibi değil. Genç erkekleri değiştirmek daha kolay.

Erkeklere nasıl davranılması gerektiğini iyi öğrenmek gerekiyor. Çünkü İsveç'te eşlerine kötü muamelede bulunan, eşlerini döven çok erkek var. Bu amaçla kadınlara yardım için mahalli acil başvuru merkezleri kuruluyor. Bu merkezler devletten bağımsız, sivil örgütlen-

meler şeklinde ortaya çıkıyor.

Erkek egemenliği konusunda en çok dikkat edilmesi gereken yerler okullar. Öğretmenlerin yaklaşımı çok önemli. Çünkü burada öğretmenler, erkek çocuklara daha fazla ilgi gösteriyorlar ve kızları geri plana itiyorlar. Çünkü erkek çocuklar kavgacı ve müdahaleci oluyorlar. Gürültü çıkarıyorlar ve dikkat çekiyorlar. Kızlar ise daha sakin ve yumuşak davranıyorlar ve bu nedenle erkeklerin gerisinde kalıyorlar. Yaşlı öğretmenler, kızların eğitimini önemsemiyorlar. İsveç'te çok sayıda yaşlı öğretmen olduğu için, bu sorun ciddiyet kazanıyor. Onların daha adil ve eşit davranmaları için ciddi müdahaleler gerekiyor.

Başbakan Yardımcısı iken istifa etmek zorunda bırakılan Mona Sahlin'i çok beğeniyor ve seviyorum. Onun istifasına, medyadaki erkek egemen anlayış neden oldu. Çünkü o bir kadındı ve Başbakanlığın kapısına dayanmıştı. Onun suçlanmasına neden olan kredi kartının kullanılma biçimi, erkek parlamenter ve bakanların hemen hepsinin günlük olağan işidir. Onu seçtirmemek için konu gündeme getirildi. O hiçbir hata yapmadı. Partinin yaşlı erkek parlamenterleri onu istemiyorlardı. Çünkü onu kıskanıyorlardı. Çünkü Sahlin genç, güzel, etkili ve entelektüel bir kadındı. Onu önlerinde görmek istemediler. Sahlin yeniden dönecek ve partinin başına geçecek, bundan eminim.. Sahlin'i siyasi nedenlerle ben de çok eleştiriyordum. O da bunları biliyordu. Fakat bu olaydan sonra bütünüyle Sahlin'i desteklemeye karar verdim.

Türk kadınlar beni ziyarete geliyorlar. Seçim kampanyası boyunca onlarla beraber oldum. Onlar bana dertlerini Türkçe anlatıyorlar, ben de bazı Türkçe kelimeler ve İsveççe kelimeler kullanarak onlarla anlaşıyorum. Birbiri-

mizi çok iyi anlıyoruz. Birbirimizi çok seviyoruz. Bir grup Türk kadınıyla parti içinde birlikte çalışıyoruz. Türklerin yoğun olarak yaşadığı Rinkeby'de bilgisayar, dil eğitimi veren merkezlerde onlarla birlikte oluyorum. Özellikle Ortadoğu ülkelerinden gelen ailelerde, aile içi şiddet çok yaygın. Kadınlara bu konularda yardımcı olmaya çalışıyorum. Davalarına destek veriyorum.

Özel yaşamım hakkında fazla bir şey söylemek istemiyorum. Ancak ben eşimle uzun süren bir arkadaşlıktan sonra evlendim. Benim siyasetle yoğun ilgilenmem sorun olmuyor. Çünkü o ben aday olurken, böyle bir durumla karşılaşacağını biliyordu.

Diyarbakır'da kadınlar için yaşamın çok zor olduğunu biliyorum. Köyleri boşaltılıyor ve insanlar Diyarbakır'a toplanıyorlar. En ağır yük kadınların sırtına biniyor. Türkiye'de iken ve öğrenci iken her sabah, "Türküm, doğruyum, çalışkanım" diye şiir okuyordum. Bunu her sabah yapmak zorunda olmak, bana çok anlamsız geliyor. Azınlıkların haklarına saygı göstermek gerekir. Savaşla bir sonuç elde edilebileceğine inanmıyorum. Bu soruna mutlaka siyasi çözüm bulunması için çaba sarf edilmeli. Her sabah okullarda okutulan şiir, yalnızca Kürt çocukları için değil, Türk çocukları için de anlamsız.

Türk halkı çok hoşgörülü, bir avuç ırkçı dışında çok sevimli ve dost insanlar. Onların yakından tanıyorum, hemen her gün karşılaşıp konuşuyoruz. Özellikle Türk kadınlarını çok seviyorum. Türkiye'de sistemin değişmesi gerekiyor. İnsan hakları ve demokrasi yönünde adımlar atılmalı. Türk halkı istediğini açıkça söyleyebilmeli. Militarizm, Türkiye'de çok güçlü. Türkiye'de kökten dinci akımın yükselişini endişe ile izliyorum.

Çiller Başbakan olduğunda çok sevinmiştik. İyi şey-

ler yapacağına inanıyordum. Fakat militarizme hakim olamayacağı anlaşıldı. Onların dediklerini kabul etti.

Türkiye sistemini değiştirmeli ve gerçek demokrasiye yönelmeli. Bu amaca ulaşmanın en önemli yollarından birisi, kadınların parlamentoda ve hükümette daha etkin bir konuma geçmeleri. Parlamentoda ve hükümette kadınlar artarsa, demokrasiye yönelmek kolaylaşır. Bir erkek başbakan olacağına, her şeye rağmen Tansu Çiller'i tercih ederim."

İsveç'te Cinsel Yaşam ve Düşündürdükleri

İsveç'te genelev yok; en azından, izinlisi yok. Aynı zamanda, bir cinsin başka ya da aynı cinse kendini para karşılığı satması, kiralaması yasak değil. Bu tür "cinsel hizmetleri" satın almak, kiralamak, yasaların herhangi bir yerini bozmuyor. Yasak olan, bu tür ilişkilere olanak sağlamak. Yani, "Masaj Enstitüsü" adı altında açılan ve çeşitli "cinsel hizmetlerin" verildiği yerlerdeki çalışanlar sorumlu değil ama, böyle bir "işyerini" kiracı olarak açan ev sahibi okkanın altına gidebilir.

Çocuk ve şiddet odak noktası olmadıkça, pornografi serbest. Pornografik yayınlar ve araç-gereçler satan butikler de bu özgürlükten yararlanıyor. Ayrıca, butiklerdeki küçük localarda bireylere pornografik film göstermenin de bir sakıncası yok. Gerek kablolu, gerekde uydulu yayınlarla televizyon izleyicilerine geceyarısından sonra porno filmleri gösteriliyor. Çocuğunu o zamana dek uyutamayan, ya da uyuttuğunu sanmanın gönül rahatlığıyla köşesine çekilen ana-babalar bu durumda, derdine yanıyor.

Hemen her önemli yayın organı, cinsel konulardaki

soruların yanıtlandığı bir köşe açmış durumda. Sorular, bunca yıldır cinsel özgürlük yaşadığı kabul edilen bir ülke için oldukça geri sorular. Yani özgürlüğün cinsel kısmı, başka kısımları kadar gelişmemiş; en azından, gazetelerde yer verilen sorular ve yanıtlar akla bunu getiriyor. Bir yandan da, pazar eklerinde cinselliğe önem veren bazı büyük gazeteler, tiraj kavgası için bu konuyu açıkça kullandıklarını gösteriyorlar. Şimdi soracaksınız: Yahu İsveç gibi bir ülkede vatandaş neyi bilmiyor, neyi öğrenmek istiyor diye... Öyle ya; bakirelik barajı yıllardır yok. Artık eşcinseller de –en son ünlü iki kadın şarkıcı gibi– resmen evli kabul edilebiliyorlar. Güneşe ve sıcak denize hasret kuzeyliler, gittikleri beldelerde ünlerine hak verdirici bir yaşam sürüyorlar. (Gerçekte bu saptama, oldukça riskli bir saptama; çünkü bazıları, daha öncekilerin hızını sürdürmek için bildikleri sevgi, seks anlayışından bir-iki haftalığına sapma niyetinde değiller. Bu ayırımı yapamayan girişken gençlerimiz de zaman zaman ya güç duruma düşüyorlar, ya da güç duruma düşürtüyorlar.)

Kitle iletişim araçlarında cinsel organların, ilişkilerin adı, olduğu gibi söylenir. Yani, hiçbirini burada çevirip yazamam. "Brüksel Lahanası"nın kendi 15 yaşındaki kızının "fik fik yapma" şeklinde açıkladığı eylemin adını, en çok en çok "cinsel ilişki" olarak yazabilirim. Oysa ciddi bir televizyon programında ne "fik fik" diye saçmalanır, ne de edepsizliğe kaçılır: Eylem, olduğu gibi söylenir. Cinsel ilişkide etkenlik, edilgenliğe karşı bir ceza, sövgü, bilmem neyin kanıtlanması olarak görülmediği için, bu tür sözcüklerin kullanımı da doğaldır.

Seksologlara, "cinsel danışmanlara" yöneltilen soruların önemli bölümü, belirli birkaç kategoride sıralana-

bilir:

Erkekler: Penis uzunluğu, erken boşalma, çok sık cinsel ilişki isteme ve "partner'inden" karşılık görememe.

Kadınlar: "Nasıl orgazm olunur?", "Çok sık istiyor, ben istemiyorum, onu kırmadan nasıl karşılık verebilirim?", "Eşimi seviyorum ama, bana artık cinsel olarak çekici gelmiyor", "Kız arkadaşımı cinsel olarak düşümde görüyorum."

Bu kaba özetlemeye, şu ya da bu ayrıntılı, daha ileri cinsel ilişkilerle ilgili sorular eklenebilir. Ama, ortadan kalan soru değişmiyor: Cinsel özgürlük, tabuları yıkma vs. gibi sınırları yıllardır aşmış olan bir ülkede, günlük gazetelerin tiraj artırmak için sekse başvurma gereksinmesi duymalarının nedeni ne?

Bu soruyu yanıtlayacak konumda değiliz. Ne var ki, seksologların, cinsel danışmanların basında yer alanlarının tümünün kadın olduğunu belirtirsek, size belki biraz yardımcı oluruz. Dilerseniz, birini örnek alalım: Katerina Janouch'u. Bir çocuk annesi, 32 yaşındaki bir kadını neden seçtik? Çünkü kendisi, aynı zamanda köşe yazarlığı da yapıyor. 27 Şubat tarihli Metro gazetesindeki yazısından bir bölümü ekleyelim:

"Kilise, zamana uyamıyor. Eğer kişinin kafası çalışıyorsa, biraz öğrenim gördüyse, kiliseyle başı dertte olmalı. Birçok yörede İsveç kilisesi, eşcinsellerin nikahını kıymayı reddediyor. Birçok kadın papaz düşmanı hâlâ köşesinde mevzilenip, gelişmeleri ters ters izlemekte. Hele lezbiyenler arasından papaz olmak isteyenler çıkınca, kilise yönetimindeki birçok beyefendi öfkeden çıldırıyor. (...) Bunları gördükçe birçok kadının kiliselerde dua mırıldanma yerine, cadı olmayı neden yeğlediğini anlıyorum. Nihayet dölyatağını ve kadınlık gücünü kabullen-

mek doğallaşıyor. Bu beyaz büyü, eleştirici erkek şovenizminin hayallerinin ve dar görüş açısının yerini almakta. Bana göre İsveç Kilisesi, erkek domuzların yuvası; temeli kadınlara, çocuklara ve farklı düşünce sahiplerine karşı işlenen çok çeşitli suçlardan oluşan bir tarihin üzerine kurulu. Allah adına milyonlarca cürüm işlenmiş. Acı, güzelliğe baskın çıkarılmış. İsa'nın demek istediği asla bu olamaz. Hayır, Allah'ın bir sorunu olduğu kesin. Yeterince adil değil. Başı biraz karışık, mesafeli ve "amcamsı". Bir terapi görmesi gerekiyor olamaz mı? Ya da altına bir Harley-Davidson alıp biraz daha çağdaş günlere sıkı bir 'comeback" yapmalı."

Geçenlerde Aftonbladet gazetesinin kadın ekinde Katerina Janouch'a cinsellik konusunda sorular yöneltildi. Günümüzde çağdaş bir İsveçli kadının bu konuya bakışını aydınlatıcı bulduğumuz için, soruları ve yanıtları aktarıyoruz:

Seksolog Katerina Janouch:
"Kadınlara 'Vanilya Seks'i öneririm..."

Soru: Fazla mı 'vanilya seks' yapılıyor? (Yumuşak, okşamalı, oğlanları bıktırıcı seks).

Yanıt: Hayır, yaşamdaki birçok ortamda vanilya seks'e gereksinmemiz var.

Soru: Senin için vanilya seks nedir?

Yanıt: Kucaklaşmak, öpüşmek, sevecenlik göstermek, TV karşısında koltukta elele oturmak. Yumuşak, çocuksu ve masum; doyulması güç.

Soru: İsveçli kadınların yatakta pek işe yaramadıklarına inanıyor musun?

Yanıt: Evet, ben genellikle bütün kadınların yatakta pek işe yaramadıkları görüşündeyim. İsveçli kadınlar, 'İsveç günahı' söylentilerinden zarar görmekteler. Hem böyle bir şeyi üzerimize almak istemiyoruz, hem de ünümüze yakışır şekilde davranmayı için için özlüyoruz. Böyle yürümüyor ve kafamız karışık dolaşmaya zorlanıyoruz. Biraz fazla derli topluyuz, birbirimizle konuşma cesaretinden yoksunuz. Ayrıca, dış görünüşe çok düşkün olduğumuz için, cinselliğimizi baskı altında tutuyoruz. Ama, ABD'de durum daha da kötü...

Soru: İsveçli kadınlar içinden geçenleri yapma cesaretinden yoksun mu?

Yanıt: İsveçli kadınların sıkıntısı, kendi bedenlerini yeterince tanımamalarından kaynaklanıyor. Orgazmın nasıl duyumsanacağını bilmeyen, ona erişmek için inisiyatifi eline almaktan aciz kalıyor. Birçok genç kız, cinsel organının iğrenç olduğuna inanıyor. Bazıları çocuk sahibi olunca bu kompleksten kurtuluyor ama birçokları, bedeninin daha da çirkinleştiği inancına kapılıyor. Ancak lamba söndürülünce, kendini yeterli duyumsayabiliyor. Oysa birçok erkek fazla kilolu ve ideallerindeki kadın, aneroksiya hastası değil.

Soru: Genç kızların gelişme biçimleri farklılık gösteriyor mu?

Yanıt: Evet. Sessiz, inisiyatifsiz olan kabul görüyor. Başkaldıranlar, bağımsız biri olarak kabul edileceklerine, kavgacı damgası yiyerek izole ediliyor. Ne yaparlarsa yapsınlar, sonuç olumsuz oluyor. Birçok İsveçli genç kızın, erken yaşta uzun süreli ilişki kurmalarına üzülüyorum. Daha fazla yolculuk yapmaları, sevişmeleri, partilere katılmaları, farklı şeyler denemeleri gerekiyor; henüz 17 yaşındayken, anne-babalarının izinden gitmeleri

değil.

Soru: Senin açından iyi seks nasıldır?

Yanıt: Doyuma uğradığım, içimden geçen eğilime göre davranabildiğim zamanki seks. Koşulları hem ben saptayacağım, hem de o. Erkeğimi ne denli canım çektiği, yumuşak seks mi, sert seks mi istediğim durumdan duruma değişen bir şey. Hep aynı şekilde uygulanması da gerekli değil. Bazen ayaküstü sevişme de tam yerinde olabiliyor; bütün gün sevişmek de... Her yönümle beni seven, beni almak isteyen bir erkek olmalı bu kişi. Seks konusunda onunla açıkça konuşabilmeliyim; aramızdaki iletişim doğrudan doğruya olmalı, dolaylı değil.

Soru: Senin cinsel fantezilerin neler?

Yanıt: Daha gençken çok çeşitli cinsel fantezilerim vardı; birçoğunu gerçekleştirdim. Fantezinin sınırı olmaz. İsteğim dışında alınmam, bir kadın göğüslerini mıncıklamam, biriyle sevişirken başkasının görmesi, vs. vs.

Soru: Senin için tabu ne? Sınırı nereden çiziyorsun?

Yanıt: Biri ya da kendim tarafından aşağılanmam. Kişilerin birbirlerine kötülük yapmaları; birisinin acı çekmesinden zevk almak. Korkunç şeyler...

Soru: 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde hemcinslerine verdiğin mesaj ne?

Yanıt: Para, nüfuz ve eğitim. Kadınları ilgilendiren bir başka önemli sorun ise giderek daha genç yaşta sigara içmeye başlıyor olmaları. Atın sigarayı!

Genç Kızların Yanlış Saplantıları

Katerina Janouch, yüzlerce İsveçli genç kızla görüştükten sonra, gençlerde gördüğü ortak saplantıların en yay-

gın olanlarını şöyle sıralıyor:

– "Mutlaka orgazma erişmek gerekiyor." Genç kızlar, ille de orgazma erişmezlerse, oğlandan "kötü not" alacaklarına inanıyorlar. Böyle bir şeyi ise, bütün sorumluluğu yüklenmeye alışkın oldukları için kabullenemiyorlar. Çünkü orgazmsız bir sevişme, eksik sevişme, onlara göre. Oysa bir kadının orgazmı, erkeğinkiyle aynı değildir. Erkeğinkiyle birlikte sevişme biter ama, kadınınki gayet doğal olarak daha sevişmenin başında bile olabilir. Oğlanlar da kızların gelmesini, Allah'ın emri gibi görüyorlar ve okşayarak, sürtüşerek bir yarışa girmiş gibi çaba gösteriyorlar. Çok yazık. Orgazm hedef değildir çünkü. Sevişmenin zevki ne olacak o zaman?

– "Oğlanı mutlaka emmek gerekir." Bütün erotik filmlerde oral sekse geniş yer veriliyor. Birçok erkek, oral seksi 'edepsiz ve ayıp' gördükleri için istiyor. Oysa bir kızın doğru dürüst tanımadığı bir erkeği emmek istememesinde garip hiçbir şey yok. Buna karşılık, kalıcı ilişki kuran birçok kız, sürekli olarak erkeğin bu isteğine hayır diyor. Önemli olan, içinden geldiği gibi yapmak; doğal olmak.

– "Spermayı yutmak gerek." Spermayı ağızda hissetmek düşüncesi bile iğrenç gelebilir. Yine de doğru tuvalete koyup kusarak, "midem kalktı, allah kahretsin" diye bağırmak gerekmez. Spermayı çaktırmadan tükürebilirsiniz. Ya da emmeyi zamanında kesersiniz.

– "Seksi, çekici ve deneyimli olmak gerekir." Her şeyi becermenin şart olduğuna inanma. Elinden gelmeyeni yapmaya çalışmak, komik durumlar yaratır. Başka kızlarla konuşurken de bunu aklından çıkarma.

– "Uzun süre sevişmek, değişik pozisyonlar denemek gerekir." Evet, uzun süre zevk alarak sevişmek

güzel bir şey ama, atlıkarıncaya biner gibi sürekli olarak pozisyon değiştirme derdine düşmek gereksiz. Çift hoşuna giden pozisyonu uzun süre sürdürebilir. Yatak da şart değil; her yerde sevişilebilir...

– "Bedenin kusursuz olmalı." Cinsel yaşantınızın iyi olması için ille de dümdüz bir karın, uzun bacaklar, iri ve dik göğüsler gerekli değildir. Özellikle yeni ergenlik çağındaki kızlar bu konuda çok saplantılılar. Oysa bir oğlan bir kızı çok çekici bulurken, bedeninin ne denli "kusurlu" olup olmadığını aklına bile getirmez. İlişkiden hoşnut olan bir oğlan için, kızın 65 kilo mu, yoksa 70 kilo mu olduğu hiç fark etmez.

– "Yatakta zevkten inlemen, iç geçirmen vs. gereklidir." Bazıları seslidir, bazıları sessizdir. Filmlerde gösterilen sahneler, gerçek yaşama her zaman uymazlar. Genel bir gerçek, kadınların orgazmdan az önce sessiz kalmayı yeğledikleridir.

– "Kılsız olman gerekir; hem de seksi iç çamaşırları giymen." Birçok genç kız, sevişme girişimini orayı ya da burayı bir süredir traş etmemiş olduğu için istemeye istemeye geri çeviriyor. Oysa birçok erkek, uygun yerdeki kılları çekici bulur. Temiz olduktan sonra, iç çamaşırlarının seksi olması da gerekmez. Hiç değilse, her zaman için.

– "Prezervatifi kız bulundurmalıdır." Cinsel korunma önlemleri, her iki kişi için önemlidir; sorumluluk yalnızca kadında değildir. Yanında prezervatif bulundurmayan bir kadın, cinsel birleşmeden kaçınabilmelidir –eğer erkeğin yanında da prezervatif yoksa.

İskandinav ülkeleri içinde, eşcinsel çiftlere evli çiftlerinkiyle eşit "ortak yaşama hakkını" tanıyan ilk ülke Danimarka oldu. 1989'daki bu kararı, Norveç 1993'te ve İsveç 1995'te izledi. Buna göre, aynı adreste yaşayan ve nüfus kayıtlarını birlikte yaşadıkları şeklinde yapan eşcinsel çiftler, karı-koca gibi aynı haklara sahip oluyorlar. "Ortak yaşama", nikahtaki gibi devletin resmi temsilcisi tarafından "kıyılıyor". Dulluk, miras vb. konulardaki bütün haklar, evli çiftlerinkiyle aynı. Şu sıralar gözler, bu konuda "geri kalan" Finlandiya ve İzlanda'da. Finlandiya'da bu konudaki yasa önerisi, olumsuz karşılık gördü. İsveç'in "evli" iki kadın şarkıcısı; Eva Dahlgren ve Efva Attling, Finli politikacılara bir açık mektup yazarak, eşcinsellere "ortak yaşama hakkı" tanımamalarını protesto etti. Mektup şöyle:

"Saygıdeğer politikacılar,

Finlandiya'da ortak yaşama yasasıyla ilgili tartışmaları yakından izlediğimizi bilmenizi isterim. Bu yasa, birçok eşcinselin insan haklarını etkilediği gibi, daha da geniş bir kapsama sahip. Ortak yaşama yasasının temelinde, insan hakları ve her bireyin eşit hakka sahip olduğu bir toplumda yaşamayı isteyip istemediğimiz konusu yatıyor. Korku ve önyargının, karşı çıkılması gereken bir güç olduğunu biliyorum. Kulağıma, sizde de korku dolu, önyargılı parlamenterler olduğu geldi. Ama ben, önyargılı politikacıların neslinin tükenmekte olduğuna inanıyorum. Sürekli olarak değişim göstermekte olan çağdaş bir toplumun, çağını anlama yeteneğine ya da isteğine sahip olmayan politikacıları barındıracak hali olmadığına inanı-

yorum.

Umarım iyiden yana olan güçler baskın çıkar ve toplumumuzu birinci ve ikinci sınıf insanlar şeklinde görenler tarafından aşkın alet edilmesini sağlar.

En içten selamlarımla,

Eva Dalgren

Not: Karım da selam söylüyor.

Bugün, New York eyaleti dışında hiçbir yerde eşcinsellere evlat edinme hakkı tanınmamış durumda. İsveç'in Cinsel Bakımdan Eşit Haklar Federasyonu RFSL, hedeflerinin, eşcinsellere çocuk edinme hakkı tanınması olduğunu açıkladı. İskandinavya'nın bu konudaki öncülüğü konusunda, RFSL'in başkanı Hakan Andersson şu yorumda bulunuyor:

– Halkın ruhunda yatan birşey bu. Eşilik ve adalet geçerli olmalı, diye düşünüyoruz. Dünyanın geri kalan kısmı üzerinde aynı derecede kafa patlatmıyoruz. Bu kavrama çok şey giriyor: kadınların eşitliği gibi.

İsveç'in sevilen erkek şarkıcılarından, eşcinselliğini asla gizlemeyen Rikard Wolff, Eva ile Efva'nın mektubunu Helsinki'deki bir konseri sırasında izleyicilerine okudu. Yorumu şöyleydi:

– İnsanın insana anlayışı nerede başlıyor, nerede bitiyor? Ne zaman biz ve onlar –yani Yahudiler, karakafalar ve ibneler şeklinde konuşmaya başlanıldı?

Sonsöz Olarak

Çalışmamızı basıma hazırlarken, Devlet İstatistik Bürosu'nun "Kadınlardan ve Erkeklerden Söz Ederken" adlı yıllığının 8'incisi çıktı. Gerçek eşitliğin henüz uzak olduğu, bir kez daha burada yayımlanan sayılarla kanıtlanıyor. Dagens Nyheter'den Kari Molin'in tanıtma yazısını (31/5-96) buraya alıyoruz.

"7 yaşından küçük çocuğu olan babalar, haftada ortalama 42 saatle en çok çalışan kişiler. Kadınlar, erkeklerden daha sık hastalanıyorlar. Eczaneden alınan ilaçların üçte ikisini kadınlar alıyorlar.

Yıllığın sorumluları Birgitta Hedman ve Asa Sanden, eşitliğin elkitabı ve ölçüsü konumundaki yıllık üzerine, "İsveç'te eşitlik olmadığı konusunda hiç kuşku yok" diyorlar, "bizi en şaşırtan şey, aynı görüntünün yıllardır varlığını hiç değişmeden sürdürüyor olması".

Yıllıktaki sayılar,ortalama yaşama süresinden eğitim derecesine, işe ve nüfuza dek geniş bir yelyazeyi kaplıyor.

İş piyasasındaki dağılım, eskisi gibi cinsiyetin damgasını taşıyor ve herhangi bir değişiklik ufukta gözükmüyor. Yüksek okul öğrencilerinin yalnızca üçte biri, cinslerin eşite yakın olarak temsil edildiği dallara gidiyor-

lar. İlginç bir gelişme, kadın ağırlıklı dallardaki erkek sayısının, erkek ağırlıklı dallardaki kadın sayısından fazla olması.

Cinsler arasındaki faklılık, üniversitede de sürüyor. Temel eğitimde kadınlar daha fazla ama, kadın profesörlerin oranı yalnızca % 8.

Kadınlarla erkekler eşit derecede çalışıyorlar. Aradaki fark, para kazanılan işlere erkeklerin haftada 41 saat, kadınların ise 27 saat ayırıyor olması. Para kazanılmayan işlere (ev işi vs.) ise kadınlar haftada 33 saat harcarlarken, bu sayı erkekler için 20.

1974'te ana-baba sigortası yasası yürürlüğe girdiğinde, çocuk hastayken babaların % 40'ı evde kalıyordu; bu oran şimdi % 34. (...) 1995'te kadınların % 80'i, erkeklerin de % 85'i iş sahibiydi/işsizdi (20-65 yaş arasındaki). Erkeklerin çoğunluğu tam vakit çalışıyordu; kadınların ise % 45'i. % 25'i ise uzun süredir tam vakitten az çalışıyordu.

Hâlâ erkeklerin ücretleriyle kadınlarınki arasında, cinsiyet farkından başka bir nedenle açıklanamayacak bir fark var. Özel sektördeki memur erkeklerin gelirinin en çok % 90'ını kadınlar kazanıyorlar. Kadınların toplam gelir seviyesi (maaş, hastalık ve çocuk bakımı sigortası), erkeklerinkinin % 69'u.

Kadın emekliler, erkeklerden çok daha dar gelirliler. Beşte birinin, ATP'si (çalışarak edinilen sigorta) yok; yalnızca halk emekliliğiyle (İsveç'te yaşayan herkese verilen) geçiniyorlar. Kadın emeklilerin aylığı, erkeklerinkinin ortalama % 69'u kadar. Yalnız yaşayan annelerin % 35'i, geçinebilmek için, sosyal yardımı almak zorunda.

Politika dünyasında da, kadınlarla erkekler eşit değiller. Her ne kadar her iki bakanlıktan birisi kadınlarınsa

da, bakan sekreterliklerinin 17'si erkeklerde, 8'i kadınlarda. Hükümet binasındaki müdürlerin 5'i kadın, 35'i erkek.

Bunun dışında, kadınların can güvenliği bakımından evde olmak yerine, sokakta olmalarında yarar olduğunu görüyoruz. Çünkü kadınlar dayak yedikleri zaman, çoğu kez bu eylem, evde ve tanıdıkları bir erkek tarafından yapılıyor. Oysa erkekler genellikle sokakta dövülüyorlar ve suçluların çoğunluğu, tanımadıkları kişiler. Dayak yiyenlerin % 38'i kadın, % 62'si erkek."

Sonuç

İsveç'li Kadınların Mesajı

İsveç'te kadınların özgürlük mücadelesinde elde ettikleri başarılar, insanlığın geleceğini gösteriyor. Kadınlar eşitlik alanında yeni başarılara imza attıkça ve yeni hedeflere koştukça, insanlığın eşitlik ve adalet yolundaki kavgasının yolu açılacak. Daha demokratik ve daha barışçı bir dünya, ancak kadınlar özgür olursa gerçekleşebilir. İnsanların bir yarısı olan kadınlar, sömürülürken ve ikinci sınıf yurttaş davranışından kurtulamazken, bir eşitlikten söz edilemez. İnsanlığın özgürlüğe yürüyüşünde, kadınların çok büyük bir katkısı olacağını göremeyenler, İsveç'teki deneye bakarak, bunun ne anlama geldiğini araştırabilirler.

Dünyanın en demokratik ülkelerinden birisi olan İsveç'te, kadınların ağırlığı ve etkinliği çok fazla. İsveç'li kadınlardan, Türk erkeklerinin ve kadınlarının öğreneceği çok şey var.

Dünya, kimlikli ve kişilikli, özgür kadınlarla daha güzel ve yaşanılır hale gelecek. Erkekler için de daha güzel bir dünya, ancak böyle gerçekleşebilir. Erkeklerin kişilikli hale gelmesinin ve olgunlaşmasının yolu, kadınların eşitlik mücadelesinde başarılar kazanmalarına bağlı.

1862 Erkeklerle bekar kadınlara belediye seçimlerinde eşit oy hakkı tanındı.

1863 Bekar kadınlar 25 yaşında yetişkin kabul edildiler.

1864 Kocaların karılarını dövme "hakkı" yasadan çıkarıldı.

1870 Kadınların lise ve cimnazyumda "dışardan" diploma alma hakkı tanındı.

Bugün, parlamentonun ve kabinenin yarısı kadınlardan oluşuyor. Kadın özgürlüğü mücadelesinde çok mesafe almış İsveç deneyinin ele alındığı bu kitapta, kadın özgürlüğü ile demokrasi arasında çok yakın bağlar olduğu bir kez daha ortaya çıkıyor.

ISBN 975-533-191-3
9 789755 331911